

Л. О. Мармуль

І. В. Ксьонжик

**ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ
І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Міністерство аграрної політики та продовольства України
Миколаївський державний аграрний університет

Л.О. Мармуль
І.В. Ксьонжик

**ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ
І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

МОНОГРАФІЯ

Миколаїв
2011

УДК 330.332:664
ББК 65.262.5+65.306.7
М 28

Автори: Л. О. Мармуль, І. В. Ксьонжик

Друкується за рішенням вченої ради Миколаївського державного аграрного університету (протокол № 3 від 6 грудня 2011 р.)

Рецензенти:

Зайнчковський А. О. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки і права Національного університету харчових технологій;
Шебаніна О. В. – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики і математичного моделювання Миколаївського державного аграрного університету

Мармуль Л.О.
М 28 Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств : монографія / Л. О. Мармуль, І. В. Ксьонжик. – Миколаїв, 2011. – 153 с.

ISBN 978-966-8205-86-6

У монографії обґрунтовано теоретико-методичні засади інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств. Визначено її особливості, елементи організаційно-економічного механізму залучення та використання інвестицій, напрями моніторингу. Здійснено економічний аналіз та оцінку спеціалізації, фінансових результатів, проблем, тенденцій розвитку харчових і переробних підприємств. Визначено основні джерела та напрями інвестування. Розраховано його ефективність, резерви та перспективи збільшення обсягів. Визначено напрями вдосконалення інвестиційної діяльності на основі інвестиційного проектування, бізнес-планування, збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, у т.ч. на основі залучення іноземних джерел, державної підтримки та регулювання.

Монографія призначена для широкого кола фахівців, науковців, дослідників в сфері інвестиційної діяльності підприємств АПК, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК 330.332:664
ББК 65.262.5+65.306.7

ISBN 978-966-8205-86-6

© Мармуль Л.О., © Ксьонжик І.В., 2011

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	6
1.1. Економічна сутність та особливості інвестиційної діяльності в харчових та переробних підприємствах.....	6
1.2. Організаційно-економічний механізм залучення інвестиції.....	17
1.3. Напрями та методи моніторингу інвестицій харчових і переробних підприємств.....	29
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ.....	46
2.1. Особливості функціонування харчових і переробних підприємств.....	46
2.2. Джерела та структура інвестиційного забезпечення харчових і переробних підприємств.....	62
2.3. Інноваційно-інвестиційний розвиток харчових і переробних підприємств.....	73
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ НА ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ.....	88
3.1. Розроблення, управління та моніторинг інвестиційних проектів.....	88
3.2. Механізм та напрями залучення іноземних інвестицій.....	102
3.3. Державне регулювання інвестиційної діяльності.....	115
ВИСНОВКИ.....	129
ДОДАТКИ.....	132
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	139

ВСТУП

Визнання світовою спільнотою України державою з ринковою економікою, політичний та економічний курс, який втілюється керівництвом країни в останні роки, передбачає поглиблення інтеграції національної економіки та фінансово-кредитної системи з європейською і світовою глобальною економіками. Такі процеси висувають принципово нові вимоги до функціонування всіх галузей вітчизняної промисловості та продукції, яку вони виробляють. Особливо це стосується харчових і переробних підприємств, оскільки вони не тільки формують бюджети всіх рівнів, випускають п'яту частину від усієї виробленої в Україні продукції, а й відповідають за продовольчу безпеку та здоров'я нації.

На сьогоднішній день харчові та переробні підприємства відносяться до найрентабельніших, а значить і інвестиційно привабливих виробництв. Проте актуальність залучення як вітчизняних, так і іноземних інвестицій продовжує зростати. Це пов'язано з необхідністю великих обсягів фінансування, яке потрібно для впровадження інноваційних технологічних процесів, оновлення основних виробничих фондів, освоєння виробництва нових видів продукції. Тільки при виконанні таких умов вітчизняні харчові та переробні підприємства створять гідну конкуренцію і повністю відновлять свої позиції на світових ринках збуту.

Вирішенню проблем відродження, за рахунок інвестиційних засобів, харчових і переробних підприємств присвячено достатньо праць таких відомих представників національної аграрної економіки, як Л.М. Борщ, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковський, М.І. Кісіль, Л.О. Мармуль, О.В. Мертенс, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, І.В. Якимов. Великий вклад у розробку наукового обґрунтування інвестиційних процесів, що відбуваються, внесли і видатні зарубіжні вчені: Дж. Бейлі, О.С. Булатов, П.І. Камишанова, Д. Кейнс, О.О. Масленнікова, Р. Макконел, Брю Л. Стенлі, Б. Райзберг, Р.А. Фатхудинов. Теоретико-методологічні питання створення механізму залучення інвестицій, їх сутність, класифікації, функції; розробка інвестиційних проектів та управління ними; організація державного регулювання інвестиційної діяльності були висвітлені видатними вченими-економістами, а саме: В.Г. Андрійчуком,

І.А. Бланком, А.Б. Ідрісовою, В.В. Ковальновою, Т.В. Майоровою, А.А. Пересадою, П.С. Рогожиною, В.Г.Федоренко. Однак питання формування регіональної структури джерел інвестицій, напрямків їх використання, проблеми інвестиційно–інноваційного розвитку харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини з урахуванням регіональних особливостей, не мали необхідного висвітлення, не дивлячись на їх теоретичну та практичну значимість.

Автори визначили за мету дослідження розробку і обґрунтування науково-теоретичних засад та практичних заходів збільшення обсягів інвестування харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу регіону.

Інвестування харчових і переробних підприємств України представляє собою процес фінансування власниками капіталу видатків на розробку, створення, оновлення, реконструкцію, а також технічне і технологічне переозброєння виробництва та процесів, що його супроводжують, з метою отримання прибутку. При цьому, особливого значення набуває вплив сукупності елементів організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності, який ґрунтується на врахуванні інтересів всіх учасників. Його метою є досягнення цілі інвестиційної діяльності на підприємстві; цілей організаційного управління інвестиційною діяльністю; моніторинг інвестування та чинників, які впливають на інвестиційну діяльність. Враховуючи вищезазначене, необхідно відмітити, що положення, рекомендації та висновки даної роботи можуть бути використані для проведення подальших досліджень і вдосконалення існуючої системи інвестування харчових і переробних підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1. Економічна сутність та особливості інвестиційної діяльності в харчових і переробних підприємствах

Розвиток України як сучасної європейської держави зі стабільною національною економікою, подолання кризових явищ, що спостерігаються у галузях народного господарства, особливо в аграрній сфері, вимагають активізації інвестиційної діяльності підприємств усіх сфер господарювання. Це сприятиме не тільки позитивним, якісно новим перетворенням в економіці, але й призведе до істотного поліпшення соціально-економічного становища, підвищення рівня та якості життя всього населення України.

Проблеми стимулювання інвестиційного процесу в харчових і переробних галузях потребують особливої уваги зі сторони керівництва держави, оскільки мова йде про продовольчу безпеку України. Результати інвестиційної політики, що проводиться нині урядом, проявляться і вплинуть, з часом, не тільки безпосередньо на фінансовий стан харчових і переробних підприємств. Вони обов'язково торкнуться соціального і політичного життя країни, його демографічної та екологічної сфери. Тому саме зараз треба виважено підходити до розробки і регулювання загальнодержавних програм інвестиційного розвитку харчових і переробних галузей. Вони повинні ґрунтуватися на класичних положеннях економічної теорії, звідки бере свій початок, інвестування, як наука; звідки походять такі економічні категорії, як “інвестиції”, “інвестиційна діяльність”, “інвестиційний процес”, “інвестиційний клімат”, “об’єкти та суб’єкти інвестиційної діяльності”.

З’ясування сутності інвестицій, їх впливу на розвиток національної економіки кожної окремої країни, є темою для детального вивчення та дискусій у наукових колах між вченими-економістами протягом вже багатьох десятиріч. Дана проблематика широко освітлена в економічній літературі як закордонними авторами – Г. Александером, Дж. Бэйлі, О.О. Масленніковою, Б.А. Райзбергом,

Є.В. Тарасовою, Р.А. Фатхудіновим, У. Шарпом, так і вітчизняними дослідниками, серед яких виділяються наукові підходи В.Г. Андрійчука, І.А. Бланка, П.І. Камишанова, Т.В. Майорової, А.А. Пересади та ін.

Вважається, що термін “інвестиція” має латинські корені, в оригіналі звучить як *invest*, і перекладається дослівно “вкладати”. В широкому розумінні під інвестиціями розуміють вкладання капіталу з метою його збільшення у майбутньому [140, с. 189-190].

Деякі вчені-економісти розглядають інвестиції в дуже звуженому контексті: тільки як вкладення коштів інвесторів виключно у будівництво нових переробних підприємств, розконсервування та реконструкцію вже існуючих, а також придбання основних засобів виробництва. Таке трактування характерне для наукових праць П.І. Камишанова, О.О. Масленнікової. Можливо, таке бачення поняття “інвестиція” було сформовано більш ранніми працями Р. Макконелі, Стенлі Л. Брю та Д. Кейнса. Але необхідно пам'ятати, що інвестиції можуть здійснюватись не лише у вищенаведених напрямках, а й надходити у вигляді нематеріальних і обігових коштів, цінних паперів, амортизації і т.п.

У сучасній українській економічній літературі існують різні думки щодо категорії “інвестиції”. Деякі автори дають їй особливого розширеного визначення, включаючи в поняття “інвестиції” вкладення і в реальні і в фінансові активи, і довгострокові і короткострокові вкладення, вкладення в об'єкти виробничого призначення і в об'єкти особистого користування населення (наприклад, у житлове будівництво). З погляду Н.О. Татаренко, термін “інвестиції” має два визначення: фінансове та економічне. За фінансовим визначенням, інвестиції - це усі види активів, вкладених у господарську діяльність з метою одержання доходу [120, с. 127]. У цьому контексті придбання цінних паперів, вкладення коштів на банківські рахунки та в об'єкти колекціонування (твори мистецтва, монети, коштовності) є інвестиціями. Фінансовий підхід полягає в основі визначення, даного в Законі України “Про інвестиційну діяльність”, де визначено, що “інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект”. Такими цінностями закон визначає:

1. Кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери.
2. Рухоме та нерухоме майно.
3. Майнові права, що впливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності.
4. Сукупність технічних, технологічних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих.
5. Права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права.
6. Інші цінності [89].

Враховуючи вищенаведене, вважаємо, що найбільш вірним буде визначити інвестиції як фінансування власниками капіталу видатків на розробку, створення, оновлення, реконструкцію, а також технічне і технологічне переозброєння виробництва та процесів, що його супроводжують, з метою отримання, в майбутньому прибутку.

Визначившись з поняттям “інвестиції”, необхідно окреслити його складові та здійснити класифікацію. У зв'язку з цим можна виділити наступні найбільш важливі класифікаційні ознаки:

- 1) спрямованість дій (мета інвестування);
- 2) спосіб впливу альтернативних інвестицій на доходи від даного проекту;
- 3) галузь, у яку здійснюється інвестування;
- 4) ступінь обов'язковості здійснення інвестицій;
- 5) строк окупності та життєвий цикл інвестицій;
- 6) вид майнових вкладень;
- 7) об'єкт додатка інвестицій;
- 8) період інвестування;
- 9) джерела і схеми фінансування [13, с. 124-125].

З погляду спрямованості дій (мети інвестування) нами виділено нижченаведені види інвестицій (рис. 1.1):

Початкові інвестиції, що здійснюються при утворенні або під час придбання харчового чи переробного підприємства. Їх класичним проявом є інвестиції в створення виробництв, що забезпечують появу зовсім нових харчових і переробних підприємств, які будуть випускати конкурентоспроможну продукцію, що раніше цим підприємством не вироблялась, або дозволять йому опанувати, за допомогою нової продукції, світові ринки. У харчовій та переробній

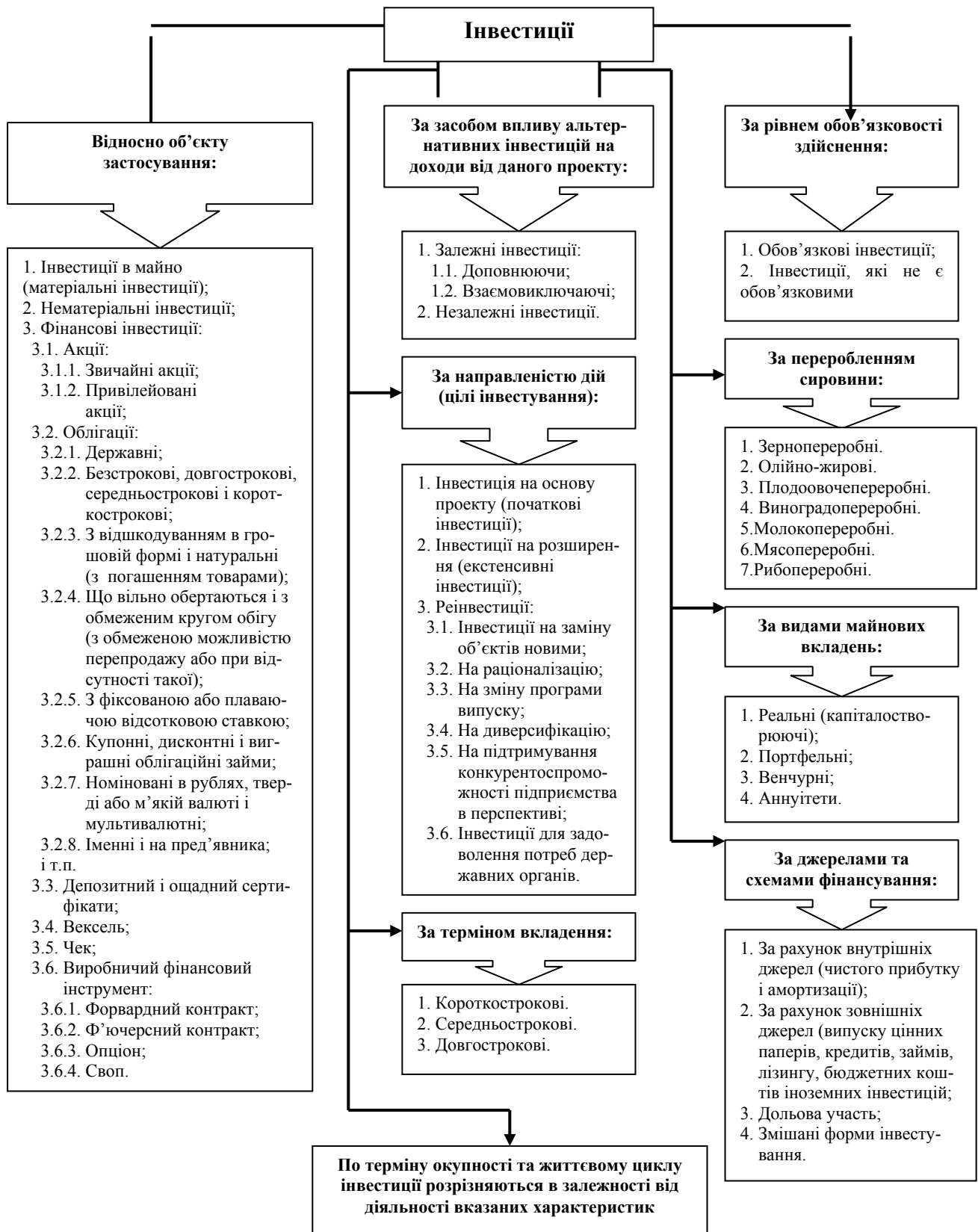

Рис. 1.1. Класифікація інвестицій у переробні підприємства АПК

*На основі власних досліджень автора

промисловості до цього виду інвестицій можна віднести будівництво в Херсонській області заводу ЗАТ “Чумак” – підприємства з перероблення овочевої сировини та насіння соняшнику.

Інвестиції на розширення (екстенсивні інвестиції), спрямовані на збільшення виробничого потенціалу, тобто можливостей випуску товарів для ринків, що сформувалися раніше, у рамках вже існуючих виробництв. Інвестиції даного виду, в цей час, зокрема, здійснюються в молокопродуктовому підкомплексі регіону великою міжнародною компанією Danone.

Реінвестиції, тобто зв'язування вільних інвестиційних коштів за допомогою їх спрямування на придбання або виготовлення нових засобів виробництва з метою підтримки складу основних фондів підприємства і створення умов для зниження витрат організації за рахунок заміни обладнання, навчання персоналу або переміщення виробничих потужностей у регіони з більш вигідними умовами виробництва. До них відносять:

- а) інвестиції на заміну старих об'єктів новими;
- б) інвестиції на раціоналізацію, що використовують для модернізації технічного устаткування або технологічних процесів;
- в) інвестиції на зміну програми випуску;
- г) інвестиції на диверсифікованість, пов'язані зі зміною номенклатури продукції, що випускається, і освоєнням нових ринків збуту [139, с. 751];
- д) інвестиції на підтримку конкурентоздатності підприємства в перспективі, що направляють на науково-дослідну роботу, підготовку кадрів, рекламу, маркетингові дослідження тощо.

Інвестиції заради виконання програм державних органів. Цей різновид інвестицій стає необхідним у тому випадку, коли організація постає перед необхідністю задовольнити вимоги влади в галузі або екологічних стандартів, або безпеки якості продукції, або інших умов діяльності, які не можуть бути забезпечені тільки за рахунок удосконалення менеджменту.

За способом впливу альтернативних інвестицій на доходи харчових і переробних підприємств від даного проекту виділяємо залежні та незалежні інвестиції. Інвестиції є незалежними, якщо грошові потоки, очікувані від реалізації першого проекту, не зміняться незалежно від того, чи буде здійснено другий проект. Економічно залежні інвестиції можуть бути доповнюючими або взаємовиключними. Доповнюючі економічно залежні інвестиції

пов'язані із синергетическим ефектом [6], тобто здійснення іншого інвестиційного проекту оказує позитивний вплив на потік грошових доходів по спільно здійснених інвестиціях. При цьому загальний доход від реалізації двох або декількох проектів значно перевищує грошові доходи від кожного з них, здійснених роздільно. Взаємовиключні інвестиційні проекти пов'язані з технічною неможливістю здійснення обох проектів або ж здійснення одного з них зменшить можливі грошові доходи від іншого або повністю зведе їх до нуля.

У харчових підприємствах та підприємствах з перероблення сільськогосподарської сировини рівною мірою можлива реалізація як залежних, так і незалежних інвестицій. Разом з тим, дотепер вони носили більшою мірою незалежний характер. На нашу думку, у розрізі галузей економіки можна виділити такі інвестиції: зернопереробні; олійно-жирові; плодоовочепереробні; виноградопереробні; молокопереробні; м'ясопереробні; рибопереробні.

Слід зазначити, що хоча об'єктом дослідження є харчові підприємства та підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини, інтеграційні процеси, що охопили усі галузі національної економіки, вимагають включення цього критерію класифікації інвестицій. Крім того, у ряді випадків, інвестиції галузевих підприємств можуть носити міжгалузевий характер.

За ступенем обов'язковості здійснення ми розрізняємо:

- обов'язкові інвестиції (без їх здійснення зупиняється вся виробнича діяльність);
- інвестиції, що не є обов'язковими (без їх здійснення виробнича діяльність не зупиняється).

У цей час інвестиції, що здійснюються у харчові та переробні підприємствами агропромислового комплексу, здебільшого є не обов'язковими. За строком окупності (тобто часу, протягом якого доходи від інвестицій досягають розміру первісних капіталовкладень) і життєвому циклу (тобто періоду, за який підприємство одержує доход від інвестицій) інвестиції розрізняються залежно від тривалості зазначених характеристик. Детальна класифікація інвестицій за даним критерієм недоцільна внаслідок різноманіття можливих підходів до визначення границь відповідних тимчасових інтервалів. Хоча серед інвестицій, що

здійснюються в харчову та переробну промисловість АПК регіону, перевагу мають інвестиції із середнім строком окупності, який дорівнює декільком рокам, зокрема, 3-7.

За видом майнових вкладень ми вважаємо за необхідне виділити інвестиції: реальні (капіталоутворюючі); портфельні; венчурні; аннуїтети.

Реальні (капіталоутворюючі) інвестиції забезпечують створення і відтворення фондів. Вони визначаються як сума коштів, необхідних для будівництва (розширення, реконструкції, модернізації) і оснащення устаткуванням об'єктів, що інвестуються; витрат на підготовку капітального будівництва та приросту оборотних коштів, необхідних для нормального функціонування підприємств [9, 11, с. 23]. У цілому, інвестиції представляють собою вкладення коштів у статутний капітал господарюючого суб'єкта з метою вилучення доходу і одержання прав на участь в управлінні даним суб'єктом.

Портфельні інвестиції представляють собою розміщення коштів у фінансових активах, тобто формування портфеля як сукупності різних інвестиційних цінностей. Окремо треба виділити венчурний капітал, що представляє собою інвестиції у формі випуску нових акцій, здійснених у нових сферах діяльності, пов'язаних з великим ризиком. Венчурний капітал інвестується у не зв'язані між собою проекти у розрахунку на швидку окупність вкладених коштів, і поєднує в собі різні форми капіталу: позикового, акціонерного, підприємницького.

Специфічною формою інвестицій є ануїтет, тобто інвестиції на тривалий строк, що надають інвесторові можливість одержувати фіксований дохід через регулярні проміжки часу, зазвичай щорічно [103, с. 596]. Прикладом даної форми інвестицій є вкладення коштів у страхові та пенсійні фонди. Нестача інвестиційних ресурсів, що відчують харчові та переробні підприємства агропромислового комплексу, визначає пріоритет реальних (капіталоутворюючих інвестицій). Портфельні інвестиції є епізодичними і, здебільшого, пов'язані з управлінням ліквідністю. Венчурні інвестиції та ануїтети для харчових і переробних підприємств АПК не характерні.

Щодо об'єкта вкладення, класифікуємо інвестиції в такий спосіб:

- інвестиції в майно (матеріальні інвестиції), тобто інвестиції, які прямо беруть участь у виробничому процесі. До них відносять

інвестиції в устаткування, будинки, запаси матеріалів і т.п. [9, с. 56-59];

- нематеріальні інвестиції-інвестиції в підготовку кадрів, маркетингові дослідження і розробки, рекламу, одержання ліцензій і т. ін.;

- фінансові інвестиції, тобто вкладення в цінні папери та похідні фінансові інструменти.

Останніми роками роль інструментів, що є об'єктами фінансових інвестицій, помітно зростає. Випуск цінних паперів є одним з найпоширеніших у світовій практиці способів залучення коштів. Так, у США компанії фінансують свої потреби в розмірі 30 % – за рахунок кредитів банків і 70 % – за рахунок розміщення різного роду боргових зобов'язань; у Європі дане співвідношення: 70 % – кредити, 30 % – боргові зобов'язання [31, с. 106].

Здійснення у харчовій та переробній промисловості АПК фінансових інвестиції значною мірою стримується дефіцитом інвестиційних ресурсів, але значення для підприємств галузі в перспективі буде зростати. Зокрема, вони можуть стати значимим механізмом фінансування харчових і переробних підприємств, що входять у галузеві холдинги, з боку материнських компаній (у першу чергу, міжнародних). Крім того, достатня кількість фінансових інструментів може з успіхом використовуватися при реалізації системи захисту від ризиків інвестиційних проектів у галузях харчової та переробної промисловості АПК.

Залежно від тривалості періоду інвестування інвестиції бувають:

- короткострокові (зазвичай строком до 1 року);
- середньострокові (від 1 до 3 років у різних трактуваннях);
- довгострокові (строком більше 3-5 років).

З урахуванням відзначеного вище значного терміну окупності інвестицій, здійснюваних у харчові та переробні підприємства, більша їх частина відноситься до категорії довгострокових. Крім того, вкладення коштів у виробництво харчових продуктів найчастіше носить стратегічний характер і практично ніколи не має на меті одержання прибутку від швидкого перепродажу.

Поділ інвестицій з погляду джерел і схем їх фінансування носить досить різноманітний характер. У загальному виді ми виділяємо інвестиції: державні; приватні; іноземні; спільні.

Державні інвестиції представляють собою частину національного доходу у вигляді коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, вкладених у розвиток економіки, що відволікають від поточного державного споживання з метою забезпечення підтримки виробництва, соціальної сфери і економічного росту. Інвестиції з коштів державного бюджету, місцевих бюджетів називають бюджетними, тоді як інвестиції з інших джерел (позабюджетних фондів) – позабюджетними.

Приватні інвестиції – це недержавні вкладення коштів, що належать юридичним і фізичним особам.

Іноземними називають інвестиції, що здійснюються закордонними державами, юридичними та фізичними особами, а також міжнародними фондами і транснаціональними корпораціями. Більше конкретизоване трактування іноземних інвестицій дається у Законі України від 10.12.1991 р. № 1955-XII “Про інвестиційну діяльність” (зі змінами та доповненнями, внесеними 5.03.1998 р. № 185/98-ВР та 21.05.1999р. № 697-XIV) та Законі України “Про режим іноземного інвестування”. Спільні інвестиції – це інвестиції, що здійснюються суб’єктами певної держави та іноземних держав [89].

Р. Брейлі та С. Майєрс виділяють такі джерела фінансування, як:

1. Акціонерний капітал, який отримують або за рахунок нерозподіленого прибутку, або за допомогою емісії акцій.

2. Позиковий капітал. Різноманітність видів боргових зобов'язань, що використовуються, практично нескінченно. Вони розділяються на категорії по строках, умовам погашення, старшинству, надійності, ризикованості, характеру відсоткових ставок (фіксовані, плаваючі), порядку випуску (публічне або приватне розміщення) і валюті, у якій виражаються боргові зобов'язання

3. Привілейовані акції (передбачають виплату фіксованих дивідендів, здійснювану за рішенням керівництва компанії). Привілейовані акції є частиною акціонерного капіталу компанії, але відіграють особливу роль.

4. Похідні фінансові інструменти, до яких відносять опціони, варанти, облігації, ф'ючерсні та форвардні контракти і свопи.

5. Власні кошти (сума чистого прибутку і амортизації за винятком дивідендів акціонерам).

6. Кредиторська заборгованість [6, с. 926].

За результатами монографічного аналізу ми дійшли висновку, що класифікація Р. Брейлі та С. Майєрса орієнтована на англо-американську модель фінансування, що віддає пріоритет запозиченням на фінансових ринках у формі випуску різних цінних паперів та інших фінансових інструментів, що знаходяться у обігу. Як наслідок, вона не охоплює або недостатньо докладно описує ряд джерел фінансування, характерних для української практики. У зв'язку з цим, ми систематизували і узагальнили підходи зазначених вище дослідників. За результатами цього дослідження ми прийшли до висновку, що класифікацію інвестицій, за розглянутим критерієм, доцільно представити в такий спосіб:

1. Інвестиції, що фінансуються за рахунок внутрішніх джерел:
 - 1.1. Чистого прибутку;
 - 1.2. Амортизаційних відрахувань.
2. Інвестиції, що фінансуються за рахунок зовнішніх джерел:
 - 2.1. Випуску цінних паперів та інших фінансових інструментів, що знаходяться в обігу:
 - 2.1.1.) звичайних і привілейованих акцій;
 - 2.1.2.) облігацій;
 - 2.1.3.) похідних фінансових інструментів.
 - 2.2. Банківських кредитів.
 - 2.3. Позик некредитних організацій.
 - 2.4. Лізингу.
 - 2.5. Кредитів і асигнувань державного і місцевих бюджетів і позабюджетних фондів.
 - 2.6. Коштів іноземних (у тому числі міжнародних) інвесторів у різних формах.
3. Інвестиції, що фінансуються на принципах пайової участі.
4. Інвестиції, фінансовані з використанням змішаних форм інвестування.

Слід зазначити, що всі наведені джерела фінансування інвестицій є укрупненими, загальними та не охоплюють усього їх різноманіття, що може бути потенційно нескінченним. Крім того, класифікація інвестицій з погляду джерел фінансування в значній мірі перетинається з їх класифікацією по видах фінансових інвестицій, що є закономірним відображенням двох сторін інвестиційного процесу (залучення і здійснення інвестицій).

В Україні переважна більшість інвестицій у харчові та переробні підприємства є приватними і фінансуються за рахунок внутрішніх джерел (тобто власних коштів підприємств). Разом з тим, останнім часом спостерігається збільшення обсягів іноземних інвестицій, зокрема, з боку великих міжнародних корпорацій. Крім того, на нашу думку, з розвитком національного ринку капіталів у структурі фінансування галузі буде зростати частка позикових коштів.

В узагальненому виді розглянута вище класифікація інвестицій проілюстрована на рис. 1.1. Запропонована класифікація у достатній мірі систематизує основні види інвестицій і може бути методичною основою при проведенні відповідних аналітичних досліджень, складанні бізнес-планів інвестиційних проектів, розробці інвестиційних стратегій та в інших організаційно-управлінських і фінансово-економічних процесах. Незважаючи на різноманіття можливих форм і видів фінансування, у цілому обсяг інвестицій у харчові та переробні підприємства АПК, як відзначалося раніше, залишається недостатнім.

У зв'язку з цим виникла необхідність виявлення особливостей інвестиційних потреб переробних підприємств на сучасному етапі їх розвитку з метою визначення найбільш доступних та ефективних способів організації фінансування. Нами було проведено відповідне статистичне дослідження, результати якого представлені в таблиці 1.1. В якості вихідних даних використалися як загальнодоступні матеріали, опубліковані в періодичних друкованих виданнях і збірниках статистичних органів, так і відомості, отримані безпосередньо від підприємств харчової та переробної галузі.

Проведений аналіз даних, представлених у додатку А, здійснено з використанням запропонованої вище класифікації інвестицій у якості методичного підґрунтя, дозволив зробити наступні висновки. В сучасних умовах пріоритетними для харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу є реінвестиції матеріального характеру, спрямовані на модернізацію і збільшення виробничих потужностей. Фінансові інвестиції поки не виступають як самостійний напрямок вкладень переробних підприємств і здійснюються переважно для оптимізації управління грошовими потоками. Разом з тим їх значення неухильно зростає. Важливим завданням залишається збільшення довгострокового інвестування.

Фінансування капітальних інвестицій за рахунок короткострокових ресурсів здійснює негативний вплив на ліквідність підприємства і помітно знижує його стабільність.

Суттєвий вплив на стан інвестиційної активності продовжують здійснювати існуючі значні політичні та економічні ризики. Як наслідок, багато підприємств не мають можливості скористатися традиційними джерелами фінансування капітальних вкладень (банківським кредитом, запозиченнями на ринках капіталів та ін.). Крім того, обмеженим залишається фінансування, здійснюване за рахунок коштів бюджетів всіх рівнів.

1.2. Організаційно-економічний механізм залучення інвестицій

Темпи, з якими відбувається інвестування харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу України в цілому, і Херсонської області зокрема, є вкрай недостатніми для швидкого переоснащення виробництва, з урахуванням останніх інноваційних досягнень, та випуску конкурентоздатної, на світових ринках, продукції. Саме тому, в умовах сьогодення, особливу увагу необхідно приділяти створенню і втіленню на практиці дієвого організаційно-економічного механізму, що дозволить: розробити принципово нові джерела, методи, елементи і форми залучення інвестицій; здійснити найраціональніший розподіл фінансових потоків інвестиційних коштів; вдосконалити технологічний процес з виробництва продукції; суттєво оновити матеріально-технічну базу харчових і переробних підприємств, що дасть їм змогу посилити свої позиції в якості бюджетоутворюючих [63, с. 25].

Над питаннями моделювання організаційно-економічного механізму інвестування харчових і переробних підприємств АПК, і державного регулювання інвестиційних процесів у своїх наукових розробках працювали такі видатні вчені-економісти, як К.С. Берестовий, О.Г. Боброва, О.А. Бондаренко, О.П. Бондарчук, С.О. Буткевич, О.М. Дуфенюк, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, Г.П. Лайко, М.Я. Месель-Веселяк, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, А.В.Худобин, А.В. Чупіс та ін.

Складність, що притаманна тим чи іншим термінам, зумовлює необхідність їх уточнення і визначення їх економічного змісту. Щодо предмету нашого дослідження, перед усім, необхідно

розкрити поняття та виявити функціональні ознаки організаційно-економічного механізму, який розглянемо як різновид господарського механізму, що виражає, передусім, “сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів керування і правових норм, за допомогою яких суспільство використовує економічні закони з урахуванням економічної специфіки” [7, с. 43].

Господарський механізм – це сукупність економічних суб’єктів, інститутів, форм і методів господарювання, за допомогою яких здійснюється ув’язка та погодження суспільних, групових і приватних інтересів; забезпечується функціонування і розвиток економіки [130, с. 469].

За думкою М.І. Кісіля та П.Т. Саблука, під господарським механізмом інвестиційної діяльності треба розуміти “систему економічних форм, методів і засобів організації інвестиційної діяльності, сукупність відносин, що регламентуються державою, і взаємозв’язків учасників інвестиційного процесу, які забезпечують його високу ефективність, безперервність та відносну незалежність від зовнішніх економічних умов” [106, с. 397].

Я. Кронрод під механізмом господарювання відмічав механізм дії економічних законів, що виражають взаємозв’язок і взаємодію економічних потреб, інтересів та стимулів централізованих і децентралізованих форм управління і господарювання [55, с. 139]. В даному випадку акцент робиться на тому, що господарський механізм виражається, передусім, у діях об’єктивних економічних законів і підпорядковується виключно економічним закономірностям розвитку суспільства. На друге місце Я. Кронрод ставив різні організаційні форми, що можуть приймати методи управління.

Г.П. Лайко у своїх працях підкреслює, передусім, організаційно-правову сторону механізму господарювання, визначаючи як засіб організації суспільного виробництва з притаманними йому формами і методами, економічними стимулами і правовими нормами [61, с. 43-44]. Безумовно, засіб організації суспільного виробництва оказує вплив на форми функціонування господарського механізму, однак Г.П. Лайко не враховує, що один і той же засіб виробництва може мати різні форми функціонування господарського механізму, не кажучи вже про форми та економічні стимули управління ними. Так, ринковим формам організації суспільного виробництва притаманні різні форми економічного

стимулювання розвитку підприємницької ініціативи. Бурхливий сплеск ініціативи керівництва промислових підприємств, що відбувався на початку 1990-х рр., характеризується вкрай низьким рівнем державного впливу на процеси формування та накопичення капіталу. Однак, починаючи вже з 2000 р. в економічному житті все істотніше відчувається присутність держави у сфері регулювання економічних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності шляхом регламентації функціонування всієї господарської системи у відповідності з вимогами ринкової економіки [66, с. 14].

На думку С.А. Гуткевич, складовими організаційно-економічного механізму є об'єкт, мета і завдання, законодавча і нормативно-правова бази, принципи управління системою, організаційна структура управління, функції і методи управління, механізми управління, прогнозування і фінансування системи [17, с. 325-328].

Як вважає Г.М. Підлісецький, механізм внутрішніх інвестиційних ресурсів передбачає дотримання наступних умов: баланс інтересів, єдність комерційних умов, взаємність гарантій, узгодженість спільних дій, відсутність дискримінації одного з партнерів, спільне несення ризиків, сталість взаємовідносин, певна тривалість [104, с. 432]. Безумовно, не викликає ніяких питань та обставина, що дані умови забезпечують функціонування організаційно – економічного механізму інвестування. Однак, всі ці умови є не внутрішніми, а зовнішніми по відношенню до його дії та виражають ті ознаки, які можуть сприяти розвитку або пристосуванню організаційно-економічного механізму до зовнішнього середовища.

На організаційно-економічний механізм здійснюють вплив багато чинників як макроекономічного, так і мікроекономічного рівнів; як галузевого, так і міжгалузевого характеру; як зональні, так і внутрішньозональні особливості ведення суспільного виробництва. Крім того, на особливості його розвитку впливають і пограничні фактори. Наприклад, між макро- і мікроекономічними рівнями розрізняють проміжний, який отримав назву мезорівень; або міжзональні особливості ведення аграрного виробництва, характеристики, притаманні цілим підкомплексам агропромислового комплексу.

Крім того, багатоукладність аграрного виробництва, що склалась за роки реформ, також визначає особливості, характерні для

організаційно-економічного механізму інвестування. Це дозволяє зробити висновок про те, що в основі його сутнісних характеристик полягають, передусім, базисні відносини, а саме – виробничі відносини, які на кожному етапі розвитку суспільства мають особливі риси.

Навіть у рамках одного суспільного строю організаційно-економічний механізм інвестування може приймати різні форми – від найпростіших до складно структурованих моделей. До найпростіших можна віднести стимулювання інвестиційних процесів, що пропонувалось одразу після фінансової кризи 1998 р., наприклад, через розвиток регіональних бюджетів розвитку, джерелами доходної частини яких пропонувалось вважати частину податкових надходжень, перерозподілених на фінансування інвестицій. Тут спостерігається помилковий погляд на підтримку проектів із позабюджетних джерел уряду. У сучасних умовах захищеність бюджетоутворюючих статей виключає можливість перерозподілення коштів, що отримуються, на користь тих чи інших суб'єктів економічного життя, які, як правило, бувають наближені до адміністративного ресурсу зв'язками, які не мають чисто економічного характеру.

Таким чином, формування бюджетів розвитку означало вилучення із бюджету значної частини коштів в умовах їх катастрофічного дефіциту, особливо на місцевих рівнях. Дотаційний характер обласних бюджетів переважної більшості регіонів України, як правило, обтяжує застосування такого механізму державного управління інвестиційним процесом. Безумовно, державна політика стимулювання інвестування повинна спиратись на відповідні цінові пропорції, які встановлюються застосуванням системи стимулювання попиту вдосконаленням податкових механізмів. Однак основним важелем впливу держави на цінові пропорції у сучасних реаліях є управління цінами природних монополій (Обленерго, Укргаз, Укртелеком і т.ін.).

Важливою складовою частиною всього організаційно-економічного механізму інвестування як на рівні національної, так і регіональних економік є інвестиційна політика. Склалась думка, що реалізація регіональної інвестиційної політики здійснюється шляхом надання урядових гарантій для інвесторів та захисту інвестицій; здійснення державної підтримки високоефективних проектів із позабюджетних джерел; створення інформаційної бази даних ринку

інвестицій та інвестиційних товарів; ефективного пошуку партнерів, який визначається критеріями оцінки та відбору інвестиційних проектів, переговорів та інвестиційних контрактів; системи страхування ризиків [78, с. 231].

Не можна погодитися з тим, що настільки складна економічна категорія, як організаційно-економічний механізм інвестування харчових і переробних підприємств, включає в себе такі складові, як форма пошуку партнерів, форма переговорів і контрактів. І якщо останній елемент регламентується положеннями Господарського кодексу та іншими законодавчими актами, а також добровільним волевиявленням економічних суб'єктів, то ведення переговорів будується виходячи із практичного досвіду ділового спілкування у відповідності з практикою ділової етики, що склалась. Ці аспекти є виключною прерогативою економічних відносин двох суб'єктів інвестиційного процесу, незалежно від діючого організаційно-економічного механізму.

Розглядаючи питання акумулювання грошових коштів та їх вкладення, наприклад, в акціонерні товариства, Гаршина О.К. відмічає, що механізм залучення капіталу знаходиться у прямій функціональній залежності від дохідності цих товариств. Однак автор випустив з виду такий важний момент, як самостійний обіг цінних паперів, в тому числі і акцій, що котуються на фондовому ринку, а також на позабіржовому ринку.

Не дивлячись на те, що дохідність цінних паперів знаходиться у залежності від дохідності активів акціонерних товариств, такий чинник, як ринковий попит, може значно варіювати рівень спекулятивного доходу потенційних інвесторів, відриваючи тим самим ціну цінних паперів від реальних вартісних параметрів, що складають їх (активів) значення [10, с. 39].

Можна погодитися з думкою про те, що однією з функцій організаційно-економічного механізму інвестування є дія на задоволення потреби в інвестиціях. До засобів дії, як правило, відносять стимулювання інвестиційної діяльності, створення організаційних структур для сприяння інвестиціям та інноваціям, акумуляція коштів населення. У зв'язку з цим виникає необхідність функціонування некомерційних організацій у вигляді фондів і асоціацій.

Справедливо підкреслюючи зміни в останні роки темпів інституціональних перетворень, а по деяким напрямам і

трансформацію державного монополізму в регіонально-галузевий у вигляді створення вузьких монополій (ВАТ “Миронівський хлібопродукт” і т.ін.) деякі дослідники стверджують, що ці процеси накладають специфічний відбиток на організаційно-економічний механізм інвестування в цілому. Характер і форма організаційно-економічного механізму інвестування визначається ступенем монополізму регіонів не тільки у ресурсодобувних галузях, а й в галузях АПК. Природно-кліматичні умови, наявність достатньої кількості сировини, місцезнаходження, віддаленість від крупних транспортних розв’язок і великого споживача, а також інші чинники виробництва мають вирішальне значення на зональне розміщення харчових і переробних підприємств АПК. Переважне домінування у структурі виробництва певних видів харчових і переробних підприємств обумовлює відповідний механізм взаємодії суб’єктів агропромислового виробництва.

Перспективи економічного відродження харчових і переробних підприємств нерозривно пов’язані з інтенсифікацією банківського, промислового і торгівельного капіталів, що передбачає здійснення, з боку держави, сприяння переробним підприємствам в успішному входженні в організаційно-економічний механізм інвестування. Одним з перспективних напрямків, що дозволяють концентрувати капітал та забезпечувати його ефективне управління, вважається створення фінансово-промислових груп (ФПГ). Однак, як показує практика, у дійсності такі об’єднання виступали у державі інструментом викачування фінансових ресурсів харчових і переробних підприємств і регіонів; спрямування фінансових потоків на підвищення рівня ліквідності самих фінансових учасників, як правило, банківських установ [115, с. 136-137]. Тому при розгляді питань включення ФПГ до єдиного організаційно-економічного механізму інвестування необхідно передбачити дію відповідних важелів, що перешкоджають такому сценарію розвитку подій.

В економічній літературі окремі автори надають державному регулюванню самотійну, окрему роль. Так, Могильний О.М. вважає, що механізм державного регулювання інвестиційних процесів включає бюджетну, податкову, фінансово-кредитну, митну, цінову політику (остання втілюється, головним чином, у регулюванні природних монополій і при закупках Держкомрезервом сільськогосподарської сировини), а також грошово-емісійну та зовнішньоекономічну політику [87, с. 276].

Серед напрямів регулювання інвестиційних процесів часто обговорюються пропозиції по розвитку гнучких організаційних форм, що дозволяють поєднувати децентралізовану форму управління, необхідну для ефективного освоєння інвестицій та централізацію, а також застосування ключових технологій і постійний перегляд організаційної і функціональної відповідності учасників стратегічних альянсів. Можливо, дана пропозиція випускає з виду вплив такого потужного економічного важелю, як конкуренція на ринку капіталу, яка об'єктивно вимушує до постійного моніторингу внутрішньої середовища з метою виявлення відхилень, що виникають в тій чи іншій ланці системи виробничих та фінансових відносин. На нашу думку, навпаки необхідна якомога більша децентралізація з метою більш потужного впливу фактора конкуренції. При цьому деякі складові організаційно-економічного механізму інвестування, що виражають єдині умови функціонування і впливу, повинні залишатись непохитними для всіх учасників процесу.

Це положення не розповсюджується на харчові та переробні підприємства, що знаходяться у стані фінансової нестійкості та проводять реструктуризацію бізнесу. Для цих підприємств організаційно-економічний механізм інвестування визначається, передусім, необхідністю централізації функції управління з наступним їх розподіленням по мірі оздоровлення переробного підприємства до оптимального рівня.

Таким чином, під організаційно-економічним механізмом інвестування ми розуміємо систему економічних форм і методів організації інвестування, прогнозування, контролінг руху капіталу, а також систему управління цими процесами. Іншими словами, це сукупність економічних інструментів і методів регулювання, що забезпечують максимальну ефективність використання капіталу при внутрішніх і зовнішніх умовах інвестиційного ринку, що постійно змінюються.

До складу організаційно-економічного механізму інвестування харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини необхідно віднести:

1. Форми, методи і засоби впливу на інвестиційний процес як єдину відтворювальну систему, у тому числі суб'єкти та об'єкти інвестування.

2. Засоби і прийоми управління економічними відносинами, що виникають у процесі інвестування.
3. Форми інвестування, особливості взаємовідносин в середині єдиної відтворювальної системи інвестування.

Включення до другого блоку такої складової, як методи формування інвестиційного клімату нами вважається помилковою, оскільки макроекономічні критерії привабливості для вкладення капіталу, передусім, важливі для потенційного інвестора, оскільки вони відображають економічні умови та інвестиційний клімат, який представляє інтерес для капіталу. Галузеві, а тим більше регіональні зрізи інвестиційного клімату важливі для потенційного інвестора за умови або більш високого рівня доходності, або більш низького рівня ризику. Наочним прикладом є присутність іноземного капіталу у молокопродуктовому підкомплексі, передусім у Центральній Україні, який представлений такими міжнародно відомими виробниками, як ТОВ “Люстдорф” (виробництво молока за 2007 р. – 37 млн т); “ЮніМілк Україна” (17 млн т); ВАТ “Лубенський молзавод” (10 млн т); ДП “Лакталіс-Україна” [24, с. 87].

Механізм інвестування включає, також, інфраструктуру, що забезпечує використання широкого набору економічних і адміністративних важелів впливу. Вона складається з таких елементів, як форми організації і координації інвестиційного процесу в різних організаційно-правових формах господарської діяльності, в т.ч. вертикально інтегрованих, горизонтально кооперованих структурах. Важливою ланкою організаційно-економічного механізму інвестування є стимулювання інвестицій і регулювання середовища. Держава може використати увесь комплекс економічних важелів та інструментів впливу на процес інвестування, від ліцензування до стимулювання поставок різноманітних інвестиційних товарів. Задача держави полягає в оптимізації інвестиційних процесів, що базуються на широкому використанні методів планування, прогнозування, економічно-математичних методів розміщення виробничих сил, оцінки перспектив ринку і побудові, на цій основі, моделей інвестування. У зв'язку з цим підвищується необхідність оптимізації всіх інвестиційних потоків, що здійснюються у рамках єдиного організаційно-економічного механізму, яка досягається шляхом прогнозування, планування і контролінгу процесів інвестування.

Економічний блок елементів механізму інвестування включає в себе наступні складові: форми, методи та інструменти впливу на матеріальні фактори інвестування; засоби та прийоми впливу на економічні відносини, що складаються в процесі інвестування [25].

Форми організаційно-економічного механізму інвестування у значній мірі визначаються станом та рівнем розвитку, безпосередньо, інвестиційного ринку.

Важливими елементами функціонування організаційно-економічного механізму інвестування є планування і прогнозування цього процесу.

Планування виражається у системній підготовці управлінських рішень, пов'язаних з передбаченням можливого розвитку у майбутньому, а також процесі їх контролю. Мається на увазі постановка мети і підготовка необхідних, для її досягнення, заходів, тобто цільоспрямовані дії суб'єктів інвестування. Планування, таким чином, виражає процес систематичного формування, складання і прийняття проектів розвитку.

У рамках організаційно-економічного механізму інвестування планування повинно бути направлено на аналіз ситуації на ринку інвестицій, визначення рівнів дохідностей об'єктів інвестування, вивчення чинників, що здійснюють вплив на об'єкти інвестування, усунення негативних наслідків, виявлення можливостей інвестиційних ризиків та управління ними, розробку управлінських рішень і організаційних форм реалізації інвестицій, а також передбачає контроль з метою виявлення відхилень та запобігання їх негативним наслідкам. Таким чином, планування дозволяє координувати взаємодію внутрішніх елементів та ланок організаційно-економічного механізму, в т.ч. з урахуванням розвитку ринку цінних паперів. Мова йде не про синхронізацію процесів пристосування, а про сучасну адаптацію інвестиційних процесів до існуючих зовнішніх умов.

Прогнозування є елементом більш високого порядку і спрямоване на оцінку можливих наслідків управлінських рішень і сучасне попередження відхилень у розвитку економічних процесів [28, с. 433].

Контролінг, як один з елементів організаційно-економічного механізму інвестування, включає сукупність форм і методів планування руху інвестиційних коштів, починаючи зі стадії акумулювання необхідних ресурсів і закінчуючи розподіленням

доходів між інвесторами, а також забезпечення контролю за рухом капіталу.

Контролінг – це особливий вид управлінської діяльності, який поєднує безпосередньо контроль і додатковий аналіз ринку, що дає початок новому етапу планово-управлінського циклу. Особливістю контролінгу є його направленість на перспективу, пошук шляхів подальшого розвитку підприємства на базі аналізу чинників, які уможовлюють отримання тих чи інших результатів [12, с. 297].

В останні роки сформувався новий різновид контролінгу, який отримав назву “інвестиційний контролінг”. Під контролінгом німецький дослідник Д. Хан розумів сукупність систем, які забезпечують інформаційне підтримку, спрямовану на результат управління об’єктом [135, с. 841], що схематично відображено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Система контролінгу організаційно-економічного механізму інвестування

* Авторська розробка

Контролінг виконує такі функції:

- залучення капіталу на етапі розробки і реалізації інвестиційних проектів і програм, включаючи проведення переговорів;

- зв'язок з інвестором, що передбачає випуск в обіг цінних паперів емітента і, у зв'язку з цим, підтримання контактів з інвестиційними фондами, банками та фінансовими посередниками і акціонерами;

- дотримання угод про залучення коштів, контроль за активами і цінними паперами, а також найбільш вигідне їх розміщення, у тому числі у сфері нерухомості (виробничі будівлі, споруди, обладнання, земельні ділянки і т.п.);

- Координація вкладення коштів в альтернативні об'єкти інвестицій (наприклад, інвестиційні фонди та ін.); пріоритет віддається необхідності розміщення капіталу в тих чи інших сферах або активах промисловості національної економіки.

Здійснення контролінгу має як зовнішні, так і внутрішні елементи по відношенню до цілісної системи інвестування. Контролінг зовнішньої середовища інвестування передбачає прогнозування можливих тенденцій розвитку ринку капіталу, як світового, так і вітчизняного. При цьому, одночасно зі світовими тенденціями, контролінг охоплює як галузеві, так і міждержавні рівні. Ведення інвестиційної діяльності на харчовому і переробному підприємстві неможливо без погодження інтересів інвесторів і підприємства у реалізації інвестиційного проекту. З урахуванням системного підходу нами було розроблено організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу (рис. 1.3).

Під час розроблення цього механізму, було виявлено, що основними його елементами є інтереси інвестора на підставі оцінки інвестиційної доцільності вкладення коштів, інтереси підприємства на підставі оцінки ефективності інвестиційного проекту і процес управління інвестиційною діяльністю на підприємстві.

Мета організації інвестиційної діяльності на харчовому і переробному підприємстві агропромислового комплексу поділяється на мету інвестиційної діяльності та мету організації управління нею. Якщо мета інвестиційної діяльності на переробному підприємстві визначає її зміст в кожному конкретному випадку, то мета організації управління визначає пріоритети створення суб'єкта управління [25, с. 36-37].

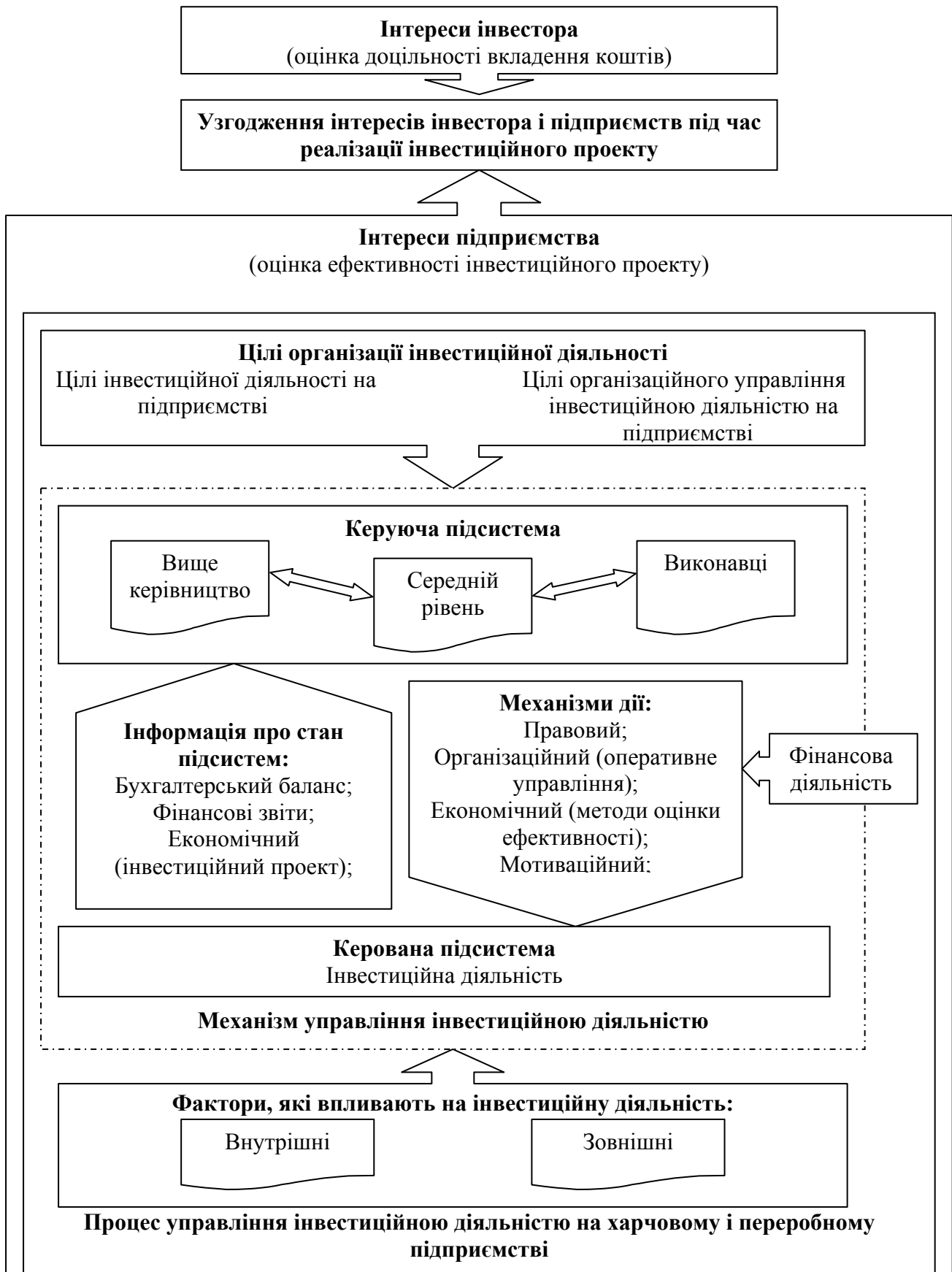

Рис. 1.3. Організаційно-економічний механізм залучення інвестицій до харчових і переробних підприємств

* Авторська розробка

Представлений організаційно-економічний механізм управління інвестиціями носить комплексний характер. Він включає інтереси учасників інвестиційної діяльності, процес управління інвестиційною діяльністю, який базується на взаємодії суб'єкту та об'єкту управління за допомогою організаційного, економічного, мотиваційного і правового механізму.

1.3. Напрями і методи моніторингу інвестицій харчових і переробних підприємств

У методиці оцінки інвестиційної діяльності та її ефективності виділяється декілька територіальних рівнів: країни, регіонів, галузей або окремих підприємств. При цьому, інвестиційний потенціал країни можна представити як потенціал збалансованого розвитку, при якому всім власникам капітальних ресурсів забезпечується нормальний гарантований рівень економічного доходу. “Гарантований дохід” є чинником, що впливає на мобільність інвестиційних ресурсів і може виконувати функції системного рейтингового критерію. Уперше взаємозв'язок факторних параметрів, що характеризують майбутній потенціал розвитку через показники доходу, було представлено в моделі Р. Харрода [136, с. 128]. Поряд з моделлю Харрода для ранжирування територій, за рівнем накопиченого інвестиційного потенціалу, використовуються теорії:

1. Оптимального просторового розміщення продуктивних сил.
2. Насиченості регіону факторами виробництва.

Методологічні основи теорії оптимального просторового розміщення продуктивних сил були розроблені класиками регіональної економіки та економічної географії І.Г. Тюннером, А. Вебером, В. Кристаллером, А. Лешем, Т. Хагерстрандом. Вихідні постулати вищевказаної теорії базуються на наступних передумовах:

- головним ресурсом, що забезпечує економічний дохід, є виробничий чинник “земля”;
- розходження між країною та регіоном носять не якісний, а кількісний характер. І там, і там задіяні ті самі економічні сили, але в різних пропорціях. Всі регіони мають однаково економічний, але різний географічний простір;

- будь-яка галузь має потенційно безмежні можливості для географічної концентрації;
- всі чинники, що спричиняються географічні розходження можна розділити на загальні, наявні у всіх галузях і регіонах, і специфічні, діючі в ряді окремих галузей і регіонів [134, с. 112-113].

Кожна група чинників підрозділяється на регіональні, що спричиняють розміщення продуктивних сил з нульовою або низькою мобільністю тільки в певних місцях; агломераційні, сприятливі концентрації мобільних чинників виробництва в деяких із цих місць; природні, що дісталися як би “у спадщину”; і соціально-культурні, постійно відтворювані. Алгоритм аналізу міжрегіональних розходжень, на основі методологічних постулатів просторових теорій, припускає виявлення конкурентних переваг інвестиційної діяльності за наступними параметрами:

- 1) геостратегічному положенню, яке спричиняє розміщення на території виробництв, що забезпечують національну і глобальну безпеку. Наявність таких переваг дозволяє інвесторам розраховувати на державну підтримку інвестиційних проектів, що реалізуються на даній території у формі субвенцій і дотацій;
- 2) потенційних (імовірнісних) і реальних (розвіданих) обсягах мінеральних, лісових і водних ресурсів, їхньої частки в загальному сировинному балансі країни та світу;
- 3) розмірах сільгоспугідь і потенціалу родючості ґрунтів;
- 4) транспортним витратам для експортної продукції (системі, що вивозиться за межі регіону);
- 5) кількості трудових ресурсів та їх вартості.

При різних кількісних обсягах ресурсів, обумовлених територіальним поділом праці, регіони, або окремі підприємства, в тому числі харчових і переробних галузей, ведуть змагання між собою за залучення мобільних чинників виробництва, які в довгостроковому періоді задають параметри і масштаби інвестиційного потенціалу території. На рівні регіону обсяг приваблюючих чинників значною мірою залежить не від порівняльних, а абсолютних переваг, що дісталися як би “даром”. З погляду методології просторових теорій основу абсолютних регіональних переваг становлять: кількість та якість трудових ресурсів; виробничий чинник “земля”, що використовується для

розробки, обробки та розташування; розміщення на провідних транспортних шляхах [65, с. 394].

На рівні окремого регіону абсолютні переваги є тільки в дуже обмеженій кількості галузей, в результаті чого локальна територія не завжди може, в довгостроковому періоді, залучати та утримувати численне населення і диференційований капітал. Висока мобільність капіталу створює для регіонів, що володіють абсолютними перевагами, можливості кумулятивного процесу нерівномірного розвитку, що, з однієї сторони, може проявлятися в більш швидких темпах нагромадження економічного доходу, з іншого боку - більше глибокій фазі депресії, з якої територія самостійно може не вийти взагалі.

Зміни технологій і споживчих переваг спричиняють постійні зміни в розподілі абсолютних переваг. Передбачення таких змін відкриває для регіонів додаткові можливості по залученню на свою територію капітальних ресурсів. Так, у липні 2001 р. для створення нового виробництва в такому депресивному регіоні, як Херсонська область, замість нерентабельних сільськогосподарських харчових і переробних підприємств, що закривались, Міжнародна фінансова корпорація виділила ЗАТ “Чумак” кредит на створення нового підприємства з переробки насіння соняшнику на олію.

З іншої сторони, чинники виробництва мають різну мобільність. Відтік з регіону одного з них може стати причиною скороченню загальної кількості робочих місць, що, у свою чергу, приведе до зниження ємності регіонального попиту, збільшенню комерційних ризиків і спровокує скорочення обсягів інвестування. Звичайно, першим сигналом зниження інвестиційного потенціалу як регіонів, так і окремих харчових і переробних підприємств, є від'їзд висококваліфікованих кадрів, внаслідок чого скорочується сфера застосування праці для тих, хто залишається на колишніх місцях. Від'їзд кваліфікованих кадрів зменшує податкову базу місцевих бюджетів, що веде до погіршення положення ряду соціальних груп населення, які одержують свої доходи з бюджету. Зниження загального добробуту практично завжди супроводжується “втечею” капіталу, що надає регресивному процесу кумулятивний характер. Звідси можна зробити один важливий висновок: економічне процвітання і занепад регіонів є процесом, що саморозвивається, посилюючі нерівномірність регіонального розвитку.

Більшість методик рейтингової оцінки інвестиційного потенціалу регіонів або харчових і переробних підприємств, будується на експертних опитуваннях. Однак їх повсюдне застосування створює безліч проблем, пов'язаних з перевіркою їх на вірогідність. По-перше, експерти перебувають на різній відстані від об'єктів, що порівнюються. Територіальний простір є чинником, що впливає на “повноту” інформації. Виходячи з методологічних передумов просторових теорій, можна вважати, що рівень “інформаційної повноти”, який доступний експерту, обернено пропорційний відстані між ним і об'єктом оцінки. Дана залежність піддається математичній інтерпретації. Її кількісні характеристики розроблені в моделях “контактного поля” [32]. Використання значної кількості статистичного матеріалу дало змогу довести, що територіальний простір створює внутрішні перешкоди і вносить сторонні шуми в інформаційні потоки, які впливають на кінцеві оцінки експертів.

По-друге, у регіональній статистиці набір індикаторів, що характеризують специфічні особливості галузевого випуску, витрат, цін, рентабельності, еластичності попиту завжди істотно різноманітний, що є більш важливим чинником для оцінки конкурентних переваг, ніж інтегровані узагальнення на рівні системи національних рахунків, де ці нюанси зникають.

По-третє, оцінки експертів суб'єктивні, на них впливають політичні, культурні, соціальні, освітні та інші чинники, що приводить до розходжень в інтерпретації тих самих економічних індикаторів і явищ. Так, відповідно до оцінок Державного агентства інвестицій та інновацій, Херсонська область, за рівнем інституціонального потенціалу, займає серед областей України одне з провідних місць. Однак, якщо порівняти обсяги надходження інвестицій на душу населення, які можна розглядати як узагальнений показник ефективності регіональної інституціональної політики, то регіон знаходиться на останніх місцях серед інших областей.

По-четверте, при публікації узагальнених рейтингових систем, поза увагою дослідників залишається система статистичних індикаторів, на основі яких формуються підсумкові оцінки, що не дозволяє перевірити їх об'єктивність. У зв'язку з цим відзначимо, що найважливішою перевагою експертних моделей є можливість враховувати значний обсяг якісних особливостей. Однак, для підвищення рівня об'єктивності необхідно доповнити їх системою

статистичних і розрахункових даних, отриманих з використанням загальноновизнаних міжнародних методик. При розробці статистичної просторової моделі інвестиційного потенціалу необхідно виходити з наступних методологічних передумов:

- інвестиційний потенціал регіону складається не на всьому економічному просторі, а тільки в обмеженому числі галузей та підприємств, що володіють специфічними чинниками виробництва та “рідкісними” ресурсами;
- у кожен даний момент часу, у кожній з галузей на прогнозовану перспективу може одночасно реалізовуватися обмежене число інвестиційних проектів, кількість яких обумовлена обсягами і динамікою експорту (продукції, що вивозиться за межі регіону);
- система статистичних і розрахункових показників повинна враховувати і кількісний рівень накопичених непостійних ресурсів, і якісний, що характеризує ефективність управління інвестиціями.

Параметри оцінки рівня ефективності управління інвестиційними ресурсами враховуються, з однієї сторони, при виборі галузей або підприємств (приймаються до уваги тільки результати економічної діяльності галузей та підприємств, що поставляють свою продукцію за межі економічного району на внутрішній і зовнішній ринок). З іншої сторони – у спрямованості та змісті бюджетної політики.

У науковій літературі при аналізі економічного потенціалу виробничого чиннику “земля” в аграрних і агропромислових підприємствах оцінюються можливості та доцільність залучення у відтворювальний процес природних ресурсів при сучасному рівні розвитку науки та техніки. При цьому використовуються різні методи: витратний; рентний; кадастровий; змішаний. Аналіз відносних цін на продукцію сировинних галузей показує, що в Україні внутрішні ціни вище світових на 30-50 %, що свідчить про високий рівень монополізації сировинного ринку. При цьому необхідно відзначити, що монополізм є одним з чинників, що знижують інвестиційний потенціал. Однією з особливостей інвестиційного потенціалу сільськогосподарських земель є те, що він не обмежений у часі, тобто є “умовно-нескінченним”. Ця особливість враховується за допомогою коефіцієнта Гордона, що характеризує постійний темп, з яким будуть рости грошові надходження в

майбутньому, залежно від поліпшення родючості ґрунтів. Україна має одні з найродючіших у світі землі - чорноземи, які дозволяють отримувати високі врожаї усіх сільськогосподарських культур, навіть в умовах ризикованого землеробства, які існують, наприклад, у Херсонській області. Саме ці умови обумовлюють велику кількість переробних підприємств АПК у державі, та їх інвестиційну привабливість.

Найважливішою умовою розробки системних індикаторів інвестиційного потенціалу сільськогосподарських земель є організація ринку землі. Ринкова ціна земельних угідь є вартісним вираженням готовності інвестора вкладати свої капітали у переробні виробництва на невизначений строк. Агломераційний ефект оцінюється через порівняльні витрати на заробітну плату на підприємствах, продукція яких вивозиться за межі економічного району. Ефект агломерації впливає на кількість підприємств (обсяги капіталу, що розташовується) і ціни в галузях з монополістичною конкуренцією [106, с. 23].

Так, при концентрації робочої сили в певних місцях, середні витрати знижуються, що веде до росту інвестиційної привабливості таких підприємств. Ефект агломерації є одним із проявів процесу кумулятивної причинності, у рамках якого регіони, що володіють початковими перевагами по концентрації та розміщенню продуктивних сил, у майбутньому мають можливість залучати все більшу кількість капіталу і працівників із сусідніх регіонів, що перебувають у менш сприятливих умовах. Інституціональний потенціал регіону виражається в сумарних витратах бюджетів на підтримку та розвиток експортоорієнтованих підприємств АПК.

Теорія насиченості регіону чинниками виробництва базується на наступних методологічних передумовах:

- інвестиційні переваги обумовлені параметрами, що впливають на масштаб нагромадження мобільних чинників виробництва;

- мобільні чинники виробництва спрямовуються на ту територію, де вище їх прибутковість і схоронність. Виробництво, виявляється більш ефективним у галузях, що споживають ті ресурси, які є в регіоні у відносному достатку. Виходячи з цього, інвестиції умовно можна підрозділити на ресурсомісткі (земля), капіталомісткі, трудомісткі та інтелектуальномісткі;

- надлишкове нагромадження чинників виробництва приводить до зниження їх відносних питомих витрат, що веде до росту конкурентоздатності продукції, яка випускається, і зниженню відносних цін;

- регіон прагне експортувати продукцію, у виробництві якої інтенсивно використовуються надлишкові мобільні чинники. Динаміка експорту збільшує інвестиційну привабливість території;

- зростання мобільних чинників виробництва приводить до зрушення границь виробничих можливостей у бік експортних галузей, що створює кумулятивний ефект у нагромадженні капіталу та зниженні питомих витрат;

- рівень винагороди (дохід) мобільних чинників виробництва, що використовуються в експортних галузях, зростає, а в імпортозаміщуючих – падає;

- зниження витрат на капітал спричиняють зростання чистої поточної вартості інвестицій, що збільшує загальну цінність всіх активів інвестора, у тому числі розміщених на інших територіях;

- неконтрольоване збільшення обсягів вивозу продукції за межі регіону може привести до зміни рівноважних цін на зовнішніх ринках, що може виявитися руйнівним для експортоорієнтованих галузей [43, с. 64].

Для виявлення ролі мобільних чинників в оцінці інвестиційного потенціалу харчового підприємства або підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини, їх підрозділяють на постійні та розвинені. До “постійних” відносять природні ресурси, некваліфіковану робочу силу, кліматичні умови. До “розвинених” – знання, висококваліфіковані кадри, послуги з управління капіталом. “Постійні” зберігають стійку цінність у довгостроковому періоді при мінімальних капіталовкладеннях на їх розвиток і підтримку. Рівень їх прибутковості базується на такому параметрі, як “рідкість”. Однак інвестиційний потенціал, що формується на основі “рідкості” ресурсів, нестійкий і залежить від динаміки цін і зміни споживчих переваг на світовому ринку. “Розвинені” чинники створюються за рахунок значних і тривалих капіталовкладень, які необхідно постійно вдосконалювати.

Створювати і удосконалювати, на локальному рівні та рівні харчового і переробного підприємства, всі мобільні чинники неможливо. Тому для вибудовування їх ієрархії необхідно виділити детермінанти, на основі яких формуються його інвестиційні

переваги. Звідси впливає найважливіша концептуальна передумова моделі інвестиційного потенціалу на основі теорії нагромадження мобільних чинників виробництва: інвестиційний потенціал створюється в галузях, виробництво яких орієнтоване на вивіз продукції за межі регіону.

Виходячи з даної передумови вважаємо, що обсяг експорту є відносним показником, на основі якого будуються рейтингові інвестиційні моделі. Загальна вартість експорту продукції та її частка в загальному обсязі експорту країни є порівняльним показником інвестиційної привабливості. Рівень витрат мобільних чинників виробництва спричиняє їх галузеву спрямованість. Параметри доходу при постійній віддачі показують можливі обсяги їх залучення із - за меж даного регіону.

Основні детермінанти, що впливають на інвестиційний потенціал харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, – це механізми, які не тільки залучають, але й створюють спеціалізовані чинники. Рівень розвитку цих механізмів і є головним критерієм, на основі якого оцінюється показник їх інвестиційної привабливості. Створення чинників – складний і суперечливий процес. Історія світової економіки знає чимало випадків, коли відсутність ресурсів, обумовило досягнення національною і регіональною системами господарювання високого рівня міжнародної конкурентоздатності. Однак в умовах глобальної інтеграції приватний капітал має більші можливості в прийнятті інвестиційних рішень на конкуруючих ринках.

Більшість економістів дотримується точки зору, що інвестиційна привабливість господарської системи є узагальненою характеристикою сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають доцільність її інвестування.

Інвестиційний потенціал при такому підході складається з восьми елементів, кожний з яких характеризується своєю групою показників: ресурсо-сировинній: середньозважена забезпеченість балансовими запасами основних видів природних ресурсів; трудовий: трудові ресурси та їх освітній рівень; виробничий: сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні; інноваційний: рівень розвитку науки і впровадження досягнень науково-технічного прогресу; інституціональний: ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки; фінансовий: обсяг

податкової бази і прибутковість підприємств; споживчий: сукупна купівельна спроможність населення регіону; інвестиційний ризик: показує ймовірність втрати інвестицій і доходу від них.

Виділяють такі види інвестиційних ризиків [5, с. 246] – економічний: тенденції в економічному розвитку регіону; фінансовий: ступінь збалансованості регіонального бюджету і фінансів підприємств; політичний: розподіл політичних симпатій населення за результатами останніх парламентських виборів, авторитетність місцевої влади; соціальний: імовірність виникнення соціальної напруженості; екологічний: імовірність забруднення навколишнього середовища, включаючи радіаційне; кримінальний: імовірність здійснення злочину в регіоні; законодавчий: юридичні умови інвестування в ті або інші сфери або галузі, порядок використання окремих чинників виробництва (рис. 1.4).

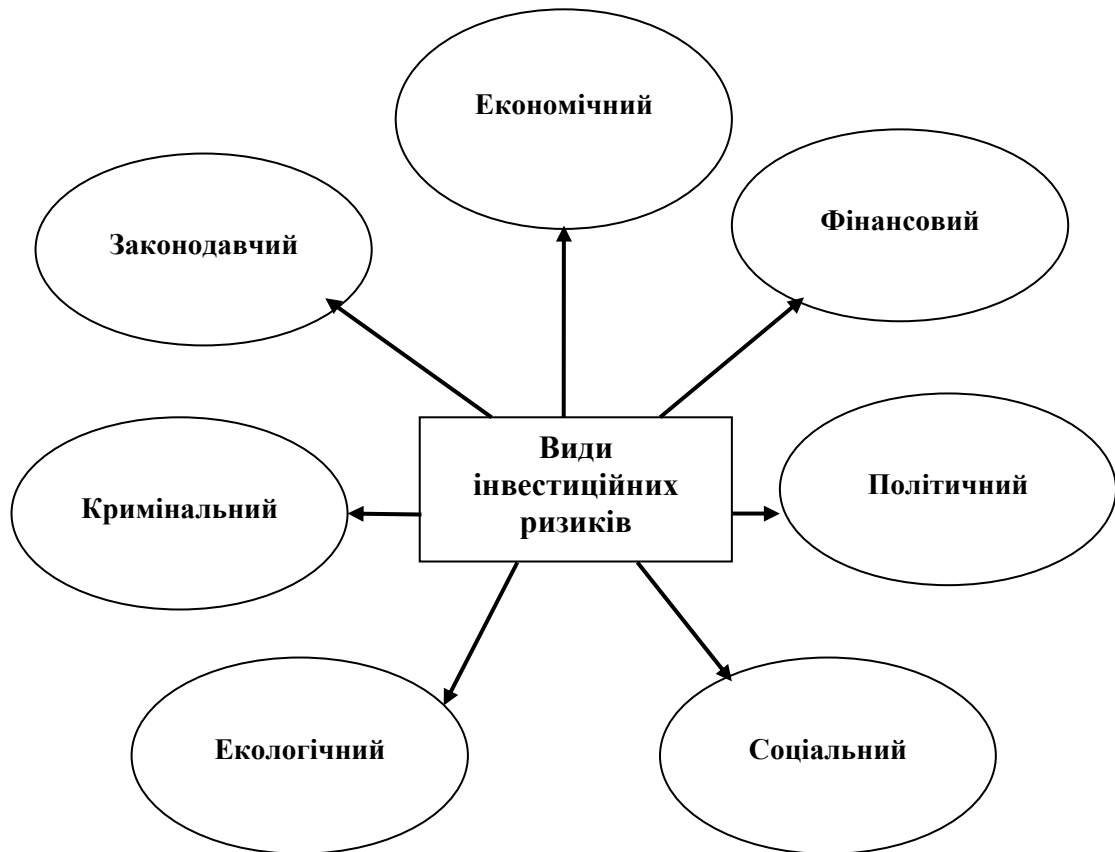

Рис. 1.4. Види інвестиційних ризиків харчових і переробних підприємств

* Авторська розробка

Оцінка ризику будується, як правило, на експертному методі оцінювання, застосування якого вимагає великого обсягу фінансових коштів, необхідних для запрошення групи високопрофесійних експертів, визначення системи оцінок, збору необхідної інформації та аналізу отриманих результатів.

Тому економічна оцінка в такому контексті більш характерна для великих інвесторів. Ризиковий метод аналізу і оцінки інвестиційного клімату цікавий з позиції стратегічного інвестора, тому що дозволяє йому не тільки оцінити привабливість території для інвестування, але й зіставити рівень ризику в новому об'єкті вкладення інвестицій. Цей метод мало привабливий для регіональних утворень, тому що їх певна частина має дефіцитний бюджет. Його застосування можливо або при державному фінансуванні подібного дослідження, або при фінансовій допомозі іноземних фондів, наприклад, фонду “Євразія”, або при зацікавленості в ньому фінансово-промислових груп. Крім того, потрібно відзначити високу роль суб'єктивізму в оцінках експертів.

В Україні методи експертної оцінки використовуються вже кілька десятиліть і встигли себе досить скомпрометувати, хоча все робиться “по науці”. Регулярно порушуються, принаймні, дві найважливіших умови наукової організації експертизи. По-перше, підбор експертів, при якому необхідно дотримання відомих правил їх відбору: по компетентності, досвіду наукової та практичної роботи і об'єктивності. Однак, на практиці роль експертів найчастіше беруть на себе керівники, які не завжди по-справжньому компетентні та, як правило, необ'єктивні “по визначенню”. По-друге, участь в експертизах - це висококваліфікована праця, що повинна, відповідним чином, винагороджуватися. Економія тут може привести до значного збитку. Але на практиці коштів на організацію солідних, поставлених на наукову основу експертиз по ключових проблемах стратегічного розвитку регіональних утворень, дуже часто не знаходиться.

Трактування економічного моніторингу регіону як ступеня сприятливості економічних умов розвитку інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств, засноване на аналізі динаміки основних показників господарської діяльності, який дозволяє здійснювати лише первинну оцінку поточного стану інвестування без достатнього аналізу причин і обґрунтованої розробки механізмів його поліпшення. Хоча звужений підхід приваблює відносною

простотою аналізу і розрахунків. Він універсальний, і його можна використати для аналізу інвестиційного клімату в господарських системах різного рівня. Зазначений підхід ще й досить дешевий, оскільки не вимагає проведення додаткових статистичних досліджень. Однак, аналізований, за даним методом, інвестиційний клімат не пов'язаний з інноваційним ринком розвитку, економічною стабільністю. У ньому взагалі ігноруються об'єктивні зв'язки чиннику інвестицій з іншими ресурсними чинниками розвитку господарських систем.

Завдання оцінювання економічного потенціалу харчового і переробного підприємства АПК, як об'єкта управління, має більш широкі рамки, оскільки практично містить у собі й оцінювання його інвестиційного потенціалу в сукупності з оцінкою інвестиційного ризику, і ефективності управління цим потенціалом. У такому випадку оцінювання економічного потенціалу визначається як сукупність універсальних умов, що знаходяться під впливом влади на господарську діяльність та інвестицій, обумовлених міським господарським регулюванням, традиціями і практикою господарських відносин, які впливають на прийняття рішень про зміни масштабів і характеру виробництва. Ці умови формуються під впливом набору чинників, які визначають рівень ризиків, що виникають при здійсненні інвестиційних проектів на підприємствах даної території, а також визначальна можливість окупності цих проектів та одержання прибутку. Факторний метод оцінки найбільше відповідає більшості методологічних вимог, тому що:

- по-перше, дозволяє врахувати взаємодію багатьох чинників - ресурсів;
- по-друге, враховує багаторівневу конструкцію національної економічної системи;
- по-третє, базується на використанні статистичних даних, що нівелюють суб'єктивізм експертних оцінок;
- по-четверте, диференціює підхід до різних рівнів економіки, регіонам при визначенні інвестиційної привабливості;
- по-п'яте, дозволяє розглянути застосування великого спектра статистичних методів.

Умови виробництва і життєдіяльності істотно варіюються в різних регіонах, кожний з них буде мати свій набір чинників. Проте, у рамках цього набору може бути виділений універсальний набір, по

якому може бути проведено економічний моніторинг інвестицій. Такий набір чинників включає:

1. Географічне положення.
2. Забезпеченість природними ресурсами та їх доступність.
3. Стан навколишнього середовища.
4. Структурне розмаїття економіки.
5. Стан і розвиток інфраструктури ринку.
6. Розвиток культури населення.
7. Соціально-політична стабільність.
8. Економічна стабільність.
9. Взаємодія органів влади з харчовими і переробними підприємствами.
10. Інформаційне та комунікаційне поле.
11. Нормативно-правове поле.
12. Система пільг інвесторам.

Основним прийомом, що застосовується для реалізації цієї мети, є розбивка сукупності чинників по тривалості їх дії на дві групи: незмінні та змінювані. До незмінних чинників відносять: географічне положення регіону (зручність розташування, можливість доступу до основних ринків, транспортних шляхів і ресурсів); забезпеченість природними ресурсами за доступними цінами. Це ті чинники, з якими доводиться миритися – вони можуть бути як найвищою мірою сприятливими, так і несприятливими; вони визначені апріорі.

Змінювані чинники піддаються змінам, але розрізняються по строках їх здійснення. У зв'язку із цим вони діляться на дві групи:

- змінювані, такі як транспортна і технічна інфраструктура (наявність шляхів, портів, аеропортів, газо- і нафтопроводів, ліній електропередач, засобів зв'язку, очисних споруджень і вартість їх утримання), соціальна, політична і екологічна обстановка, а також інтелектуальний потенціал території (кваліфікація робочої сили, наявність інноваційних центрів);
- швидко змінювані, такі як місцеве законодавство (система нормативних правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність на території держави або регіону) і політика органів місцевого самоврядування відносно інвесторів (наприклад, створення системи розвитку і супроводу бізнесу, розробка іміджу міста).

За даними фахівців державного агентства України з інвестицій та інновацій швидко змінювані чинники приводять до значного збільшення обсягу інвестицій лише за умови кардинальної зміни загальноекономічної ситуації. Їх вплив буде залежати, в основному, від параметрів зовнішнього середовища підприємства. Визначальними, при здійсненні моніторингу інвестиційного процесу, є повільно змінювані чинники.

Відзначимо, що умовно підходи до управління інвестиціями на харчовому і переробному підприємстві можна розділити на два типи:

- перший розглядає інвестиційну діяльність як частину поточного бюджетного управління і припускає, що після обґрунтування необхідності інвестицій контролюється тільки відповідність встановленим лімітам;
- другий припускає управління інвестиціями з використанням проектних технологій, виділенням тимчасових суб'єктів (підприємств) у компанії, діяльність яких оцінюється по задалегідь заданих правилах.

Перший підхід значно простіше в реалізації, тому найчастіше при постановці бюджетного управління саме цей варіант і приймається за базовий. При його використанні планування інвестицій здійснюється як видаткова частина бюджету. Обрій планування визначається обрієм планування системи бюджетного управління. Обсяг інвестицій визначається переважно виходячи з фінансових результатів діяльності компанії. Контролюється тільки видаткова частина бюджету інвестицій.

Другий підхід, значно складніший у використанні й припускає, що інвестиції здійснюються з виділенням кожного фінансового вкладення в окремий проект. Для інвестиційного проекту задаються формалізовані параметри та критерії оцінки. Обрій планування визначається строком життя інвестиційного проекту. Річний бюджет інвестицій визначається як сукупність інвестиційних проектів і лімітується стратегією й фінансовими результатами діяльності. Контролюється як видаткова, так і дохідна частина кожного проекту [30, с. 138].

Пряме протиставлення названих підходів буде не коректним, оскільки цілі інвестування, очікувані результати та ефекти від них можуть бути різними. Для стислості позначимо їх як інвестиції першого, другого і третього роду.

Інвестиції першого роду. Це інвестиційні проекти, що споконвічно не припускають одержання прямого економічного ефекту, метою яких є підвищення управлінської ефективності, підвищення “продуктивності” або “комфортності” управлінської праці, забезпечення необхідних умов діяльності харчового і переробного підприємства. Сюди можна віднести різноманітні проекти по автоматизації контролю доступу та проекти автоматизації документообігу і/або бізнес-процесів. При розробці та обґрунтуванні подібних проектів прямий економічний ефект оцінити вкрай важко, тому що доданої цінності для споживача вони не створюють, і значить споживач не готовий платити за них більше, а спрогнозувати очікуваний рівень зниження витрат з необхідним рівнем вірогідності – завдання нетривіальне. Для такого роду інвестицій перший, з викладених вище підходів, застосовується найчастіше, оскільки об'єктами проектного управління є етапи робіт, а управління фінансово-економічною ефективністю таких інвестицій зводиться, до контролю лімітів і бюджетів кожного етапу інвестицій.

Інвестиції другого роду. До таких інвестицій віднесемо ті, які припускають одержання прямого економічного ефекту за рахунок зміни дохідної і/або видаткової частини бюджету господарюючої одиниці (відділу, підрозділу, якого-небудь іншого об'єкта в рамках харчового і переробного підприємства). Для таких інвестиційних проектів теж досить часто буває досить “бюджетного” підходу до управління і моніторингу. Виділення таких інвестицій в окремі проекти не завжди можливо, тому що досить часто зустрічаються складнощі з урахуванням виникаючих ефектів.

Інвестиції третього роду. До цього типу інвестицій ми віднесли інвестиційні проекти в об'єкти господарсько-економічної діяльності переробного підприємства, економічний ефект по яких може бути враховано однозначно: це можуть бути юридичні особи в складі холдингу, відособлені підрозділи і/або господарюючі об'єкти (торговельні і т.п.), які генерують проміжний фінансовий результат. Для такого роду об'єктів застосування проектних технологій управління і моніторингу інвестицій є найбільш застосовним. Необхідно тільки виконати вимоги, зазначені нижче, і вирішити питання з дисконтуванням грошового потоку, що фактично генерується для план-фактної оцінки ефективності інвестиційного проекту.

У цей час в Україні не існує єдиного загального визначення поняття проект:

Проект – цілеспрямований обмежений в часі захід, спрямований на створення унікального продукту або послуги (визначення СОВНЕТ) [141, с. 352].

Проект – це обмежене в часі зусилля (захід, підприємство), що вживається для створення унікального продукту або послуги (визначення РМВОК) [142, с. 93].

Проект – унікальний процес, який складається із сукупності скоординованих і керованих видів діяльності, що мають початкову і кінцеву дату виконання, вживаються для досягнення мети, відповідають встановленим вимогам, включаючи обмеження за часом, витратами і ресурсами (визначення ISO) [149].

Проект – унікальний комплекс взаємозалежних заходів для досягнення поставлених цілей при певних вимогах за терміном, бюджету і характеристиках очікуваних результатів (визначення “Товб Ципес”) [144].

З аналізу наведених визначень можна зробити висновок, що проект має наступні відмінні ознаки: проект представляє собою діяльність. Діяльність ця спрямована на створення якогось унікального продукту. Продукт, що створюється має інноваційну природу (абсолютна або відносна новизна щодо місця, виконавців, характеристик). Діяльність обмежена за часом, ресурсами, якість (характеристиками вихідного продукту).

Однак всі ці елементи можуть бути знайдені і при описі звичайної бізнес-діяльності компанії. Більше того, останнім часом у літературі з'являється термін “проектний бізнес”, тобто бізнес, операційна діяльність якого розпадається на окремі, відносно самостійні, проекти або управління яким здійснюється проектними методами. В силу інноваційності проектів як об'єкта управління, проектне управління здійснюється, як правило, в умовах високої невизначеності. Застосування спеціальних методів проектного управління спрямовано на зниження цієї невизначеності.

Для успішного застосування проектних технологій з метою моніторингу інвестиційної діяльності потрібно, на етапі постановки як системи бюджетного управління, так і системи сканування самої інвестиційної діяльності, забезпечити виконання наступних дій: визначити критерії виділення інвестиційних проектів; формалізувати

параметри інвестиційних проектів; здійснити опис зв'язку параметрів інвестиційних проектів з аналітиками бюджетування.

Визначення об'єктів обліку загальне для моніторингу інвестиційної діяльності та системи бюджетування. При цьому один об'єкт обліку може бути зв'язаний тільки з одним інвестиційним проектом. Невиконання цієї умови, створює складності з віднесенням дохідних і видаткових показників до того або іншого інвестиційного проекту, реалізацію моделі в автоматизованій системі управлінського обліку (АСУУ).

Інвестиції третього роду. Простіше всього це завдання вирішується відносно інвестицій в об'єкти власності, експлуатація яких припускає наявність власної дохідної частини: їх, як правило, простіше виділити, оскільки ці об'єкти інвестицій, як правило фізично існують та їх діяльність відображається в бухгалтерському і управлінському обліку.

Для такого типу інвестиційних проектів існують загальноприйняті методики оцінки. В Україні найпоширенішими є: UNIDO (United Nations for Industrial Development Organization - методика ООН); WB (World Bank - методика МБРР); Ernst & Young Goldman & Sachs [143, с. 73]. Найчастіше зустрічається методика UNIDO, що є основою багатьох державних документів по оцінці інвестиційних планів. В основу такого роду проектів покладають оцінку дисконтованих грошових потоків, що застосовується в одному із двох варіантів: “Прибуток мінус Витрати” або “Чистий прибуток плюс Амортизація мінус Інвестиції”.

Перший варіант припускає розрахунок чистого грошового потоку як різницю в русі грошових коштів. Він простіше в реалізації, оскільки припускає встановлення відповідностей між статтями БДДС і статтями, що описують інвестиційний проект (далі будемо використати поняття “Статті Інвестпроекту”) і наявність обов'язкової ознаки об'єкта обліку на рахунках руху грошових коштів, по якому буде визначатися інвестиційний проект [123, с. 36-38].

Другий варіант складніше з погляду налагодженості відповідностей та в реалізації. Наприклад, чистий прибуток, по об'єктах інвестицій, не завжди може бути отриманий з облікових систем, оскільки податок на прибуток платиться по юридичній особі, а не по окремому магазину або іншому об'єкту, а отже буде розраховуватися з деяких часток умовно. Будь - який інвестиційний проект припускає виділення трьох стадій:

- підготовчої або передінвестиційної – на якій виконується підготовка і оцінка перспективності проекту;
- інвестиційної – на якій здійснюється інвестування основної маси коштів. Настання інвестиційної стадії часто означає “крапку неповернення” для інвестиційних проектів;
- експлуатаційної – на якій, власне, і отримується ефект від інвестицій.

Параметри інвестиційного проекту – дані про необхідні ресурси, доходи та витрати, виплати і надходження пов'язані з реалізацією інвестиційного проекту. Кожен параметр повинен мати відповідні одиниці виміру і належати до одного з наступних типів.

- тимчасові параметри: початок проекту; початок інвестування; запуск в експлуатацію; строк життя проекту.
- натуральні параметри: обсяг реалізації; потреба в сировині, матеріалах і основних коштах.
- вартісні параметри: прогнознi ціни; прогнознi витрати; прогнознi ставки інфляції, дисконтування, податків.
- критерії оцінки: чиста поточна вартість (NPV); строк окупності (простий і дисконтований); внутрішня норма прибутку (IRR).
- аналітичні розрізи: по статтях інвестиційного проекту; по об'єктах інвестицій.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що робота з виявлення крапок зв'язку управління інвестиційною діяльністю, бюджетного управління, бухгалтерського і управлінського обліку, формалізація цих взаємозв'язків і реалізація їх у єдиній автоматизованій системі дозволяє забезпечити моніторинг інвестиційної діяльності харчового і переробного підприємства і реалізацію повного циклу управління відносно інвестицій, перетворюючи їх у зрозумілий і контрольований об'єкт діяльності.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

2.1. Особливості функціонування харчових і переробних підприємств

Харчова і переробна промисловість АПК та її підприємства завжди мали велике значення для економіки будь-якої країни і істотно вливали на її розвиток. Україна не є винятком, і тому особлива увага вищих органів влади держави приділяється вирішенню проблемних питань функціонування харчових і переробних підприємств. Це знайшло своє відображення в багаточисельних державних програмах розвитку як харчових і переробних підприємств зокрема, так і всієї харчової та переробної галузі в цілому. До таких програм можна віднести: Програму діяльності КМУ “Український прорив: для людей, а не політиків” [147]; Програму розвитку промисловості до 2017 р.; Програму розвитку молочного скотарства [84, с. 84-89], які передбачають створення адекватних умов для інвестування підприємств провідних галузей економіки, в тому числі і переробних підприємств АПК. Основна ідея цих наукових праць полягає в тому, що відродження переробних підприємств, після довготривалої кризи у галузі, повинно базуватись на залученні інвестицій з різних джерел, і, фактично, неможливе без їх використання в умовах ринкової економіки.

Загалом, на території України станом на 1.01.2011 р. функціонувало біля 8379 суб'єктів господарювання, що займалися переробкою сільськогосподарської сировини [151]. З них до харчових і переробних підприємств зі статусом юридичної особи можна віднести 8305 підприємств, без статусу юридичної особи – 74 суб'єкти господарської діяльності. По Херсонській області їх кількість становить відповідно 214 юридичних особи і 12 суб'єктів без статусу юридичної особи [110, с. 349].

Регіон, що розглядається нами, відноситься до депресивних. Складність ситуації обумовлюється і тим, що в області не існує чіткого плану поліпшення існуючого інвестиційного клімату, а розроблена Херсонською обласною державною адміністрацією “Стратегія економічного і соціального розвитку до 2015 р.” носить

лише декларативний характер. Саме тому подолання кризових явищ, які ще й досі спостерігаються на деяких харчових і переробних підприємствах АПК, на фоні загального відновлення виробництва, можливе лише за умови значного збільшення обсягів інвестування підприємств галузі за рахунок як іноземних, так і вітчизняних інвесторів.

Необхідно відмітити, що станом на 1.01.20011 р. Херсонська область посідала 22 місце за обсягами інвестицій в основний капітал харчових і переробних підприємств АПК, випереджаючи лише Житомирську, Сумську та Тернопільську області [116, с. 82-87]. Якщо розглядати відтворювану структуру цих інвестицій, то 82,1 % їх було направлено на технічне переоснащення і реконструкцію діючих підприємств, будівель і споруд, а 17,9 % – на нове будівництво. По Україні ці показники складають 74,9 % та 25,1 % відповідно [40]. Такий розподіл профінансованих коштів свідчить про те, що в області, частково, збережено основні фонди на підприємствах, тому основні витрати інвесторів харчових і переробних виробництв пов'язані, переважно, з реконструкцією, а не новим будівництвом об'єктів. Що стосується прямих іноземних інвестицій в регіон, то станом на 1.01.20011 р. їх надійшло 155,6 млн. дол. США, або 0,5 % від загальнонаціонального показника (29489,4 млн. дол.), в тому числі – 1564,0 млн. дол. США на переробні підприємства АПК. В цілому, структура промислового комплексу області має вигляд, наведений на рис. 2.1.

На сьогоднішній день на території регіону функціонує чотири переробних комплекси рослинницької орієнтації та три комплекси тваринницької орієнтації (рис. 2.2).

Більша частина цих підкомплексів майже стовідсотково забезпечена сировиною вітчизняного походження, але, при форс-мажорних обставинах, наприклад, таких, які склалися взимку 2009-2010 рр., можуть використовувати у виробництві сировину, що надходить з закордону. Треба зауважити, що така сприятлива ситуація у харчовій та переробній галузі АПК регіону спостерігається лише в останні роки, коли на харчові та переробні підприємства Херсонщини прийшли реальні інвестиції від іноземних та вітчизняних інвесторів і процес виробництва на них почав поступово відроджуватись.

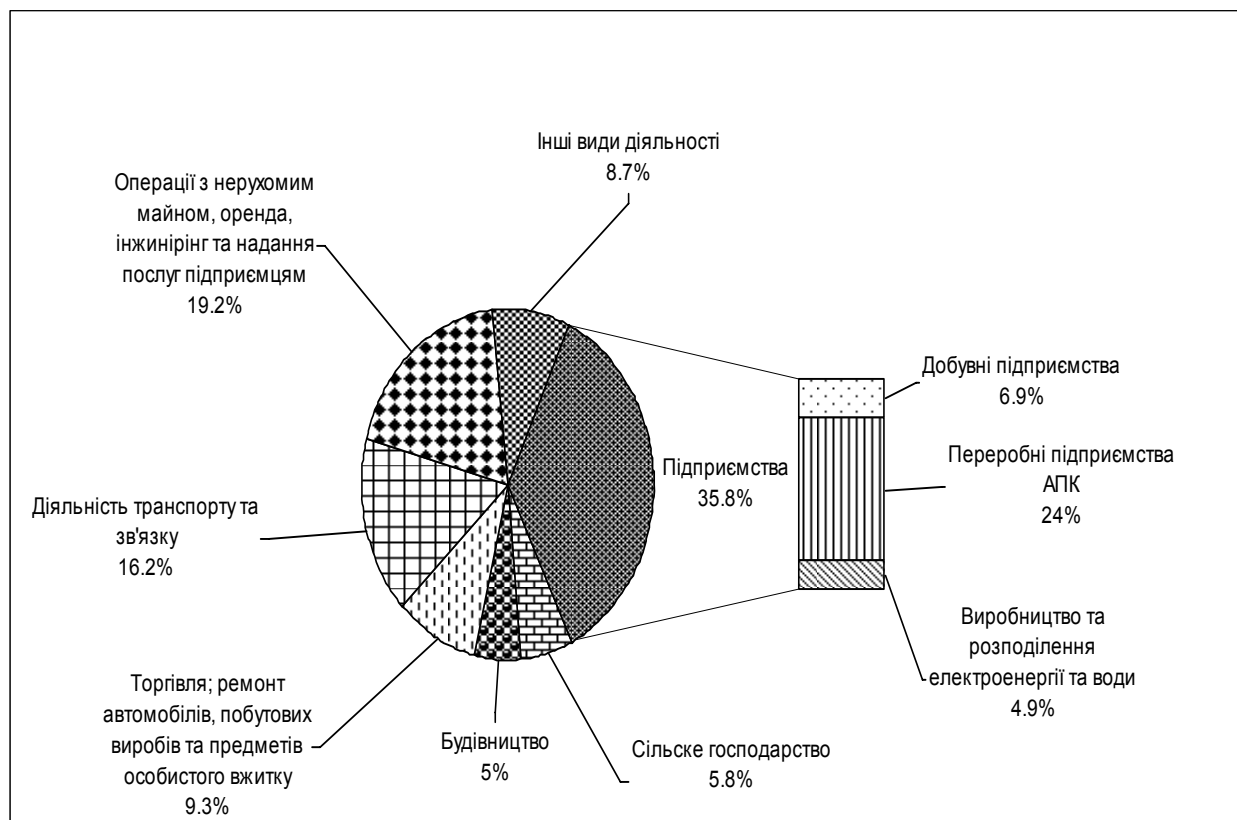

Рис. 2.1. Структура розподілу інвестиційних ресурсів між промисловими підприємствами Херсонської області у 2010 р.

* Розраховано та побудовано за даними [110]

Ми вважаємо за необхідне нагадати, про те, що харчова та переробна галузі АПК Херсонської області, як і всі галузі національної промисловості, до середини 90-х років перебувала у стані глибокої кризи; спад виробництва в ній був навіть тривалішим, ніж в інших галузях – він тривав до 1997-1998 рр.

Головними перешкодами на шляху до стабілізації харчового та переробного виробництва стало:

1. Розпад існуючої розгалуженої міжреспубліканської інфраструктури переробної промисловості АПК;
2. Розрив існуючих внутрішніх та зовнішніх зв'язків і каналів збуту та постачання;
3. Відсутність навиків, і, звідси, неспроможність працювати в умовах перехідної економіки;
4. Відсутність законодавчої та фінансової підтримки з боку держави;

Рис. 2.2. Структура харчової та переробної галузей АПК Херсонської області

* Авторська розробка

5. Брак власних обігових коштів підприємств;
6. Відсутність умов для створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні.
7. Реалізація селянами більшої частки сільськогосподарської сировини не переробним підприємствам і харчовим

підприємствам, як це було за часів Радянського Союзу, а перекупникам;

8. Бюрократичні перешкоди інвестиційному процесу.
9. Високий рівень зносу основних фондів підприємств; низький рівень капіталовкладень у капітальні ресурси протягом останніх 20 років; відсутність дієвої державної підтримки експортоорієнтованих галузей та захисту внутрішнього ринку від імпорту; недостатня ємність внутрішнього ринку для продукції галузей промисловості, істотна залежність від зовнішньополітичних ризиків; фізичне і моральне старіння основних виробничих фондів;
10. Нерозвиненість механізмів, що забезпечують фінансування процесу виробництва, незначний рівень залучення акціонерного капіталу через недостатній захист інтересів міноритарних акціонерів та портфельних інвесторів;
11. Значний рівень відсотків за кредитними ресурсами;
12. Подорожчання енергетичних ресурсів, значна їх питома вага в структурі собівартості продукції;
13. Відсутність молодих (35-40 років) кваліфікованих спеціалістів та робітників;
14. Застаріла і вузькоспеціалізована економічна база більшості підприємств, яка не відповідає сучасним вимогам ринкової економіки через незначний рівень інвестування у виробництво;
15. Науково-інтелектуальний потенціал слабо інтегрований у виробничу і невиробничу сферу, відсутній механізм впровадження дослідно-конструкторських розробок у практичну діяльність підприємств, застарілі технології.

Після прийняття низки законодавчих актів, до яких можна віднести Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 19 вересня 1991 р. № 561-ХІІ [89]; Закон України “Про режим іноземного інвестування” від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР [97]; Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15 березня 2001 р. № 2299-ІІІ [92], ситуація з фінансуванням інвестиційних проектів розвитку харчових і переробних підприємств суттєво стабілізувалася, а інвестиційний клімат в регіоні істотно поліпшився.

Щодо забезпечення аграрними господарствами переробних і харчових підприємств сільськогосподарською сировиною, необхідно

відмітити, що цей процес, якщо досліджувати його динаміку, за останні 20 років зазнав таких змін (рис 2.3):

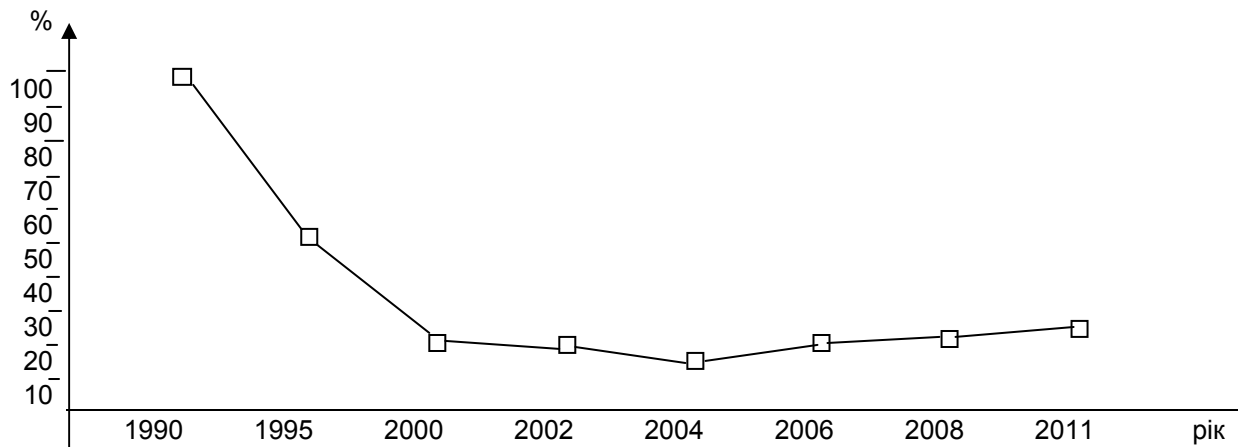

Рис. 2.3. Динаміка реалізації сільськогосподарської сировини харчовим і переробним підприємствам Херсонської області*

* Розраховано за даними Головного управління статистики у Херсонській області

На початок 1990 р. відсоток забезпечення харчових і переробних підприємств сировиною аграрних господарств складав 96 %; потім його значення, у зв'язку з кризовими процесами у сільському господарстві, різко скоротилось і в 2002 р. досягло своєї критичної відмітки у 17 %. Поступово, зі встановленням ринкових відносин, стабілізацією національної економіки та збільшенням привабливості саме харчових і переробних підприємств в якості заготівника сільськогосподарської продукції селянських господарств, відбувається зростання відсотку сировини, що була направлена тільки на харчові та переробні виробництва АПК – на 1.01.2011 р. він склав 25 % [48, с. 117].

Для подальшого, більш детального аналізу функціонування харчових і переробних підприємств АПК, впливу на їх розвиток інвестиційного забезпечення, треба провести дослідження основних показників виробництва за кожним підкомплексом окремо. Необхідно, також, для повноцінного висвітлення всіх економічних процесів, охарактеризувати підприємства, що відносяться до того чи іншого підкомплексу.

Зернопродуктові підприємства. У Херсонській області до складу цього підкомплексу входять 26 переробних підприємств, які займаються виробництвом зерна, круп та борошна. Враховуючи це, необхідно зазначити, що вищевказані підприємства реалізують

продукцію свого виробництва на трьох ринках: ринку зерна, ринку борошна та ринку круп [53, с. 220]. Специфікою ринку борошна і переробних підприємств, які працюють на ньому, є те, що вони постійно знаходяться під впливом агресивного державного регулювання і через це, як і раніше, не дуже приваблюють потенційних інвесторів. У минулому році головною тенденцією на вітчизняному ринку борошна було здороження зернових на 50-80 %. Оскільки сировина у структурі собівартості борошна займає 85-92 %, зростання ціни на пшеницю та жито не могло не вплинути на ціну борошна. Окрім вартості сировини, виросли інші складові собівартості цієї продукції: заробітна плата співробітників, ціни на газ, дизельне паливо, електроенергію (мукомельна галузь займає ведуче місце по споживанню електроенергії). Таким чином, рентабельність виробництва борошна знизилась з 8-9 % до 3-4 % на початку 2011 р. До цього додалось і те, що з минулого року місцеві органи влади отримали можливість регулювати рентабельність виробництва борошна. Наприклад, у Херсонській області виробникам борошна встановили рентабельність на рівні 2,5 %, у Вінницькій – 5 %. Таке втручання, в умовах ринкової економіки, с часом призводить лише до негативних наслідків. Саме тому виробники борошна Херсонської області до основних своїх проблем відносять адміністративні методи управління ціноутворенням на харчові та переробних підприємства [73, с. 73].

Необхідно зазначити, що тенденції до зниження внутрішнього ринку круп спостерігається протягом останніх семи років. Вважається, що крупы – це вид продукції, споживання якого поступово скорочується разом із зростанням рівня життя населення. Але для українського ринку круп характерні інші причини скорочення обсягу. По-перше, це низький врожай, що активізував ріст цін на сировину. Сировини високої якості 2010 р. врожаю було дуже мало. По-друге, експерти відмічають скорочення чисельності населення, що впливає на обсяги внутрішнього споживання та зниження ліквідності продукції. По-третє, свою негативну роль відіграє відкритість та незахищеність внутрішнього ринку круп'яних культур в умовах безперервно зростаючих світових цін на них [119, с. 142-143]. Все це призвело до того, що у 2010 р. значно зменшились обсяги виробництва харчовими та переробними підприємствами Херсонщини і погіршилась якість круп, оскільки найкраща сировина була експортована. Основні обсяги експорту круп виробників

Херсонської області традиційно споживають держави СНД, оскільки населення інших зарубіжних країн споживає тільки рис.

Загалом у харчові і переробні підприємства зернопродуктового підкомплексу у 2010 р. було інвестовано 16824 тис. грн, з них 13092 тис. грн – в основний капітал, або 12,7 % у загальному обсязі інвестицій, що надійшли до харчових і переробних підприємств АПК області. Це на 21 % більше ніж у 2008 р. Частка довгострокових фінансових інвестицій склала 2712,6 тис. грн. Збільшення обсягів інвестування дозволило харчовим і переробним підприємствам оновити свої основні засоби та підняти їх вартість з 40696,6 тис. грн у 2009 р. до 116943,69 тис. грн у 2010 р. Крім того, у 2009 р. підприємства Херсонщини з перероблення зерна спрацювали з прибутком у 3393,7 тис. грн, тоді як у 2009 р. їх збитки склали 6294,1 тис. грн. Обсяги реалізованої товарної продукції збільшились, у грошовому вимірі, з 67517,5 тис. грн у 2009 р. до 262506,4 тис. грн у 2010 р. Такі результати діяльності дозволили досягти у 2010 р. середньомісячної заробітної плати в розмірі 975,1 грн, що становить третій результат після підприємств, які займаються переробкою винограду та молока.

Олійно-жирові підприємства. Виробництво олії у Херсонській області є потужним підкомплексом харчової та переробної галузей АПК, який поєднує виробників насіння і олійно-жирової продукції. Основний товар, що реалізується на ринку – нерафінована соняшникова олія. До складу олійно-жирового підкомплексу Херсонської області сьогодні входять 17 харчових і переробних підприємств. Виробники нерафінованої соняшникової олії є постачальниками сировини для багатьох підприємств харчового та переробного підкомплексів: кондитерського, консервного, комбікормового і т.п. Основні споживачі сирової олії – виробники рафінованої олії та жирів [67, с. 118].

У переробні підприємства олійно-жирового підкомплексу у 2010 р. було інвестовано 6577 тис. грн, з них 6555 тис. грн – в основний капітал, або 5,6 % від загального обсягу інвестицій, що надійшли до харчових і переробних підприємств АПК області. Це на 52 % більше ніж у 2009 р. Частка довгострокових фінансових інвестицій склала 90,3 тис. грн. Незважаючи на збільшення обсягів інвестування у 2010 р., олійно-жирові підприємства області спрацювали зі збитком у 1348,5 тис. грн. Це пов'язано з тим, що у минулі роки харчовими та переробними підприємствами, за рахунок

інвестиційних коштів, були збільшені потужності власних виробництв. Але врожай соняшнику у 2009-2010 маркетинговому році був набагато менший від очікуваного (4,173 млн т проти 5,32 млн. т) [110, с. 123-124], що не дозволило повністю загрузити нові виробничі потужності олійно-жирових підприємств. В свою чергу, це призвело до різкого скорочення обсягів реалізованої товарної продукції, у грошовому вимірі, з 412427,3 тис. грн у 2009 р. до 60810,8 тис. грн у 2010 р. та середньомісячної заробітної плати з 1144,2 грн до 648,3 грн відповідно.

Плодоовочеконсервні підприємства. Рік 2010 був дуже складним для виробників плодоовочевих консервів Херсонщини. Оскільки врожай овочів у 2008 р. був дуже великий, харчові та переробні підприємства виробили стільки продукції, що не змогли її повністю реалізувати не тільки у 2008-2009 рр., а й в 2010 р. Так, у 2008 р. обсяги реалізованої товарної продукції склали 523240,1 тис. грн, у 2009 р. – 33890,0 тис. грн, у 2010 р. – 37648,8 тис. грн. Рекордні обсяги виробництва плодоовочевих консервів 2009 р. та заповнені склади не дозволили великій кількості підприємств розпочати роботу у 2010 р. у зв'язку з відсутністю оборотних коштів: кількість харчових і переробних плодоовочевих підприємств скоротилась з 27 у 2008 р. до 23 у 2010 р. Наступною проблемою для консерваторів Херсонщини став невисокий врожай овочів у 2010 р. і тому їх реалізація сільськими господарствами харчовим і переробним підприємствам зменшилась майже на 25 % у порівнянні з 2009 р. Низький врожай став головною причиною росту закупівельних цін на сировину для консервації. В той же час, збільшилась на 25 %, у порівнянні з 2009 р., вартість скляної тари та розмір плати за оренду складських приміщень (на 15 %). Таким чином, собівартість консервації, що була вироблена у 2010 р. збільшилась на 30-50 %. В результаті чого, у 2010 р. більшість консервних заводів виробили продукції на 20-50 % менше, ніж у 2009 р. Зменшилась і середньомісячна заробітна плата працівників овочепереробних підприємств з 812,6 грн у 2006 р. до 479,5 грн, яка зайняла сьоме, останнє місце серед харчових і переробних підприємств усіх галузей АПК [109, с. 126-127]. Не дивлячись на це, обсяги інвестицій, вкладених у харчові та переробні підприємства плодоовочепереробного підкомплексу мають позитивну динаміку і збільшуються останні три роки: у 2008 р. вони склали 38548 тис. грн; у 2009 р. – 77436 тис. грн; у 2010 р. – 96918 тис. грн.

Виноградпереробні підприємства. Станом на 1.01.2011 р. на території Херсонщини працювало 24 харчові та переробні підприємства, що займались випуском тихих вин і 1 підприємство, яке спеціалізувалось на виробництві коньяку. У харчові та переробні підприємства виноградопереробного підкомплексу у 2010 р. було інвестовано 6410 тис. грн, з них 3373 тис. грн – в основний капітал, або 4,1 % від загального обсягу інвестицій, що надійшли до харчових і переробних підприємств АПК області. Це у 3,5 рази більше ніж у 2009 р. Частка довгострокових фінансових інвестицій склала 29587,7 тис. грн. Наслідком збільшення обсягів інвестування у 2009-2010 рр. став позитивний результат господарської діяльності, який відобразився у збільшенні обсягів реалізованої товарної продукції – 323541,5 тис. грн у 2010 р. проти 172800,8 тис. грн у 2009 р.; а також у прибутку харчових і переробних підприємств в загальній сумі 48163,6 тис. грн. Необхідно відзначити, що середньомісячна заробітна плата на цих підприємствах сягнула самої високої позначки серед підприємств переробної галузі АПК регіону – 3386,1 грн, і зайняла лідируючі позиції серед підприємств інших галузей регіону.

Минулий рік для підприємств Херсонської області, які виробляють тихі вина можна вважати достатньо успішним. Не дивлячись на складні погодні умови (посуха 2010 р.), винороби наростили випуск продукції на 5-6 %. Ця тенденція була продовжена і у 2011 р. Згідно даних Асоціації “СОВАТ” виробництво виноградних вин у січні 2011 р. перевищило показники аналогічного періоду 2010 р. вже більше, ніж на 10 %. Разом із загальним зростанням виробництва з кожним роком поступово структурується і сам ринок [22, с. 41-43]: група лідерів, що сформувалась, поступово нарощує сумарну частку у загальній пропозиції продукції (у 2009 р. ця частка складала 56 %, а у 2010 р. – 59 %). До них можна віднести: ВАТ “Князя Трубецького”, ВАТ “Каменський” ВАТ “Цюрюпинське”, СП “Таврида”, Херсонський виноробний завод [83, с. 154]. Що стосується сировинної бази, то непоганий врожай сезону 2010 р. та сприятливі умови для імпорту частково зменшили основну проблему українського ринку вин – дефіцит якісної сировини. В результаті чого, у 2010 р. поліпшилась якість вин херсонських виноробів, і зросло виробництво продукції. Разом з цим, фахівці відмічають негативні тенденції на ринку тихих вин. Так повернення наприкінці 2010 р. на ринок Росії вин з Молдови послабило позиції українського

продукту і зменшило експорт за підсумками року на 7 %. Разом з цим, на ринку спостерігається збільшення імпортової продукції: у 2010 р. обсяги імпорту готових вин зросли, у порівнянні з 2009 р. на 32 % і загострили конкуренцію Крім того, світова фінансова криза призвела до збільшення виробничих витрат виноробів та до зменшення попиту на продукцію виноробів. Тому спад загального виробництва тихих вин буде спостерігатися і у 2011 р.

Щодо виробництва коньяку, то на сьогоднішній день на коньячному ринку України працює 9 крупних виробників. Серед них одне з провідних місць посідає ВАТ АПФ “Таврія”: вироблено коньяку у 2010 р. - 595,8 тис. дал. За підсумками першого півріччя 2011 р. ВАТ АПФ “Таврія” збільшила виробництво коньяків на 10,6 % або 312 тис. дал., тоді як за перші два квартали 2010 р. було вироблено 282 тис. дал. [23, с. 104-105]. Частка ВАТ АПФ “Таврія” у загальному обсязі виробництва складає 15,1 %; обсяги виробленої продукції у 1,5 рази перевищують показники будь-якого іншого підприємства виноградопереробної галузі АПК області.

М'ясопереробні підприємства. На початок 2011 р. на території Херсонської області працювало 22 м'ясопереробних підприємства [121, с. 58-59]. У них в 2010 р. було інвестовано 1487 тис. грн, або 0,9 % від загального обсягу інвестицій, що надійшли до харчових і переробних підприємств АПК області; з них 639 тис. грн – в основний капітал. Це у 1,9 рази більше ніж у 2009 р. Частка довгострокових фінансових інвестицій склала 3,4 тис. грн. Наслідком збільшення обсягів інвестування у 2009-2010 рр. став позитивний результат господарської діяльності, який відобразився у збільшенні обсягів реалізованої товарної продукції – до 40358,2 тис. грн у 2010 р. проти 28946,4 тис. грн у 2009 р. Не дивлячись на це, всім м'ясопереробним підприємствам області не вдалось остаточно подолати кризові явища у власному виробництві [86, с. 38], саме тому за підсумками року м'ясопереробний підкомплекс Херсонщини спрацював зі збитком у 214,9 тис. грн. Середньомісячна заробітна плата на цих підприємствах сягнула своєї максимальної позначки у 1171,9 грн і зайняла четверте місце серед підприємств харчової та переробної галузей АПК регіону.

Молокопереробні підприємства. На початок 2011 р. на території Херсонської області функціонувало 30 молокопереробних підприємств. Дані виробництва забезпечують товаром ринок молока і молокопродуктів і займаються виробництвом пакетованого молока

та сливок, УВТ-молока, твердих та плавлених сирів, морозива [145]. Згідно офіційної статистики, виробництва молока у Херсонській області в останні роки залишається стабільним. Хоча експерти спостерігають зміни в його структурі. Наприклад, з кожним роком зменшуються обсяги вживання непереробленого питного молока, і в той же час, прямопропорційно зростає реалізація переробленого фасованого молока. За останні п'ять років сегмент фасованого молока зростав, у середньому, на 13,9 % щорічно. Сегмент виробництва переробленого фасованого молока об'єднує пастеризоване молоко і сливки та молоко довгострокового зберігання (УВТ-молоко). Частка пастеризованого продукту у загальному обсязі реалізованого фасованого молока складає 80-90 %, решта – УВТ-молоко, а частка питних фасованих сливок в останні три роки, в обсязі виробництва фасованого питного молока не перевищувала 0,9-1 % [84, с. 85-87]. Необхідно відмітити, що вступ України до СОТ не вплинув на внутрішній ринок фасованого питного молока, оскільки внутрішні ціни на цей продукт знаходяться на рівні внутрішніх цін у європейських країнах.

Серед найпотужніших підприємств Херсонської області необхідно виділити ті, чия продукція відома і продається не тільки на території України, а й експортується за кордон, а саме: ЗАТ “Молочний завод Родич” (Danone), ВАТ “Новокаховський ЗПС”, ВАТ “Новотроїцький маслосирзавод”. Всього ж молокопереробними підприємствами Херсонщини у 2010 р. було вироблено товарної продукції на загальну суму 368691,4 тис. грн, що на 131 % більше, ніж у 2009 р. Збільшення обсягів виробництва стало можливим завдяки вкладеним інвестиціям, що надійшли на вищезгадані підприємства у 2010 р. в розмірі 21881 тис. грн, з яких 12636 тис. грн були інвестиціями в основний капітал, а 9245 тис. грн – капітальними інвестиціями. Довгострокові фінансові інвестиції склали 845,8 тис. грн. Молокопереробні підприємства спрацювали у 2010 р. з прибутком у розмірі 5495,6 тис. грн. Середньомісячна заробітна плата склалась на рівні 2543,3 грн, і посіла друге місце серед харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу регіону, після виноградопереробного виробництва.

Рибопереробні підприємства. Станом на 1.01.2011 р. на Херсонщині працювало 12 рибопереробних підприємств. Серед них: орендний рибогосподарський кооператив “Рибалки Херсона”; ТОВ “Скадовський рибоконсервний комбінат “Маяк”; ВАТ “Геничеський

рибоконсервний завод”. Обсяги інвестицій, які були вкладені в усі підприємства рибопереробного підкомплексу склали 1429 тис. грн, що склало лише 73 % від показника 2009 р. Це стало однією з причин збиткової діяльності рибопереробних підприємств у 2010 р.: загальні збитки склали 2495,8 тис. грн. Середньомісячна заробітна плата сягнула 935,4 грн, що стало шостим показником серед підприємств семи харчових і переробних підкомплексів АПК області.

Основною проблемою регіональних підприємств, що спеціалізуються на виробництві рибних консервації, є нестача сировини. Майже на кожному рибоконсервному заводі незадіяними щорічно залишаються 30-50 % потужностей [77, с. 148-150]. На сьогоднішній день інвестиції у відновлення живих ресурсів та розширення переробної бази залишаються як у Херсонській області, так і в Україні взагалі, найбільш ризиковими – особливо для іноземних інвесторів – оскільки рентабельність бізнесу постійно знижується. Витрати на сировину ростуть швидше, ніж ціни на готову продукцію і рентабельність підкомплексу дуже часто не перевищує 10 %, а по більшості позицій – 4-5 %. Що стосується рентабельності виробництва пресервів, то до 2008 р. вона утримувалась на рівні 30-40 %, а зі збільшенням кількості виробників – зменшилась до 15-20 % [85, с. 159-161].

Якщо провести аналіз фінансових результатів діяльності підприємств харчової та переробної промисловості АПК Херсонської області, то можна побачити, що у 2010 р. різко змінились фінансові результати господарської діяльності харчових і переробних підприємств АПК регіону в порівнянні з 2009 р. Так, якщо у 2009 р. збитки харчових і переробних підприємств склали 55283,8 тис. грн, а прибуток становив 18182,9 тис. грн, то у 2010 р. ситуація кардинально змінилась: збитки склали 10974,1 тис. грн, а прибутки – 57052,9 тис. грн (табл. 2.1). Різке, майже у 5 разів, зменшення збитків від діяльності харчових і переробних підприємств у 2010 р. стало можливим лише завдяки позитивній динаміці інвестицій в ці виробництва, яка спостерігається в останні роки і складає: у 2008 р. – 191504 тис. грн; у 2009 р. – 209047 тис. грн; у 2010 р. – 236455 тис. грн.

Наявність збиткових виробництв серед харчових і переробних підприємств АПК регіону говорить про те, що кризові явища, які виникли на цих підприємствах на початку 90-х рр. минулого

сторіччя, ще не вдалось повністю подолати. І це, на нашу думку, цілком логічно, оскільки становлення діяльності харчових і переробних підприємств АПК в умовах ринкової економіки, їх

Таблиця 2.1

**Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств
переробної промисловості АПК Херсонської області у 2010 р.
(тис. грн)***

Назва підкомплексу	2009 р.		2010 р.	
	збитки	прибутки	збитки	прибутки
Всього у тому числі:	55283,8	18182,9	10974,1	57052,9
зернопереробні	6294,1	-	-	3393,7
олійно-жирові	45117,3	-	1348,5	-
плодоовочеконсервні	3010,7	-	6914,9	-
виноградпереробні	-	8801,5	-	48163,6
молочнопереробні	-	9381,4	-	5495,6
м`ясопереробні	285,1	-	214,9	-
рибопереробні	576,6	-	2495,8	-

* Розраховано з даними Херсонського обласного управління статистики

інноваційне переоснащення, виробництво конкурентоздатної продукції та пошуки свого місця на внутрішньому і зовнішньому ринках збуту відбувається за рахунок самих харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини та коштів приватних інвесторів, в той час, коли фінансування інвестиційних проектів за рахунок із державного бюджету коштів в межах Херсонської області в останні 12 років не здійснюється взагалі.

Однак, значна частина харчових і переробних підприємств АПК Херсонщини змогла не тільки подолати кризові явища, а й налагодити свою роботу за критеріями і стандартами іноземних аналогів, з урахуванням нових вимог виробництва продукції в умовах членства України у СОТ. Показники діяльності таких переробних підприємств, що активно працюють як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках, наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Основні показники діяльності провідних харчових
переробних підприємств АПК Херсонської області у 2010 р.
за підкомплексами***

Назва підприємства	Показники діяльності				
	Обсяги вкладе них інвест ицій, тис. грн	Обсяги реалізова ної товарної продукції, тис. грн	Прибуток тис. грн	Рентабель ність	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
ВАТ АПФ “Таврія”	4132,5	180513,24	32750,24	30,8	0,6
ЗАТ “Чумак”	4500	31016	15270	24,1	0,42
ЗАТ МК “Мрія”	568	28918	212	1,5	0,31
ВАТ конс. з-д ім. Солодухіна	427	21698	240	7,9	0,25
ВАТ “Ново каховський завод плавлених сирів”	1536	65228,9	597,7	8,8	0,4
ТОВ “Південмлин”	2300	20754	349	9,1	0,37

* Розраховано за даними річних фінансових звітів підприємств, 2010 р.

Для достатньої кількості підприємств харчових підприємств і з перероблення сільськогосподарської сировини характерною рисою є нестача, в більшій або в меншій мірі, власної сировини. І якщо для харчових і переробних підприємств олійно-жирового, плодоовочеконсервного, зернопродуктового та виноградопереробного підкомплексів ця проблема може бути вирішена у короткі строки, то для молокопродуктового, м'ясопродуктового, рибодуктового підкомплексів вихід із ситуації, що склалась, обтяжується умовами членства України у СОТ, полягає не лише у терміновому залученні інвестицій, а й в державній підтримці створення сировинної бази харчових і переробних підприємств АПК [126, с. 17].

Що стосується кожного підкомплексу зокрема, то можна зробити наступні висновки. Не дивлячись на постійне здороження виробництва молока та молокопродуктів, спричинене такими об'єктивними причинами, як збільшення вартості молока, енергоносіїв, заробітної плати персоналу у зв'язку з високими

темпами інфляції, харчові та переробні підприємства цієї галузі залишаються привабливими для інвесторів і продовжують структуруватися. Але в умовах членства України у СОТ, інвесторам молокопереробних підприємств значну увагу необхідно приділяти підвищенню якості сировини, що використовується у виробництві. Оскільки якщо вона не буде відповідати вимогам, закріпленим у нормативних документах Світової організації торгівлі, світові ринки збуту для вітчизняної молочної продукції будуть закриті.

Український ринок м'яса є невід'ємною частиною сировинної бази м'ясопереробного підкомплексу. Враховуючи євроінтеграційний вектор економічної політики, вітчизняна тваринницька галузь та підприємства, що займаються переробкою сировини, яку вона виробляє, потребують комплексної модернізації. Зниження собівартості продукції вітчизняної м'ясної сировини та повна модернізація підкомплексу неможливі без державної підтримки. Так, наприклад, в ЄС діє система дотацій м'ясовиробникам у розмірі 20-80 % від вартості продукції. Крім того, політика ЄС стимулює експорт. Основним виходом для вітчизняних м'ясопереробників міг би стати доступний фінансовий ресурс або у вигляді інвестицій, або у вигляді банківського кредиту під 5-6 % річних.

Підприємства рибопродуктового підкомплексу знаходяться у найбільш складному становищі серед усіх переробних підкомплексів. Скорочення сировинної бази, стрімке збільшення витрат на виробництво продукції, незадовільний стан матеріально-технічної бази, засилля імпортової продукції, невирішені питання отримання квот на вилов риби у світовому океані та низька рентабельність виробництва роблять рибопереробні підприємства непривабливими для інвесторів. Тому без втручання держави вітчизняний ринок морепродуктів може стати повністю імпортозалежним.

Не дивлячись на всі вищезазначені складнощі функціонування харчових і переробних підприємств АПК регіону, вони продовжують залишатись привабливими як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів, і очевидним є те, що ця зацікавленість посилюється з набуттям членства України у СОТ.

2.2. Джерела та структура інвестиційного забезпечення харчових і переробних підприємств

Процес перетворення вітчизняної економіки з планової, адміністративно-командної системи господарювання у ринкову, відбувався дуже складно і супроводжувався гострим дефіцитом джерел надходження коштів до харчової та переробної галузей, різким скороченням їх бюджетного фінансування, хронічним зривом виконання державних інвестиційних програм, незначною здатністю українських харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини до самофінансування. Так, проблема пошуку джерел інвестиційного фінансування переробних підприємств АПК вийшла на перший план і стала визначальним чинником виживання, їх успішного функціонування та розвитку [75, с. 18-19].

Для формування чіткого уявлення про ступінь фінансування харчових і переробних підприємств АПК регіону, виявлення основних каналів надходження грошових коштів та створення сприятливих умов з боку місцевих органів влади, велике значення має проведення точного аналізу джерел залучення інвестицій та визначення їх структури. Інвестиції, що надійшли до промисловості Херсонської області протягом останніх п'яти років, поділяються на дві категорії: капітальні інвестиції та інвестиції в основний капітал. У свою чергу, ці дві категорії складаються з таких джерел фінансування, як: державний бюджет; місцевий бюджет; власні кошти переробних підприємств АПК; кошти вітчизняних інвесторів; кошти іноземних інвесторів; кредити банків та інші позики; інші джерела фінансування.

У пункті 2.1. розглядалась структура харчової та переробної промисловостей агропромислового комплексу Херсонської області, в якій зазначалось, що до неї входять сім підкомплексів: молокопродуктовий, м'ясопродуктовий, рибопродуктовий, зернопродуктовий, олійно-жировий, плодоовочеконсервний та виноградопереробний. Доцільно буде розглянути джерела надходження та обсяги інвестицій за останні п'ять років за кожним комплексом окремо. Обсяги капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал, що надходили на харчові та переробні підприємства області у 2010 р., відображені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Джерела та динаміка надходження інвестицій до переробних підприємств Херсонської області в період з 2006 по 2010 рр.*

Категорії господарств	Переробні підприємства за підкомплексами						
	переробка м'яса	переробка риби	переробка овочів	переробка олії	переробка молока	переробка зерна	переробка винограда
2006							
Державний бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Місцевий бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Власні кошти підприємств	1178	262	50563	-	16440	9481	42741
Кошти вітчизняних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
За рахунок кредитів	122	3870	2774	1050	20736	6148	-
Інші кошти	-	-	-	-	-	-	-
2007							
Державний бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Місцевий бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Власні кошти підприємств	422	602	61725	5	23389	21536	25848
Кошти вітчизняних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
За рахунок кредитів	50	1088	474	-	35161	124	-
Інші кошти	-	-	-	-	-	441	-
2008							
Державний бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Місцевий бюджет	-	-	248	-	-	-	-
Власні кошти підприємств	571	498	32448	20610	21248	16738	40607
Кошти вітчизняних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	15032	2536	-	-	-
За рахунок кредитів	56	1086	16580	521	11845	10576	-
Інші кошти	-	-	308	-	-	-	-
2009							
Державний бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Місцевий бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Власні кошти підприємств	1044	3892	85556	7273	20780	34320	2629
Кошти вітчизняних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	20342	-	-	-	-
За рахунок кредитів	506	-	24074	254	7659	718	-
Інші кошти	-	-	-	-	-	-	-
2010							
Державний бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Місцевий бюджет	-	-	-	-	-	-	-
Власні кошти підприємств	2100	1008	116653	7914	33449	25390	6157
Кошти вітчизняних інвесторів	-	-	-	-	-	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	-	5218	-	-	-
За рахунок кредитів	26	1408	27912	-	1068	-	-
Інші кошти	-	-	-	-	-	-	3626

*Розраховано за даними Херсонського управління статистики, 2010 р.

Надходження інвестицій до харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу буде доцільніше аналізувати за період з 2006 р. по 2010 р. включно, оскільки саме цей проміжок часу дозволяє скласти найбільш повне уявлення про стан інвестування харчової та переробної галузей АПК регіону на сучасному етапі їх розвитку. Проведення дослідження раніше зазначеного вище терміну було недоцільно з наступних причин:

1. Херсонська область відноситься до територій з депресивною економікою, вихід її переробного комплексу з економічної кризи, що спіткала всі галузі народного господарства України після розпаду Радянського Союзу, затягнувся до 1999-2000 рр. включно. Це зумовило низький рівень інвестиційної привабливості переробних підприємств АПК регіону для інвесторів.

2. Складний інвестиційний клімат, що панував в регіоні в середині 90-х років ХХ сторіччя був зумовлений перерозподілом власності та відсутністю дієвого механізму виконання прийнятих законодавчих актів.

3. Відсутність інформації, у потенційних інвесторів, та підрозділів в місцевих органах влади області, які б займались розробкою інвестиційних програм, створенням інвестиційних карт та проведенням постійного моніторингу інвестиційних коливань районів, і розповсюджували отримані дані як серед вітчизняних, так і серед іноземних інвесторів.

Саме тому, інвестиції, що надходили до харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини Херсонської області у період з 1992 по 2004 рр. мали настільки незначні обсяги, що не змогли, протягом 12 років, суттєво змінити ситуацію в регіоні, подолати кризові явища та поліпшити існуючий інвестиційний клімат. Починаючи з другої половини 2003 р. стан справ на харчових і переробних підприємствах починає змінюватись на краще, посилюється позитивна динаміка розвитку. Пов'язано це з початком діяльності у Херсонській області Міжнародної фінансової корпорації та втіленням проектів, що фінансувались за її рахунок.

Так, наприклад, найбільший, за фінансовими вливаннями, проект МФК почала реалізовувати, спільно з ЗАТ "Чумак", у липні 2003 р. Сутність його полягала у наданні відомому на Україні виробнику плодоовочевих консервів, кетчупів і майонезу кредиту на побудову ланцюга продуктового ринку – від залучення фінансово-матеріальних ресурсів для встановлення високотехнологічного

устаткування і виробництва конкурентоспроможних видів продукції до їх прибуткової реалізації. Частина отриманих коштів була використана на підготовку та перепідготовку фахівців, які б змогли працювати на принципово новому, інноваційному, обладнанні. Саме технологічне устаткування було закуплене компанією “Чумак” у 2003 р., в це було інвестовано 20165 тис. грн.

Крім того, ще один підкомплекс переробної промисловості АПК, не дивлячись на залишкові кризові явища в економіці регіону, не втрачав своєї актуальності. Через це у 2006 р., другим, за кількістю отриманих інвестицій, стало виробництво вина та коньяку. Це пов'язано з виноробними традиціями, що існують у Херсонській області вже протягом сторіч. В цілому у 2006 р. інвестиції надходили до всіх комплексів харчової та переробної галузей АПК. У переважній більшості це були надходження у вигляді власних коштів підприємств – 90,8 % від всіх вкладених інвестицій; за рахунок банківських кредитів було інвестовано 3,9% від загального обсягу інвестицій; 3,7 % надійшло від іноземних інвесторів; 1,6 % склали інші інвестиції.

У 2006 р. спостерігалось збільшення обсягів залучених інвестиційних ресурсів. Якщо у 2005 р. харчові та переробні підприємства АПК Херсонської області отримали 69193 тис. грн капітальних інвестицій та 66556 тис. грн інвестицій в основний капітал, то вже у 2006 р. ці показники збільшились до 84790 тис. грн та 70575 тис. грн відповідно, тобто на 22,5 % і 6,2 %. Фінансування відбувалось за рахунок власних коштів – 79,2 % від всього обсягу інвестицій; та банківських кредитів – 20,8 %. Істотне збільшення надходження інвестицій спостерігалось у м'ясопереробному (в порівнянні з 2005 р. – у 2 рази), олійно-жировому (по відношенню до 2005 р. – у 81 раз) та молочному (у 3 рази) комплексах.

Позитивна динаміка надходження інвестицій спостерігалась і у 2007 р. На свій розвиток переробні підкомплекси регіону отримали 118729 тис. грн капітальних інвестицій та 99100 тис. грн інвестицій в основний капітал, що на 40 % більше минулорічних показників. Лідерами по залученню інвестицій стали плодоовочепродуктовий (40 % від загального обсягу), олійно-жировий (9,8 %), молокопродуктовий (27,1 %) та зернопродуктовий (9,9 %) та комплекси. Зростання надходжень в цих комплексах забезпечувалось такими підприємствами, як, наприклад, ФГ “Агротріумф” та ФГ “Ковальчук”, що відкрили нові, сучасно обладнані цехи по

переробці зернових культур на крупи, шеретівку рису та проса. ЗАТ “Чумак” створило дочірнє переробнє підприємство “Доля” по виробництву соняшникової олії. ДПДГ “Асканійське” модернізовано та ввело в дію за рахунок власних коштів комплекс з виробництва молока на загальну суму 2,5 млн. грн.

У загальному обсязі отриманих інвестицій, відбувались вкладення за рахунок: власних коштів – 53,6 %; банківських кредитів – 26,4 %; коштів іноземних інвесторів – 19,8 %; інших надходжень – 0,2 %.

За результатами 2008 р. обсяги освоєних, харчовими та переробними підприємствами АПК області, інвестицій мали негативну динаміку і зменшились по відношенню до 2007 р. на 9,5 % у розрізі капітальних інвестицій та на 14,4 % по інвестиціях в основний капітал, і, відповідно, склали 107557 тис. грн та 83947 тис. грн. Така тенденція була викликана введенням, на початку 2008 р., Російською Федерацією ембарго на імпорт молочної продукції, виробленої вітчизняними молокозаводами, з причини невідповідності українських молокопродуктів державним харчовим стандартам Росії. Таким чином, обсяги інвестицій у подальший розвиток молокопродуктового комплексу скоротились з 58991 тис. грн у 2007 р. до 33093 тис. грн у 2008 р.

Щодо джерел надходження інвестицій, то у 2008 р. знову збільшились, в порівнянні з 2007 р., обсяги інвестування за рахунок власних коштів – до 69,9 %; натомість зменшились обсяги банківського кредитування – до 21,7 %, іноземні інвестиції – до 8,2 %, та фінансування за рахунок інших джерел – до 0,1 %. А в зв'язку із введенням ембарго на російському ринку для вітчизняної продукції, деякі молокопереробні підприємства регіону отримали дотацію з місцевого бюджету у розмірі 126 тис. грн, що склало 0,1 % від загального обсягу інвестування.

У 2009 р. знову вдалось досягти збільшення, в порівнянні з 2008 р., обсягів капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал на 1,1 %, тобто до 120294 тис. грн і 88753 тис. грн відповідно. Різке скорочення обсягів інвестування – з 40607 тис. грн до 2629 тис. грн - спостерігалось у виноробному комплексі. Це було пов'язано з двома причинами: по-перше, із наслідками важких погодних умов зими 2008-2009 рр., коли під час тривалих та сильних морозів вимерзло біля 40 % виноградної лози, та перерозподілом коштів на їх ліквідацію. По-друге, різким скороченням обсягів

імпорту українських вин та коньяку до Росії, яке було спричинено непрогнозованими рішеннями російської влади щодо збільшення ввізного мита і зменшенням обсягів поставок, які приймалися з метою підтримки вітчизняного товаровиробника.

ВАТ “Нововоронцовська ХСФ” – проведено реконструкцію цеху з переробки плодоовочевої сировини на суму 782 тис. грн (придбано та введено в дію технологічну лінію по виробництву овочевих соків). Створеним у 2008 р. ТОВ “ТВ Плюс” в с. Чулаківка виготовлено консервованої продукції (томати) в кількості 3,5 млн одиниць умовних банок. На 2009 р. додатково було залучено 500 тис. грн. Щодо джерел фінансування, то основні обсяги інвестицій надходили за рахунок власних коштів підприємств – 77,1 %; за рахунок іноземних інвестицій – 8,5 %; та кредитів – 14,4 %.

2010 р. став рекордним за обсягами отриманих інвестицій. На харчові та переробні підприємства АПК області надійшло 236455 тис. грн, з них у вигляді капітальних інвестицій – 151526 тис. грн, у вигляді інвестицій в основний капітал – 84929 тис. грн. Стрімке зростання обсягів інвестування спостерігалось у м'ясопереробному, молокопереробному та плодоовочеконсервному комплексах. Так, наприклад, ЗАТ “Молочний завод “Родич” (Danone Groupe) проведена модернізація діючого виробництва на суму 7000 тис. грн (придбано та встановлено обладнання для виробництва молочних десертів). ТОВ “Оса-2” інвестовано 300 тис. грн власних коштів для проектування і будівництво м'ясопереробного підприємства проектною потужністю за повний рік - 3,0 тис. тонн м'яса, термін окупності - 5 років. ВАТ “Чорнобаївське” за рахунок коштів довгострокового кредиту банку “Аваль” в сумі 43 млн грн реконструйовано виробництво по переробці пташиного м'яса. ТОВ “Херсонський врожай” вкладено коштів в розвиток підприємства 850 тис. грн. Джерелами фінансування у 2010 р. стали: власні кошти – 79,7 %; банківські кредити та інші позики – 15,8 %; кошти іноземних інвесторів – 3,2 %; інші надходження – 1,3 %.

Серед вітчизняних економістів-аграрників немає спільної думки відносно структури та її однозначної оцінки щодо регіональних інвестицій, які надходять до харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу, і визначення того, якою вона повинна бути для досягнення високих та стабільних темпів економічного розвитку регіону. Так, у сучасних працях вчених-економістів можна знайти доволі деталізоване обговорення теми

співвідношення необхідних та реальних обсягів державних і приватних інвестицій [125, с. 47]. Існує достатньо досліджень структури інвестицій на мікрорівні; дослідженні інвестиції на фінансових ринках; є роботи, присвячені структурній інвестиційній диспропорції між галузями промисловості національної економіки. Але мало досліджень, в яких вивчався би взаємозворотній вплив стану інвестиційної системи регіону та його економічного зростання. Нами, на підставі проведених досліджень, була запропонована схема регіональних інвестицій в основний капітал, яка носить наступний характер (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Структура інвестицій в основний капітал харчових і переробних підприємств АПК Херсонської області*

* Авторська розробка

В свою чергу, необхідно зазначити, що за основними напрямками використання інвестиції в основний капітал харчових і переробних підприємств розподіляються на: інвестиції на технічне переозброєння, реконструкцію діючих підприємств, будівель і споруд – 82,1 % у 2010 р. від загального обсягу фінансування, та на інвестиції у нове будівництво (включаючи розширення діючих підприємств, будівель, споруд) – 17,9 % у 2010 р. [124].

Структура та динаміка розподілу інвестицій в основний капітал у внутрішньорегіональному розрізі представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Інвестиції в основний капітал харчових і переробних підприємств за районами та містами Херсонської області, тис. грн.*

Херсонська область по районах та містах	2000	2006	2007	2008	2009	2010
Область всього	43502	87701	159206	203016	274277	431106
Бериславський	1350	2100	2724	3813	9892	10963
Білозерський	2359	2847	4287	7645	9641	15207
Великолепетиський	451	558	960	2602	2231	2339
Великоолександрівський	216	292	354	305	1208	950
Верхньорогачицький	73	168	411	730	705	276
Високопільський	126	392	189	197	509	153
Генічеський	2950	4254	3464	4131	8846	18975
Голопристанський	872	2744	3370	7106	8459	25217
Горностаївський	323	1136	1950	2210	1898	2765
Іванівський	140	79	178	173	181	960
Каланчацький	550	520	1135	1877	6007	4607
Каховський	1450	789	156	3119	4343	6123
Нижньосірогоський	156	235	302	959	1900	1954
Нововоронцовський	480	1402	1717	3973	3567	5346
Новотроїцький	975	808	2004	3749	4767	6557
Скадовський	2065	3022	4205	3973	6733	7228
Цюрупинський	1025	3776	6673	6535	9796	26044
Чаплинський	618	2495	892	2261	1959	4677
м. Каховка	1025	499	12682	19063	27367	32372
м. Нова Каховка	8180	1129	13375	15457	23488	53020
м. Херсон	18118	58456	98178	113138	140780	205373

* Розраховано за даними Херсонського обласного управління сільського господарства

Як показують дані таблиці 2.4, найбільші обсяги інвестицій зосереджені на харчових і переробних підприємствах агропромислового комплексу м. Херсон, м. Нова Каховка і Каховка. Ці міста, протягом останніх семи років, показували виключно позитивну динаміку надходження інвестицій і станом на 1.01.2011 р. отримали відповідно 1026865 тис. грн, 265102 тис. грн, 161861 тис. грн. І якщо м. Херсон показав у 2010 р. зростання, в порівнянні з 2009 р., обсягу отриманих інвестицій підприємствами з перероблення сільськогосподарської сировини у 1,5 рази; м. Каховка – у 1,2 рази, то в м. Нова Каховка відбулося збільшення такого роду

фінансування у 2,3 рази. Такий різкий стрибок пояснюється двома причинами: по-перше, у 2010 р. в місті, при виконавчому комітеті міської ради було створено підрозділ з залучення інвестицій, плідотворна робота якого істотно поліпшила інвестиційний клімат адміністративної одиниці; по-друге, дозволило запустити першу чергу принципово нового заводу зі зберігання та переробки сої.

Найгірше ситуація склалась у Верхньорогачицькому і Високопільському районах: відповідно 276 тис. грн та 153 тис. грн. У Верхньорогачицькому районі після п'яти років безперервного збільшення обсягів надходження інвестиційних ресурсів у 2010 р. відбувся їх різкий обвал (з 705 тис. грн в 2009 р. до 276 тис. грн). Щодо Високопільського району, то починаючи з 2000 р. і до сьогоднішнього дня територіальне формування не мало сталої динаміки залучення інвестицій до харчових і переробних підприємств АПК: так, якщо у 2006, 2008 і у 2009 рр. в цьому районі спостерігалось збільшення надходження інвестицій в основний капітал підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини, то у 2007 та у 2010 рр. навпаки, кількість фінансових вливань різко скорочувалась в порівнянні з попередніми роками.

Ситуацію із залученням інвестицій в основний капітал харчових і переробних підприємств АПК інших районів області можна охарактеризувати як однорідну. Так, протягом останніх трьох років спостерігається, в основному, позитивна динаміка надходження інвестицій в основний капітал підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини регіону (рис. 2.5). В цілому, існує дуже великий розрив між адміністративними територіальними формування Херсонської області, що займають лідируючі позиції та аутсайдерами інвестиційного процесу. Наприклад, обсяги інвестицій, що надійшли на харчові та переробні підприємства АПК з Високопільського району в 1342 рази менше, ніж обсяги інвестування таких саме підприємств АПК м. Херсона. Така ситуація поступово призводить до погіршення інвестиційного клімату, ускладнення умов ведення бізнесу підприємствами з перероблення сільськогосподарської сировини, уповільнення темпів зростання заробітної плати, відтік кваліфікованих кадрів та досвідчених фахівців, зменшення надходжень до бюджетів всіх рівнів, та, як наслідок, загального занепаду району і погіршення економічного становища всього регіону. Відносно перспектив

використання джерел інвестування харчових підприємств і підприємств з

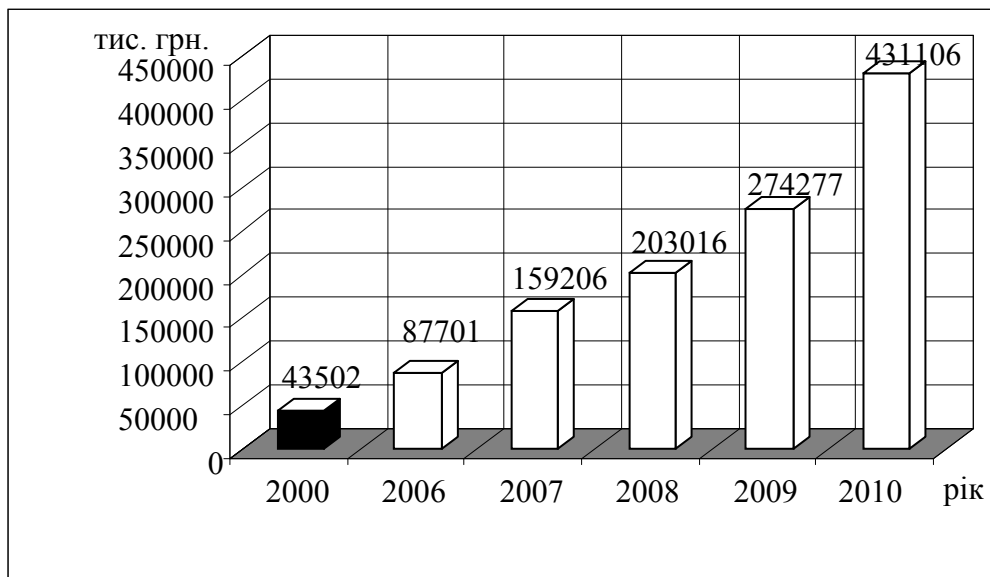

Рис. 2.5. Динаміка надходження інвестицій в основний капітал харчових і переробних підприємств Херсонської області за 2000-2010 рр.*

* Розраховано та побудовано за даними [113]

перероблення сільськогосподарської сировини необхідно відзначити, що, на нашу думку в умовах сучасної фінансової кризи, яка охопила національні економіки усіх країн світу, необхідно, досліджуючи досвід розвинутих держав, вишукувати нові джерела залучення інвестицій до харчових і переробних підприємств АПК. Таким альтернативним джерелом фінансування може стати фондовий ринок – харчові та переробні підприємства зможуть залучати кошти за рахунок випуску акцій і облігацій [131, с. 42-43]. Тому буде доцільно запропонувати наступну класифікацію джерел інвестування, наведену на рис. 2.6.

Для розвитку ефективного фондового ринку в першу чергу необхідно створити потужну інфраструктуру, основою якої повинні стати, окрім клірингової палати і депозитаріїв, конкурентоздатні фондові та аграрні біржі [16, с. 32-37]. Запровадження такого джерела інвестування допоможе регіональним виробникам продукції перероблення сільськогосподарської сировини збільшити власний прибуток за рахунок прямих продаж. На сьогоднішній день вищезгаданому джерелу інвестиційного фінансування приділено

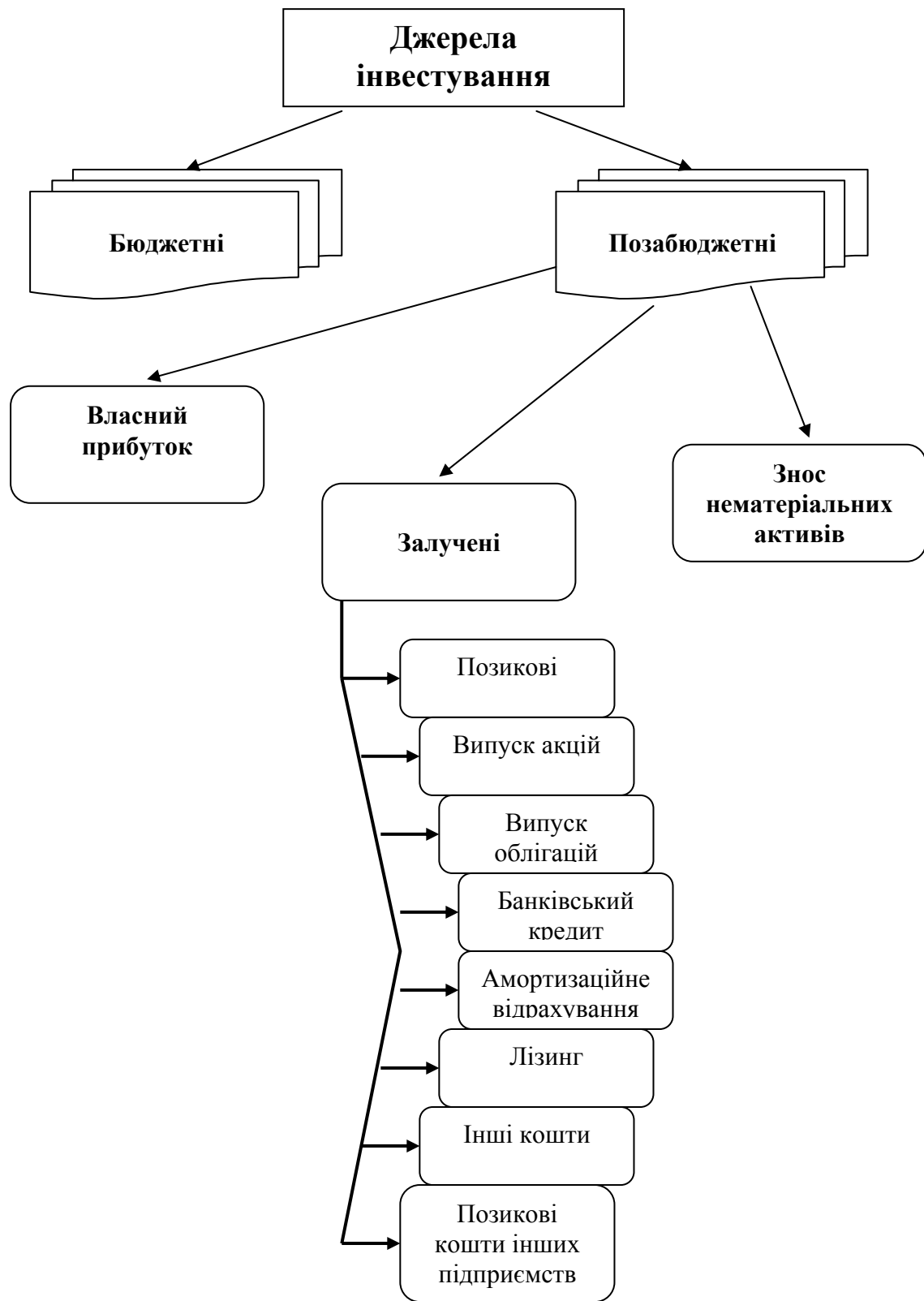

Рис. 2.6. Оновлена класифікація джерел інвестування харчових і переробних підприємств Херсонської області*

*Авторська розробка

однаково недостатньо уваги як на державному рівні, так і в регіонах. Станом на 1.01.2011 р. у Херсонській області було зареєстровано всього 39 бірж, з яких лише 1 фондова та 2 аграрні, з обсягами укладених у 2010 р. угод на 551,4 тис. грн. Для збільшення обсягів надходження інвестицій на харчові підприємства та підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини цього вкрай недостатньо [63, с. 24-29]. Тому необхідно в кожному адміністративному районному центрі організувати біржу, через яку здійснювати торги з продажу затребуваної, на внутрішньому та зовнішньому ринках, сільськогосподарської продукції. Кошти, отримані від біржової реалізації, та при стягненні мита за ввіз імпортої продукції, яка є аналогом вітчизняної, направити на субвенції харчовим і переробним підприємствам-резидентам, особливо це стосується переробників м'яса. Одночасно, створення бірж у регіоні завершить процес структурування ринку товарів, що виробляються харчовими та переробними підприємствами АПК, а держава отримає можливість ефективно впливати на цінову ситуацію.

Організація біржової торгівлі дозволить налагодити нормальне ціноутворення в галузі, дасть можливість підприємствам отримати максимально можливу ціну за свій товар і запропонувати на ринок продукцію, з переробленої сільськогосподарської сировини, за оптимальними цінами. Таким чином, здійснення запропонованих заходів поступово призведе до збільшення обсягів залучення інвестицій до харчових підприємств і переробних підприємств агропромислового комплексу регіону за рахунок використання вищевказаного джерела інвестування.

2.3. Інноваційно – інвестиційний розвиток харчових і переробних підприємств

Здійснення економічних перетворень, а також прагнення України до інтеграції, на гідному рівні, у світову ринкову економіку, вимагає підвищення інвестиційно-інноваційної активності на підприємствах усіх галузей національної економіки, у тому числі й на харчових і переробних підприємствах АПК, оскільки саме від ступеня розвитку агропромислового виробництва залежить

продовольча безпека держави [39, с. 66], а рівень та якість забезпечення населення продуктами харчування безпосередньо впливають на соціальний стан суспільства, на здоров'я нації в цілому. Крім того, необхідно пам'ятати, що діяльність вітчизняних харчових і переробних підприємств завжди мала важливий макроекономічний аспект в економіці країни. Це пов'язано, передусім, з тим, що харчова та переробна промисловості формують значний обсяг фінансових потоків у країні. Причому, якщо говорити про внесок харчових і переробних підприємств у бюджет країни, то частка його, за розрахунками Державного комітету статистики України, становить більше 20 % від суми чистих податків на продукти в економіці країни. Це значно більше, ніж витрати державного бюджету на підтримку харчових і переробних підприємств АПК.

Інвестиційно-інноваційний розвиток в агропромисловому комплексі – це складний динамічний процес, у якому проблеми ефективного використання фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел фінансування, залучення потенційних інвесторів тісно пов'язані з формуванням нових знань та ідей; технологічним освоєнням наукових відкриттів, винаходів, результатів досліджень і розробок; впровадженням нововведень у вигляді проривних, критичних технологій, прогресивної техніки і устаткування, нових видів сировини, напівфабрикатів, добавок, продуктів харчування і невиробничих товарів; вибором оптимальних сучасних форм організації та управління виробництвом, а також з іншими немаловажними видами інвестиційно-інноваційної діяльності [50, с. 118].

У сучасних економічних умовах для харчових і переробних підприємств АПК важливими стають питання пошуку джерел залучення інвестицій [15, с. 23], розробка на основі сучасних методів управління економічними процесами і впровадження систем ефективного використання інвестиційних ресурсів для підвищення інноваційної активності. Вирішити ці проблеми можливо лише за умови визначення відповідності інвестицій перспективним інноваціям, тісної взаємодії інвестиційних та інноваційних процесів на харчових і переробних підприємствах. Такий підхід обумовлює необхідність розгляду інвестицій та інновацій, як єдиної інвестиційно-інноваційної системи, від успішного розвитку і функціонування якої залежить рівень економічного росту та

стабілізації розвитку АПК. Саме тому вивчення і обґрунтування науково-теоретичних основ розвитку інвестиційно-інноваційної системи підприємств харчового і переробного комплексів стає сьогодні важливим чинником розвитку всього АПК країни, його економічного росту і, отже, є досить актуальним та значимим дослідженням.

Питання, пов'язані з формуванням і реалізацією процесів забезпечення і управління взаємодією інвестиційних та інноваційних процесів на харчових і переробних підприємствах АПК відносно нові та мало досліджені з погляду специфіки їх функціонування і сучасних економічних умов господарювання. Недостатньо вивчено і узагальнено прогресивний закордонний досвід менеджменту інвестицій та інновацій в харчовому та переробному комплексах АПК. Власне кажучи, відсутні теоретичні основи концептуального осмислення аспектів взаємодії інвестицій та інновацій. У цей час практично не розроблені основні теоретичні аспекти управління інвестиційно-інноваційними процесами; методологія формування інвестиційно-інноваційної стратегії, а також ряд інших важливих аспектів управління інвестиційно-інноваційної діяльністю на харчових і переробних підприємствах.

Відповідно до методології системного опису, з міжнародної термінології, поняття “інновація” в умовах ринкової економіки визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності у вигляді нового або вдосконаленого ринкового продукту, технологічного процесу або технології, які використовуються у практичній діяльності [68]. Основними документами, що регулюють інноваційну діяльність в Україні є Закон України “Про інноваційну діяльність” № 40-IV від 04 липня 2002 р. зі змінами та доповненнями [90], та Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” № 433-IV від 16.01.2003 р. зі змінами та доповненнями [95]. Інноваційний процес пов'язаний зі створенням і поширенням інновації. Він реалізується після того, як відбудеться передача інформації та її матеріалів, втілених зі сфери досліджень у виробництво. У сучасних умовах розвитку світової економіки промислово розвинуті країни здійснюють перехід від індустріального типу економічного розвитку до інноваційного типу, тобто до створення саме науково-технічного базису виробничих процесів. Інноваційна діяльність переміщується безпосередньо у виробничий процес, стає його складовою частиною і набуває іншого

економічного змісту. Такий тип економічного розвитку визначається ступенем освоєння інновацій і рівнем використання створеного науково-технічного прогресу, сучасними технологіями управління економікою. Виходячи з цього, головними завданнями науки та органів державного управління інвестиційно-інноваційною діяльністю стає розробка сучасної науково-технічної політики, що включає найбільш ефективні механізми освоєння інновацій і подальшого нарощування науково-технічного потенціалу в економіці регіону та країни.

Якщо застосовувати термін “інновації” щодо виробництва на харчових і переробних підприємствах, то вони представляють собою кількісні та якісні зміни технічної бази виробництва і механізму управління підприємством, спрямовані на виробництво нової або поліпшеної продукції, на впровадження і використання нових видів устаткування, нових форм організації виробництва, збуту і нових методів управління. Інновації, у своїй основі, містять не тільки технічний зміст, але й економічне і соціальне наповнення. Особливості сучасного періоду освоєння інновацій полягають у тому, що організація і управління цим процесом все більшою мірою переміщується на регіональний рівень. Це пов'язано з тим, що саме в регіонах застосування застарілих технологій та енергоємної техніки, недосконалих методів господарювання збільшують безліч проблем харчових і переробних підприємств АПК. Незначне надходження основних фондів в останні роки, не може перекрити темпи вибуття і ця проблема обтяжується тим, що щорічно зростає питома вага основних фондів, строк експлуатації яких вийшов або підходить до кінця. Більша частина виробничих фондів морально застаріла і фізично зношена.

Харчові та переробні підприємства агропромислового комплексу Херсонщини, не дивлячись на те, що вже давно відстояли свої позиції на світових ринках продуктів харчування певної групи, досі, у своїй більшості, не здійснили перевід процесу виробництва на інноваційну складову. Це пояснюється тим, що в умовах ринкової економіки основною умовою інноваційної діяльності є інвестиції. Оскільки харчові та переробні підприємства регіону відносять до праце – та матеріаломістких виробництв зі значним відсотком технічно застарілого обладнання і відживших себе технологічних процесів, фінансування їх технічного переозброєння має носити довгостроковий характер [71, с. 11]. Так, якщо порівнювати

залишкову вартість основних засобів підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини, то можна дійти висновку, що на підприємствах чотирьох переробних підкомплексів АПК регіону із семи спостерігалась негативна тенденція до її зменшення. До таких підкомплексів входять: рибопереробний, плодоовочеконсервний, олійно-жировий, молокопродуктовий (табл. 2.5). Однак, зменшення залишкової вартості основних фондів вищенаведених підкомплексів неможна вважати тенденцією для всіх харчових і переробних підприємств, що входять до їх складу.

Таблиця 2.5

Залишкова вартість основних фондів харчових і переробних підприємств АПК Херсонської області, тис. грн.*

Назва підприємств	2009 р.	2010 р.	У % поточний рік до попереднього
зернопереробні	40696,6	116943,6	287,4
олійно-жирові	76536,4	14884,8	19,4
плодоовочепереробні	42557,1	34409,1	80,9
виноградпереробні	91414,8	173263,3	189,5
молокопереробні	61257,7	46903,7	76,6
м'ясопереробні	8439,5	8606,6	102
рибопереробні	13323,7	13268,4	99,6

* Розраховано за даними фінансових звітів харчових і переробних підприємств АПК Херсонської області

Наприклад, ВАТ “Новокаховський завод плавлених сирів” протягом останніх трьох років (2008-2011 рр.) здійснював заміну обладнання, яка проходила з урахуванням стандартів та вимог держав ЄС до продукції, що випускається, оскільки підприємство не тільки посідає третє місце в Україні за обсягами виробництва, а ще й є одним з найбільших експортерів продуктів молокопереробки [122, с. 10]. Саме тому залишкова вартість основних фондів збільшилась з 4646,8 тис. грн у 2008 р. до 5788,9 тис. грн у 2009 р. і склала 6794,6 тис. грн станом на 01.01.2011 р.

Натомість, на м'ясопереробних, зернопереробних та виноградпереробних підприємствах спостерігається збільшення залишкової вартості основних засобів, що свідчить про достатнє фінансування цих виробництва за рахунок інвестиційних коштів. Так, наприклад, залишкова вартість основних фондів на ВАТ АПФ “Таврія” збільшилась з 71059,23 тис. грн у 2009 р. до 78165,15 тис.

грн у 2010 р.; на ВАТ “Новокаховський м’ясокомбінат “Мрія” - з 1497 тис. грн. до 1896 тис. грн відповідно.

Харчове або переробне підприємство, що втілює інновацію, завжди ризикує [105, с. 13]. У випадку її успішного впровадження воно одержує винагороду за ризик у вигляді додаткового прибутку. Конкурентне економічне середовище відіграє вирішальну роль в активізації інноваційних процесів у рамках підприємств, що дозволяє переборювати тенденції до застою, характерні для галузей (табл. 2.6). Конкуренція змушує їх йти на ризик в освоєнні інновацій

Таблиця 2.6

Інвестиційно-інноваційний стан харчових і переробних підприємств АПК Херсонської області у 2008-2010 рр.*

Назва підприємств	2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	Обсяги інвестування інновацій	Обсяги реалізованої товарної продукції	Обсяги інвестування інновацій	Обсяги реалізованої товарної продукції	Обсяги інвестування інновацій	Обсяги реалізованої товарної продукції
зернопереробні	65,9	701,2	-	519,7	3,1	1348,4
олійно-жирові	-	-	-	-	-	-
плодоовочепереробні	11846,1	24019,3	38775,6	28846,7	86370,6	34543,5
виноградпереробні	39,3	1987,5	114,6	1900,0	4176,5	46832,3
молокопереробні	10,5	8870,5	3,0	13080,8	17,0	18283,5
м’ясопереробні	-	-	-	-	-	-
рибопереробні	-	-	-	-	-	-

* Розраховано за даними Херсонського обласного управління сільського господарства

з метою збереження своїх позицій на ринку товарів і послуг.

У випадку недостатньої уваги до інноваційної діяльності харчове або переробне підприємство може втратити свої ринки і понести фінансові втрати, про що свідчить досвід вітчизняних виробників, які застосовують застарілі технології та методи управління виробництвом. Проте на підприємствах з перероблення сільськогосподарської сировини, в плані витрат на технологічні інновації, досі не спостерігається сталої позитивної динаміки. Так, наприклад, якщо у 2001 р. обсяг фінансування інновацій складав 22230,7 тис. грн, а у 2002 р. – 23336,3 тис. грн, то вже протягом наступних п’яти років він зменшився майже у 4 рази: у 2006 р. до 6160,4 тис. грн, і у 2007 р. до 5281,1 тис. грн. З 2008 р. по 2010 р.

знову спостерігається зростання інвестиційного фінансування інноваційної діяльності харчових і переробних підприємств: у 2008р. – 11961,8 тис. грн; у 2009 р. – 38893,2 тис. грн; у 2010 р. – 90567,2 тис. грн. Така ж сама тенденція несталості спостерігається і в обсягах реалізованої інноваційної товарної продукції: за останні вісім років цей показник змінювався п'ять разів то в бік збільшення, то в бік зменшення (рис. 2.7).

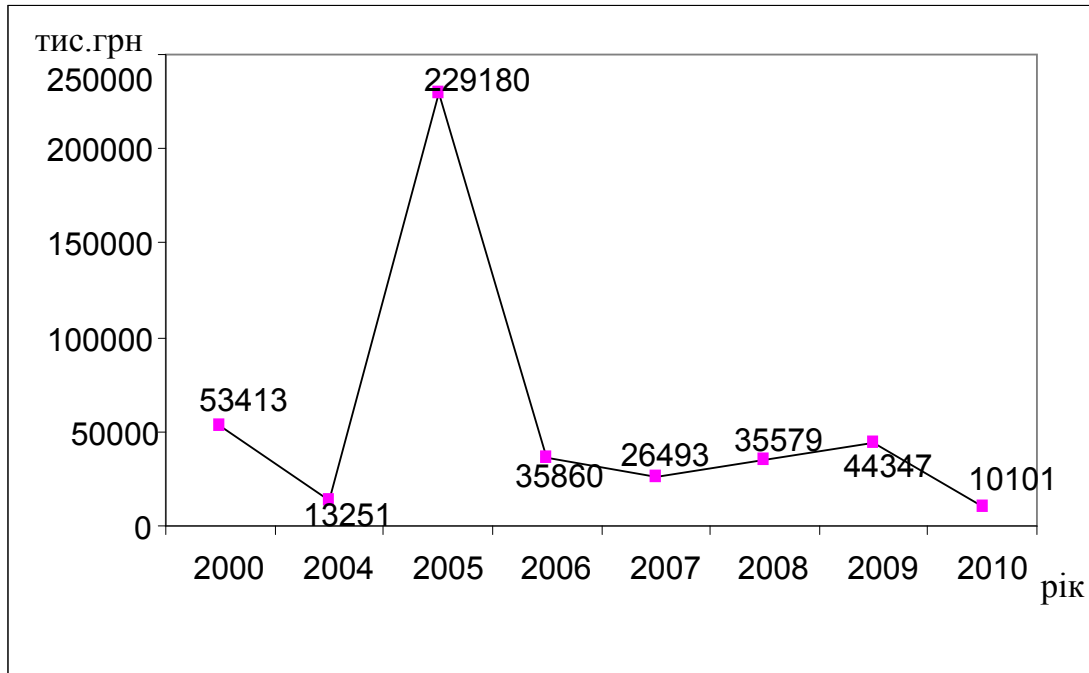

Рис. 2.7. Динаміка обсягів реалізованої інноваційної продукції переробними підприємствами Херсонської області за 2000-2010 рр.*

* Розраховано та побудовано за даними [115]

У 2010 р. інноваційною діяльністю, за рахунок коштів інвесторів, займалось 13 харчових і переробних підприємств (з них 10 – за рахунок власних коштів), що становить 52 % від усіх інноваційно активних промислових підприємств регіону (рис. 2.8). В загальнодержавному масштабі показник інноваційно активних харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини у загальній кількості переробних підприємств дорівнює 9,4 %. Витрати на продуктові інновації склали 74,7 % загального обсягу витрат на технологічні інновації (або 47,3 млн грн), на процесові інновації було витрачено 25,3 % (або 16 млн грн) [79]. Загалом, на технологічні інновації харчовими та переробними підприємствами АПК у 2010 р. було витрачено 63,3 млн грн, що на 52,7 % більше, ніж у 2009 р. Більшість з цих підприємств працювало в напрямку маркетингових досліджень та

реклами нової продукції. Питома вага вартості цих робіт в загальному обсязі витрат становила 56,3 % або 35,6 млн грн.

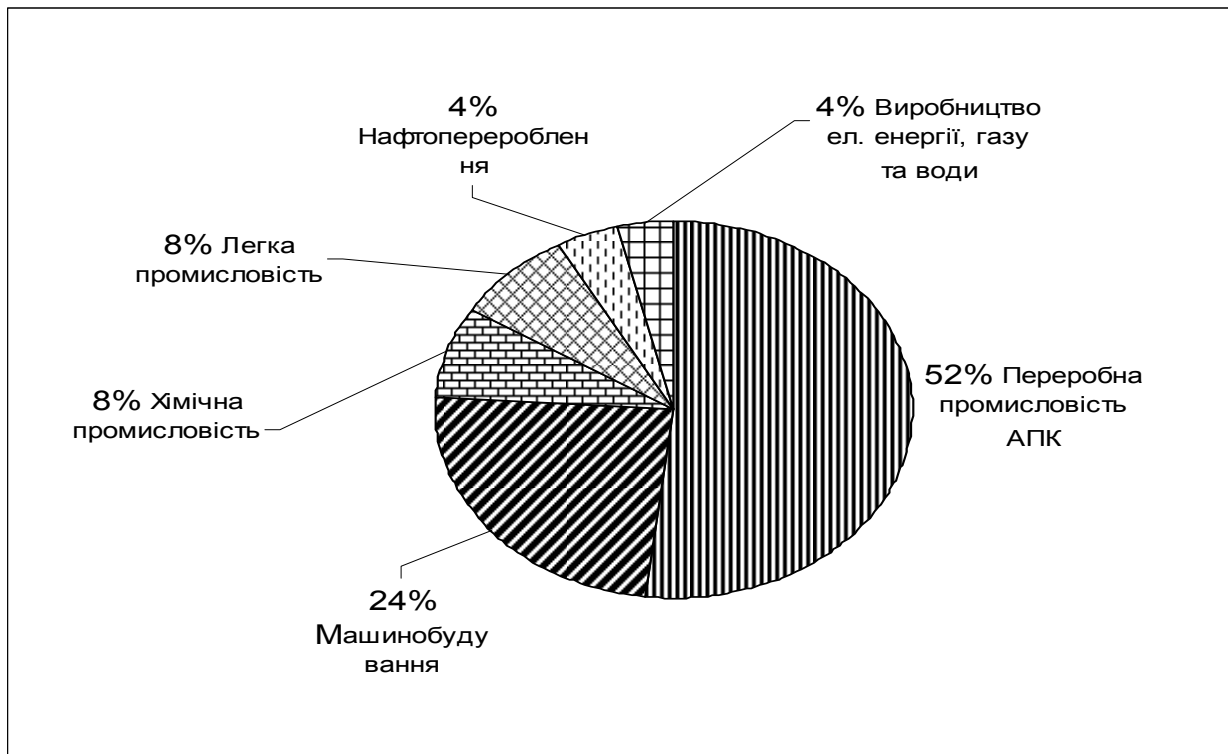

Рис.2.8. Розподіл інноваційно активних промислових підприємств регіону за видами економічної діяльності у 2010 р.*

* Розраховано та побудовано за даними [113]

Основним напрямком інноваційної діяльності у 2010 р. була реалізація інноваційної продукції. Цим займалося 88 % інноваційно активних харчових і переробних підприємств. Ними реалізовано продукції на суму 48,1 млн грн, що на 23,8 % більше, ніж у 2009 р. Обсяг експортованої інноваційної продукції склав 17,1 млн грн. До країн СНД було відвантажено 50,4 % інноваційної продукції, решта – до інших зарубіжних країн [74].

В останні роки особливе місце в процесі інноваційного інвестування харчових і переробних підприємств АПК регіону займає одна із форм інноваційних інвестицій – інтелектуальні інвестиції, які здійснюються в таких видах:

1. Придбання виключних прав користування.
2. Придбання інформаційних послуг, наймання спеціалістів за контрактом або разове придбання консультацій, експертиз, рекомендацій.

3. Придбання інтелектуальної продукції у матеріальній формі у вигляді друкованої продукції, програмного забезпечення, аудіо чи відео запису.

4. Вкладання в людський капітал [67, с. 118].

Інтелектуальні інвестиції завжди пов'язані з інтелектуальною власністю, яка існує у трьох видах: ліцензійному, інформаційному, винятковому. Механізм захисту інтелектуальної власності передбачає систему економічних, соціальних, правових методів та засобів підтримки інновацій [75, с. 17-26]. В Україні застосовується декілька способів захисту інтелектуальної власності, а саме за допомогою: патентів, ліцензій, товарних знаків, авторського права, копірайту, ноу-хау. В умовах жорсткої конкуренції важливе значення надається оформленню Державним департаментом інтелектуальної власності України та патентними відомствами інших країн світу охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, що є об'єктами інтелектуальної власності. Але поки що процес подання заявок на видачу охоронних документів та їх отримання підприємствами харчової та переробної галузей АПК не набув масового характеру ні на державному ні на регіональному рівні. Так у 2010 р. харчовими та переробними підприємствами АПК України була подана 121 заявка на видачу охоронних документів, що склало 1,6 % до загальної кількості заявок, поданих підприємствами всіх галузей національної промисловості. З них: на патентування винаходів – 21 підприємство; на патентування корисних моделей – 25 переробних підприємств; на ліцензування промислових зразків – 75 підприємств [47, с. 112]. У Херсонській області у 2010 р. 3 переробних підприємства АПК подали заявки та отримали охоронні документи на патентування корисних моделей.

Аналізуючи стан патентно-ліцензійної діяльності, яка здійснюється сьогодні переробними підприємствами АПК регіону, необхідно зауважити, що практична реалізація можливостей національної системи сертифікації ускладнюється недоліками законодавчої бази в цій сфері. Основним недоліком цих нормативно-правових актів є те, що, по-перше, вони сформульовані у дуже загальній формі; по-друге, вони містять норми, які діють ще з часів СРСР. Це не дає можливості остаточно погодити національне законодавство в сфері патентування та ліцензування з діючими міжнародними стандартами, що неприпустимо в умовах вступу України до СОТ [56, с. 95-101]. В Україні ще й досі не склалась

культура юридичного забезпечення процесів закріплення, розподілення та охорони прав інтелектуальної власності. Не створені працездатні механізми обігу цінних знань та технологій, відсутня система їх реалізації на світовому ринку. Замість необхідної організаційної, юридичної та фінансової допомоги науково-виробничим колективам у доведенні результатів науково-дослідної праці до ринкового обігу продукції ряд державних органів тільки посилює тиск, в тому числі і фіскальний, на творців наукомісткої продукції. Тобто зараз дуже чітко просліджуються спроби побудувати систему правовідносин у сфері інтелектуальної власності, ставлячи за мету викривлені національні інтереси – незважаючи на те, що всі інноваційно розвинуті країни зосереджують у центрі своїх правових систем інтереси творців інноваційної інтелектуальної продукції та стимули їх творчої активності.

В той же час, аналіз світового та вітчизняного досвіду свідчить, що засвоєння практики юридичного оформлення прав носіїв та власників науково-технічних результатів інноваційних розробок нічого не дасть без активної позиції держави у частині їх правового та економічного захисту. При цьому, такий захист необхідно жорстко забезпечувати як в середині України, так і закордоном. Також очевидним є те, що економічний захист повинен знайти своє конкретне вираження у існуючій системі оподаткування, яка б органічно пов'язувала інтереси і носія інтелекту, і харчового та переробного підприємств АПК, і регіону зокрема та держави в цілому. Без термінового проведення цих заходів усі наміри активізувати інноваційну діяльність як у Херсонській області, так і в Україні, зробити її інвестиційно-привабливою, приречені на провал.

Ще однієї з основних причин економічних проблем підприємств з переробки сільськогосподарської сировини області є слабкий рівень розвитку менеджменту, що проявляється в обмеженій здатності розробляти власні нововведення і засвоювати зовнішні інновації [41, с. 50-51]. Частково це пояснюється тим, що в структурі трудового потенціалу переробних підприємств АПК регіону переважають фахівці середньої та низької кваліфікації (табл. 2.7).

Аналізуючи дані таблиці 2.7 можна побачити, що загальна кількість працівників харчових і переробних підприємств з повною або неповною вищою освітою складає лише 40,4 % у 2009 р. і 38,4 %

Таблиця 2.7

Розподіл найманих працівників харчових і переробних підприємств Херсонської області за рівнем освіти, 2009-2010 рр.*

Кількість штатних працівників		У тому числі мають вищу освіту за освітніми рівнями							
		Неповна та базова вища				Повна вища			
		всього осіб		% до облікової кількості штатних працівників		всього осіб		% до облікової кількості штатних працівників	
2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
9780	9594	2314	2003	23,6	21,4	1640	1681	16,8	18,0

* Побудовано за даними [115]

у 2010 р., решта – працівники зі середньою спеціальною, повною або неповною середньою освітою. Така тенденція негативно впливає на впровадження інноваційних технологій на харчових і переробних підприємствах АПК регіону, оскільки вітчизняні заклади освіти I-II рівнів акредитації, в більшості своїй, не мають матеріальної та моральної можливості готувати висококваліфікованих робітників, які б відповідали високим стандартам міжнародної освіти, що враховують поведінку національних економік в умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу [4, с. 35]. Нажаль, разом із втратою, за роки реформ, в Херсонській області великих переробників сільськогосподарської сировини, був втрачений цілий клас кваліфікованих фахівців, які б забезпечували застосування у виробничих процесах сучасних технологій, досягнень науково-технічного прогресу. Зруйнована, за останні 20 років, система професійної технічної освіти не в змозі підготувати кадри необхідного рівня. Технології та обладнання, що використовується для підготовки кадрів, давно застаріли та практично не використовуються на сучасних харчових і переробних підприємствах. Крім того, дуже сильно постраждав інститут кадрового резерву, при якому робітник-початківець мав змогу освоювати тонкощі професії під пильним керівництвом досвідченого майстра [80].

Збереження в Україні в цілому, та у Херсонській області зокрема, науковців та цілих виробничих професійних колективів

підприємств харчової та переробної галузей АПК, повинно стати одним з головних пріоритетів стратегії соціально-економічного розвитку держави в умовах глобального зростання в світі постіндустріальних тенденцій. Здатність суспільства до відтворення наукового потенціалу оцінюється набагато більше всіх інших аргументів на користь обмеження міжнародного науково-технічного співробітництва. Сьогодні саме експорт цінних знань та технологій, а не продукція, що виробляється на їх основі, визначає рівень розвитку сучасних держав, забезпечуючи вилучення максимальної економічної вигоди у нових умовах міжнародного розподілу праці.

В цілому, на харчових і переробних підприємствах АПК Херсонської області у 2010 р. середньорічна кількість найманих працівників склала 9,6 тис осіб, що є п'ятою частиною від усіх працівників, зайнятих у промисловості регіону.

Херсонська область має значний потенціал для подальшого розвитку харчового та переробного аграрного виробництва. Передумовами цього є:

- територіально розгалужена інфраструктура харчових і переробних підприємств АПК;
- великі земельні ресурси; розташування на перетині міжнародних торгівельних шляхів;
- сусідство з великими світовими ринками збуту;
- розгалуженість комунікацій, що перетинають Україну і регіон зокрема, значну кількість великих і дрібних підприємств харчової та переробної промисловостей.

Але висока собівартість і низька конкурентоздатність виробленої продукції не забезпечують рентабельності виробництва і одержання прибутку, достатнього для розширеного відтворення. Чинники даної проблеми обумовлюють необхідність реалізації інноваційного шляху розвитку харчового та переробного виробництва. В зв'язку з цим виникає необхідність вживання кардинальних заходів щодо підвищення ефективності використання науково-технічних досягнень на харчових підприємствах і підприємствах з перероблення сільськогосподарської сировини.

В активізації інноваційних процесів вирішальне значення повинно належати державі, тому що це вимагає значних ресурсів і, найчастіше, сполучено з ризиками [112, с. 31]. Складовими елементами інноваційної діяльності на харчових і переробних підприємствах АПК є фундаментальні та прикладні дослідження,

доведення їх результатів до науково-технічних розробок, подальшого освоєння і поширення. В той же час інвестиційно-інноваційна політика держави повинна бути спрямована на:

- визначення пріоритетів в інноваційній сфері;
- підтримку і розвиток науково-технічного потенціалу;
- забезпечення формування джерел фінансування інноваційної діяльності, у тому числі на основі комерціалізації науки;
- використання різних видів стимулювання інноваційної діяльності;
- регулювання процесів впровадження у виробництво закінчених розробок.

Статистичний аналіз чинників, що перешкоджають здійсненню інновацій, який був проведений на підставі соціологічного опитування керівництва харчових і переробних підприємств АПК регіону, показує, що найвагомішими з них, окрім нестачі інвестицій, є: недосконала законодавча база (вказали 47 % опитаних керівників), високий економічний ризик (52 % респондентів), відсутність коштів у замовників (32 %). Повний перелік чинників, що перешкоджають впровадженню інноваційних розробок на харчових підприємствах і підприємствах з перероблення сільськогосподарської сировини регіону, в динаміці за останні 10 років, наведено в табл. 2.8.

Як свідчать наведені дані, низька інноваційна активність викликана, на думку керівників харчових і переробних підприємств АПК, в першу чергу, економічними, а не виробничими причинами. Разом з тим, такий виробничий показник, як низький інноваційний потенціал перемістився у списку чинників з сьомого місця (у 2000 р.) на четверте (у 2010 р.). Це непрямим шляхом підтверджує факт застарілості виробничої бази та необхідності її негайного оновлення. Цікаві зміни відбуваються і у рейтингу таких чинників, як низький платоспроможний попит; низька кваліфікація персоналу; нерозвинутість інноваційної інфраструктури, нормативно-правової бази, а також ринку технологій. Вплив останніх двох чинників викликає особливе занепокоєння, оскільки темпи впровадження, наприклад інноваційних розробок, явно відстають від потреб сучасного часу і, таким чином, процес застосування продуктів науково-технічного прогресу на харчовому або переробному підприємстві перетворюється не на стимулюючий елемент, а на об'єкт

Таблиця 2.8

Чинники, що перешкоджають інноваційному розвитку харчових і переробних підприємств АПК Херсонської області*

Назва чиннику	Ранг чиннику по даним за:		
	2010 р.	2005 р.	2000 р.
Недостача власних грошових коштів	1	1	1
Нестача фінансової підтримки з боку держави	2	2	2
Висока вартість нововведень	3	3	4
Низький інноваційний потенціал підприємства	4	5	7
Низький платоспроможний попит на нові продукти	5	4	3
Високий економічний ризик	6	6	6
Тривалі терміни окупності нововведень	7	7	8
Нерозвинутість ринку технологій	8	9	10
Нерозвинутість інноваційної інфраструктури (інформаційні, юридичні, банківські та ін. послуги)	9	10	11
Недостатність нормативно-правових документів	10	8	5
Нестача кваліфікованого персоналу	11	12	15
Нестача інформації про нові технології	12	14	13
Нестача можливостей для кооперування з іншими підприємствами та НДІ	13	13	14
Нестаток інформації про ринки збуту	14	11	9
Невизначеність термінів інноваційного процесу	15	16	12
Відсутність необхідності у нових впровадженнях внаслідок більш ранніх інновацій	16	15	17
Неприйняття підприємства до нововведень	17	17	16

* Розраховано за даними Головного управління статистики Херсонської області

гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку [101, с. 6]. Теж саме можна віднести і до рівня розвитку ринку технологій. Оскільки, як показують табличні дані, платоспроможний попит вже не є гальмівним чинником, як це було десять років тому, можна очікувати, що дія таких чинників, як нерозвинутість ринку

технологій та недостатній розвиток інноваційної інфраструктури буде тільки посилюватись. Одночасно, все більше проявляється недостатня кваліфікація персоналу – чинника, який відображає зміну вимог до рівня наукового потенціалу, що забезпечує створення нових розробок та продуктів. В той же час, харчові та переробні підприємства АПК регіону ще не мають можливості вкладати необхідні кошти у маркетингову діяльність та перепідготовку персоналу.

Проведений аналіз відображає ситуацію у сфері інвестування інноваційних проектів, яка склалась не тільки в окремо взятому регіоні, а й по країні в цілому. Розробляючи заходи по державній фінансовій підтримці інвестування інноваційних проектів на харчових і переробних підприємствах; зменшенню інвестиційних ризиків; удосконалюючи нормативно-законодавчу базу, треба приділити значну увагу підготовці програм, які б врахували як загальні засади інвестування інноваційних процесів у харчовій та переробній галузях АПК, так і особливості розвитку інноваційних процесів в кожній області окремо.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСОКНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ НА ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

3.1. Розроблення, управління та моніторинг інвестиційних проектів

Інвестиційне проектування, як область знань і сфера ринкового господарювання – відносно нове для економіки країн СНД поняття. Аналіз інвестиційних проектів показав, що саме поняття “інвестиційний проект” вживається у різних сенсах, наприклад, як сукупність заходів щодо розробки нових або модернізації існуючих виробів (технологічних процесів), створення (технічне переозброєння, реконструкція або розширення) виробничих потужностей та інших об'єктів або як система організаційно-правових, аналітичних, інженерно-технічних і фінансових документів, необхідних для обґрунтування і здійснення реалізації проекту, включаючи інженерний супровід інвестицій. Мова йде про план (програму) господарських заходів, яка потребує залучення інвестицій і передбачає порядок їх здійснення з метою одержання очікуваного доходу (прибутку) або соціального результату.

Під інвестиційним проектом можуть розуміти комплексний план заходів, що включає обґрунтування доцільності інвестицій, розробку і придбання технологій, закупівлю устаткування, капітальне будівництво, підготовку кадрів і організацію виробництва, спрямованих на створення нового, розширення або модернізацію діючого виробництва товарів і послуг з метою одержання економічної та соціальної вигоди [52, с. 145].

Можна сформулювати наступні ознаки, що виділяють інвестиційний проект серед інших господарських заходів:

- 1) Єдність мети (отримання прибутку і (або) соціального ефекту).
- 2) Комплексність (включення всіх фаз науково-виробничого циклу, включаючи випуск продукції).
- 3) Єдність і цільовий характер фінансування.

4) Спільність управлінської структури (консорціум, програмно-цільове управління, проектне управління і фінансування) [138, с. 290].

В останні час в Україні почали створюватися деякі умови для розвитку інвестиційного проектування, вжиті заходи щодо стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку. Характерними проявами позитивних процесів є скорочення дефіциту бюджету; стабілізація виробництва в ряді галузей, в тому числі і харчовій та переробній галузях; відносне зниження інфляції; збільшення позитивного сальдо зовнішньої торгівлі. В результаті проведення економічної реформи гарантовані права власності інвесторів, починають діяти цінові механізми регулювання харчового та переробного виробництва і переведення капіталу через фондовий ринок, розвивається проектне фінансування.

Проектне фінансування можна визначити як фінансування, засноване на життєздатності самого проекту, без врахування кредитоспроможності його учасників, їх гарантій та гарантій погашення кредиту третіми особами [82]. При цьому джерелом погашення заборгованості є потоки готівки (cash flow), що генеруються в результаті реалізації самого інвестиційного проекту. Із цього визначення можна зробити висновок, що проектне фінансування характеризується особливим способом забезпечення, в основі якого полягає підтвердження реальності одержання запланованих потоків готівки на основі виявлення і розподілу всього комплексу, пов'язаних із проектом, ризиків між сторонами, що беруть участь у його реалізації (підрядні організації, фінансові установи, державні органи, постачальники сировини, споживачі кінцевої продукції).

У банківській практиці, залежно від того, яку частку ризику приймає на себе кредитор, виділяють наступні типи проектного фінансування:

1. Проектне фінансування без регресу на позичальника. У цьому випадку кредитор не має ніяких гарантій від позичальника і приймає на себе майже всі ризики, пов'язані з реалізацією проекту.
2. Проектне фінансування з повним регресом на позичальника. Кредитор, у цьому випадку, не приймає на себе ніяких ризиків, пов'язаних із проектом, обмежуючи свою участь наданням коштів проти гарантій спонсорів проекту або третіх сторін, не

аналізуючи або аналізуючи потоки готівки, що генеруються проектом.

3. Проектне фінансування з обмеженим регресом на позичальника. У цьому випадку, в ході відробки можливості фінансування проекту, оцінюються всі ризики, пов'язані з його реалізацією [2, с. 356]. Вони розподіляються між сторонами таким чином, щоб останні могли приймати на себе залежні від них ризики.

Істотний розвиток, по мірі акціонування підприємств, здобувають такі джерела фінансування, як вторинна емісія цінних паперів і кредити комерційних банків. Для України особливо важливе значення має передача значного пакету акцій державних харчових і переробних підприємств АПК приватним фірмам, які працюють в аграрному секторі. Додаткові можливості для залучення капіталу до реалізації інвестиційних проектів виникнуть з утворенням підприємствами харчової та переробної промисловості й банками України фінансово-промислових груп [57, с. 114]. Об'єднання фінансових ресурсів учасників фінансово-промислових груп істотно розширює внутрішні інвестиційні можливості.

В умовах України реалізація багатьох перспективних проектів стає можливою лише при залученні досвідченого фінансового консультанта, який розробляє проект відповідно до вимог міжнародних стандартів, що полегшують підбір потенційних інвесторів і кредиторів. Процедура розробки та здійснення проекту включає наступні стадії: попереднє вивчення ефективності проекту, розробка плану реалізації проекту, організація фінансування, контроль за виконанням кредитної угоди (рис. 3.1).

Попереднє вивчення ефективності проекту проводиться до його подання інвесторам для того, щоб визначити, чи вартий він подальших витрат часу та коштів, і чи буде потік готівки, що генерується, достатнім для покриття всіх витрат і одержання середнього нормативного прибутку. Попереднє техніко-економічне дослідження охоплює наступні розділи: загальна інформація проекту, включаючи задум, основні цілі та переваги; аналіз ринку; історія розробки проекту із вказівкою раніше здійснених досліджень; основні параметри створюваного або діючого підприємства, вид і номенклатура продукції, потужність [129, с. 24], строки впровадження проекту; відомості про основних засновників; назви та

їх адреси; характер діяльності, номенклатура продукції, що випускається; загальні активи; річний обсяг реалізації, його динаміка

Рис. 3.1. Стадії процедури розробки та здійснення інвестиційного проекту харчових і переробних підприємств АПК регіону

* Авторська розробка

в останні роки; відношення прибутку до активів, відношення довгострокової заборгованості до власного капіталу.

Формування уявлення про загальний стан основних параметрів підприємства, де буде впроваджуватися інвестиційний проект, відбувається після проведення таких етапів, як оцінка майнового стану підприємства, оцінка фінансових результатів діяльності. Найбільше значення приділяється оцінці ліквідності, ділової активності, рентабельності підприємства після втілення інвестиційного проекту. Так, наприклад, оцінка фінансових результатів (табл. 3.1) діяльності показала:

Таблиця 3.1

Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства

№ п/п	Назва коефіцієнта	2008 р.			2009 р.			2010 р.		
		значення		норма	значення		норма	значення		норма
		поч.	кін.		поч.	кін.		поч.	кін.	
1	Покриття	2,56	2,82	>1	2,81	2,88	>1	2,87	4,38	>1
2	Швидкої ліквідності	0,69	0,61	0,6-0,8	0,61	0,72	0,6-0,8	0,71	1,22	0,6-0,8
3	Абсолютної ліквідності	0,06	0,02	збільш >0	0,02	0,004	збільш >0	0,004	0,01	збільш >0
4	Чистий обіговий капітал тис.грн.	108454,6	100644,5	збільш	100598,7	112499,1	збільш	112131,6	143145,7	збільш >0

Розрахунки показали:

- коефіцієнти покриття, протягом досліджуваних років, знаходились в межах норми і за три роки збільшилися майже у двічі;
- коефіцієнти швидкої ліквідності у 2008-2009 рр. знаходились у межах нормальних значень. У 2010 р. значно перевищив нормальне значення і склав 1,22;
- коефіцієнти абсолютної ліквідності відповідають нормальним значенням, але існують суттєві відхилення в бік зменшення;
- чистий обіговий капітал у 2008 р. на кінець періоду зменшився на 7810,1 тис.грн. У 2009-2010 рр. чистий обіговий капітал знаходився в межах норми [1, с. 53].

$$K_{\text{покриття}} = \frac{\Phi(\text{стр.260})}{\Phi(\text{стр.620})}; \quad (3.1)$$

$$K_{\text{швидкої ліквідності}} = \frac{\Phi(\text{строки260} - 100 - 110 - 120 - 130 - 140)}{\Phi(\text{стр.620})}; \quad (3.2)$$

$$K_{\text{абсолютної ліквідності}} = \frac{\Phi(\text{строки220} + 230 + 240)}{\Phi(\text{стр.620})}; \quad (3.3)$$

$$\text{Чистий обіговий капітал} = \Phi(\text{стр.260} - \text{стр.620}). \quad (3.4)$$

Розрахунок коефіцієнтів:

Коефіцієнти покриття:

$$K_{2005_на_поч.} = \frac{178029,5}{69574,9} = 2,56;$$

$$K_{2005_на_кін.} = \frac{156041,6}{55397,1} = 2,82;$$

$$K_{2006_на_поч.} = \frac{156041,6}{55442,9} = 2,81;$$

$$K_{2006_на_кін.} = \frac{172216,3}{59717,2} = 2,88;$$

$$K_{2007_на_поч.} = \frac{172212,8}{60081,2} = 2,87;$$

$$K_{2007_на_кін.} = \frac{185484,6}{42338,9} = 4,38.$$

Коефіцієнти швидкої ліквідності:

$$K_{2005_на_поч.} = \frac{178029,5 - 59492,9 - 70167,0 - 1107,3 - 1559,3}{69574,9} = 0,69;$$

$$K_{2005_на_кін.} = \frac{156041,6 - 42467,3 - 78664,6 - 552,5 - 342,8}{55397,1} = 0,61;$$

$$K_{2006_на_поч.} = \frac{156041,6 - 42467,3 - 78664,6 - 552,5 - 342,8}{55442,9} = 0,61;$$

$$K_{2006_на_кін.} = \frac{172216,3 - 32235,3 - 94875,5 - 1628,7 - 531,4}{59717,2} = 0,72;$$

$$K_{2007_на_поч.} = \frac{172212,8 - 32235,3 - 94875,5 - 1628,7 - 531,4}{60081,2} = 0,71;$$

$$K_{2007_на_кін.} = \frac{185484,6 - 43113,0 - 89632,6 - 520,8 - 517,0}{42338,9} = 1,22.$$

Коефіцієнти абсолютної ліквідності:

$$K_{2005_на_поч.} = \frac{2652,6 + 1742,9 + 1,6}{69574,9} = 0,06;$$

$$K_{2005_на_кін.} = \frac{969,8 + 1,5}{55397,1} = 0,02;$$

$$K_{2006_на_поч.} = \frac{969,8 + 1,5}{55442,9} = 0,02;$$

$$K_{2006_на_кін.} = \frac{138,4 + 87,0}{59717,2} = 0,004;$$

$$K_{2007_на_поч.} = \frac{138,4 + 87,0}{60081,2} = 0,004;$$

$$K_{2007_на_кін.} = \frac{482,1 + 0,1}{42338,9} = 0,01.$$

Аналіз ринку представляє собою обґрунтовану оцінку ємності існуючих міжнародних і внутрішніх ринків (обсяг попиту, пропозиції в минулому і прогноз на майбутнє); аналіз динаміки світових, внутрішніх оптових і роздрібних цін, включаючи націнки, податки, дотації; способи реалізації товару (за готівку, у кредит, під гарантійне забезпечення); витрати на транспорт, зберігання, рекламу

сервіс. Аналіз ринку включає дані про вітчизняних і закордонних виробників, що займаються випуском аналогічної продукції, їх виробничі потужності та масштаби виробництва, якість товарів, що випускають, частку імпорту на внутрішньому ринку [24, с. 64]. Оцінюється пріоритетність і частка відповідної галузі промисловості в національній економіці, податкові пільги, а також відповідність продукції національним специфікаціям і вимогам міжнародних стандартів. При аналізі технологічних варіантів порівнюються прогресивні технологічні процеси, придатні для здійснення проекту: витрати на придбання технології; способи відшкодування (виплати роялті, дивідендів, компенсаційні поставки); оцінюється відповідність технології вимогам охорони навколишнього середовища.

Для обґрунтування розміщення харчового або переробного підприємства АПК необхідна кількісна і якісна оцінка земельної ділянки, що відчужується під основне і допоміжні виробництва; форма платежів (придбання у власність, оренда і т.п.); детальна оцінка забезпеченості сировиною, водою, енергією; близькість ринків збуту; опис впливу проекту на збільшення зайнятості; розвиток транспортної мережі; забруднення навколишнього середовища і т.п.

При оцінці матеріальних чинників виробництва враховується забезпечення підприємства будинками і спорудами, устаткуванням, сировиною і матеріалами, комплектуючими вузлами і деталями, паливом і енергією, водою. Визначаються основні постачальники. При цьому розраховуються питомі вартісні показники (на одиницю продукції), оцінюється якість матеріальних чинників виробництва і безперебійність постачання [117, с. 84].

Особливе значення в умовах нестабільної політичної та економічної ситуації, яка спостерігається в останні роки в Україні, мають строки здійснення проекту. Стандартний графік включає наступні етапи:

- виявлення інвестиційних та інших чинників обґрунтування;
- заключні переговори і підписання контрактів;
- підготовка проектно-кошторисної документації;
- будівництво;
- пуско-наладка;
- освоєння потужності;
- вихід на проектну потужність.

Вихідна інформація для розрахунків ефективності повинна містити дані про: земельну ділянку; початковий оборотний капітал; обладнання; будівлі; транспортні засоби та споруди; ліцензії, ноу-хау; оргтехніку; меблі, і носити суто рекомендований характер, тобто не є обов'язковою для усіх харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини.

Аналітична частина представляє собою таблиці, що характеризують рух фондів, прибутку, активів, пасивів, а також отриманих на їх базі економічних показників ефективності. При цьому, вказуються, на яких умовах буде залучено позики (річна відсоткова ставка, строки повернення основного боргу і т.п.).

Наприклад, Херсонська філія ЗАТ “Tetra pack” (Швеція) – виробництво упаковки потужністю 30 тис. шт. на добу, більше 180 робочих місць, та Кам'янський винзавод ім. князя Трубецького (проектна потужність 45 тис. упаковок вина на добу, 270 робочих місць) втілюють разом інвестиційний проект. При цьому ЗАТ “Tetra pack” бере на себе відповідальність за доставку та монтаж нового обладнання, пуско-налагодні роботи, постачання пакувальних матеріалів. Були проведені розрахунки окупності інвестицій з урахуванням мита, акцизу, ПДВ, податку на прибуток і т.п. Обґрунтована можливість використання, при отриманні зарубіжної давальницької сировини, режиму “переробка товару під митним контролем”.

Стадія планування реалізації проекту охоплює весь період від початку попередніх консультацій та первинного вивчення ефективності проекту до організації його фінансування. На цій стадії проводиться оцінка всіх показників і ризиків по проекту, прогнозується зміна відсоткових ставок за кредитами, кредитні та валютні ризики, темпи росту інфляції і т.п. [59].

Організація інвестування проекту містить у собі виявлення джерел інвестицій та пропозиції за схемою і графіком, фінансування проекту ймовірним інвестором. Контроль за виконанням кредитної угоди включає оцінку цільових витрат коштів і своєчасне погашення кредиту [104, с. 152]. Однієї з послуг, що надаються банками, є проектне фінансування, що включає аналіз проекту, який пропонується клієнту; доведення його до рівня, що дозволяє організувати фінансування; проведення переговорів з метою виявлення можливих кредитів і продаж останнім відпрацьованого варіанта проекту зі своїми висновками і заключеннями. Розробка

таких “пакетів” фінансування першокласними банками розглядається кредитором як додаткова гарантія життєздатності проекту. Інвесторами при цьому можуть виступати: міжнародні фінансові організації (Всесвітній банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд, Європейський і Азіатський банки реконструкції та розвитку і т.п.), спеціалізовані агентства експортних кредитів, Уряд України, комерційні банки, фінансові, інвестиційні, лізингові і страхові компанії, а також приватні особи.

Основним джерелом кредитів є комерційні банки. Розгляд інвестиційних проектів банком, зазвичай, здійснюється в наступній послідовності: оцінка партнерів, оцінка сфери реалізації проекту, аналіз проекту, виявлення проектних ризиків, розробка заходів по розподілу і зниженню ризиків, вибір методу та умов фінансування [81]. Для традиційної форми управління проектом характерна відносна роз'єднаність фаз і проектів як організаційно, так і в часі. Об'єднуючою ланкою тут виступає замовник, який бере на себе функції управління, тим самим активно впливаючи на хід реалізації проекту. Залежно від своєї компетентності, замовник широко або обмежено використовує послуги консультативних фірм. На теперішній час такий тип організації та управління проектами різко скорочується.

У сучасних умовах велику вагу здобувають прогресивні інтегровані форми управління інвестиційним циклом, які дозволяють сполучати сучасні вимоги замовників до технічного рівня і якості об'єктів, зростаючий ступінь індивідуалізації проектів. Ефективне управління розглядається як самий коштовний капітал фірми, виступаючи як обмежник і контролер на всіх етапах інвестиційного циклу, дозволяючи забезпечувати його безперервність, з'єднати всі окремі організаційні структури і направляти їх на оптимізацію мети.

Для сучасного стану національної економіки характерні наступні основні принципи концепції “управління інвестиційним проектом”, що сформувалися:

- поглиблення рівня обґрунтованості прийнятих інвестиційних рішень за допомогою різноманітних (не менш трьох) і багатофакторних оцінок (технологічних, економічних, соціальних, екологічних та інших);

- високий ступінь координації та контролю в процесі реалізації інвестиційного проекту [83, с. 312];

- систематичний аналіз і постійне “відстеження” зовнішніх змін (кон'юнктури ринку по всіх видах ресурсів, різних непередбачених обставин і негативних чинників, що виникають на шляху інвестиційного циклу).

Головною фігурою в процесі управління інвестиційним проектом, як правило, стає керуючий проектом, який є представником проектно-будівельної компанії (фірми), що має спеціально сформовану групу. Процес управління проектом може здійснювати, окрім спеціально найнятого керуючого, представник адміністрації замовника, або один з власників харчового підприємства або підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини за домовленістю обох сторін, яка повинна бути закріплена у письмовій формі. Керуючий повинен мати наступні якості: достатня інженерна підготовка; високі ділові якості; досвід роботи; уміння взаємодіяти з фахівцями різного профілю і кваліфікації.

У функції керуючого проектом входять:

- 1) надання консультаційної допомоги замовникові;
- 2) вибір проєктувальників і підрядників;
- 3) організація передпроектних робіт і розробка завдання на проєктування;
- 4) підготовка документів для підписання контрактів;
- 5) оформлення договору на постачання устаткування і матеріалів;
- 6) планування, складання мережевих графіків і календарних планів;
- 7) контроль за вартістю, строками і якістю будівництва;
- 8) введення в експлуатацію об'єкта, у ряді випадків, і налагодження випуску продукції.

У центрі уваги керуючого проектом повинні завжди перебувати три основних принципи:

1. Обмеження в часі (керівник проекту встановлює крайні строки виконання робіт).
2. Грошові обмеження (формується бюджет проекту, що постійно відслідковується для того, щоб не дати витратам вийти з під контролю; на виділені з бюджету гроші здобуваються матеріальні та людські ресурси; для ефективного управління ними існують спеціальні кошти (схеми завантажень ресурсів, лінійні схеми відповідальності).

3. Обмеження технічного завдання (технічне завдання визначає результат, що повинен бути отриманий від роботи по проекту) [19, с. 278].

Системи управління проектом, крім наймання керуючого, припускає створення, на період здійснення проекту, єдиного штабу із включенням до його складу представників всіх організацій, які беруть участь у цьому процесі, що дозволяє оперативно виявляти та ефективно усувати “вузькі місця”. Більш детально сфера діяльності керуючого в кожному конкретному випадку визначається контрактом на “управління проектом”. Типовий контракт передбачає чотири групи послуг:

- загальне управління передінвестиційною та інвестиційною фазами, включаючи проектування;
- фінансове управління (фінансовий аналіз, планування та бюджет, кредит і контроль над ліквідними коштами, облік і звітність);
- управління персоналом (перелік і графік будівельних робіт, набір робочої сили);
- управління виробництвом (будівництвом), організація і його матеріально-технічне забезпечення, включаючи закупівлі, зберігання, контроль якості і т.п.

Контрактні зобов'язання замовника включають своєчасну оплату витрат по проекту в процесі його реалізації та оплату послуг керуючого інвестиційним проектом, залежно від ступеня ризику, складності об'єкта, кількості функцій, прийнятих на себе керуючим за контрактом, винагорода його послуг може коливатися в межах 15-20 % вартості проекту. Найважливішим моментом обговорення при підписанні контракту на “управління проектом” є механізм його фінансування. Найпоширенішим є метод фінансування, коли керуючий стає довіреною особою замовника і має право розпоряджатися від його імені всіма ресурсами, у тому числі й фінансовими, сам або через третю довірену особу (наприклад, банк). При цьому, узгоджується вихідна сума, необхідна для початку реалізації проекту, що періодично, у міру потреби, буде поповнюватися за розпорядженням керуючого проектом [137, с. 543].

В умовах стрімкого зростання наукомістких виробництв і різкої зміни структури економіки, істотно зросла роль проектування в інвестиційному процесі, що вимагає посилення уваги до

передпроектної та проектної стадій. Різноманітні проектні дослідження, проведені в першій фазі інвестиційного циклу, служать підставою для вибору конкретних інвестиційних і проектних рішень, а також типу контракту для вибору технології та організації будівельного процесу.

Прийняті, на передпроектній стадії та у процесі проектування, рішення багато в чому визначають технічний рівень, структуру і ефективність майбутніх основних фондів. У процесі проектування створюються передумови для прискорення наступних етапів інвестиційного циклу, для оптимізації витрат і забезпечення високих кінцевих результатів. Від правильно прийнятих конкретних рішень залежать як витрати на будівництво (реконструкцію), так і майбутні витрати в процесі експлуатації. Власне кажучи, головна мета стадії проектування – рішення проблеми ефективного використання всіх ресурсів.

Весь процес проектування можна розбити на дві частини: передпроектні дослідження і, безпосереднє, проектування. Друга частина процесу проектування у свою чергу передбачає два етапи: попередні проекти (фортпроект, аванпроект) і остаточний проект. Проектні рішення, прийняті на стадії фортпроекту, не змінюються. Їх коректування на стадії остаточного проекту допускаються тільки у випадку можливості поліпшення техніко-економічних показників майбутніх об'єктів. Це коректування може проводитися тільки за згодою замовника і за додаткову плату.

У кожній частині процесу проектування відбувається оцінка кошторису майбутнього проекту. Точність оцінки кошторису, на проектному етапі, становить 10-15 % остаточного кошторису проекту. На етапі розробки попереднього проекту це відхилення знижується до 7-10 %, а на етапі розробки остаточного проекту визначається “базисна” ціна проекту. При укладанні договору підряду на будівництво до базисної ціни проекту додається резерв (близько 5 % вартості проекту) на непередбачені витрати, що враховує підвищений економічний ризик, властивий будівництву.

Бізнес-план, як інструмент управління проектом, має особливе значення. Бізнес-план представляє собою спеціальний інструмент управління, який широко використовується практично у всіх областях сучасної ринкової економіки незалежно від масштабів і сфери діяльності підприємства, форми власності. У вітчизняній практиці поняття “бізнес-планування” звелось, в основному, до

поняття “складання бізнес-плану”. Бізнес-план складається найчастіше тільки тоді, коли його вимагають зовнішні установи – банк, міністерство, виконком, якщо необхідно одержати кредит, преференції з боку держави, реструктурувати борг і т.п. Такий бізнес-план, як правило, носить формальний характер і служить лише інструментом, наприклад, для одержання державної підтримки [58, с. 121-122].

Однак будь-яке підприємство має набагато більше шансів на успіх у тому випадку, якщо його діяльність будується виходячи із чітко продуманого і постійно поновлюваного бізнес-плану. Бізнес-план розвитку підприємства, в концентрованому виді, містить всю інформацію, необхідну менеджерам вищої ланки для прийняття конкретних управлінських рішень, що стосуються напрямків розвитку в майбутньому. Таким чином, бізнес-план служить інструментом стратегічного планування і контролю, коли по закінченні певного проміжку часу планові показники звіряються з фактичними. Також при плануванні своєї діяльності підприємства мають більш високі економічні результати, чим без систематичного планування.

Бізнес-план допомагає вирішити наступні проблеми:

- визначити конкретні напрямки діяльності харчового або переробного підприємства АПК, цільові ринки та його місце на цих ринках;
- сформулювати довгострокові та короткострокові цілі харчового підприємства або підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини, стратегію і тактику їх досягнення; визначити осіб, відповідальних за реалізацію стратегії;
- вибрати склад і визначити показники товарів, які будуть запропоновані підприємством споживачам. Оцінити виробничі та торговельні витрати по їх формуванню і реалізації;
- визначити склад маркетингових заходів щодо вивчення ринку, реклами, стимулюванню продажу, ціноутворенню, каналам збуту та ін.;
- оцінити фінансове становище підприємства і відповідність наявних фінансових і матеріальних ресурсів можливостям досягнення поставлених цілей;
- визначити потребу в капіталі та коштах;

- передбачити труднощі, які можуть перешкодити практичному виконанню бізнес-плану [34].

Всі інвестиційні проекти харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу можуть бути класифіковані з точки зору необхідності складання бізнес-плану (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Класифікація інвестиційних проектів харчових і переробних підприємств щодо складання бізнес – плану*

* Авторська розробка

Завдання бізнес-плану - дати цілісну системну оцінку перспектив інвестиційного проекту. З цього погляду він виступає як форма подання результатів попереднього техніко-економічного обґрунтування проектів. Стосовно дрібних промислових та інших проектів він може стати документом, що представляє результати повного дослідження інвестиційного проекту.

Управлінським персоналом харчового або переробного підприємства агропромислового комплексу бізнес-план використовується для:

- визначення кола проблем, з якими зустрінеться підприємство при досягненні поставленої мети;
- оцінки фінансового становища і конкурентоздатності підприємства на діючому та новому ринку товарів;
- вироблення стратегії діяльності підприємства в умовах конкурентної боротьби;
- формулювання і забезпечення шляхів вирішення цих проблем.

Потенційним інвестором і партнерами бізнес-план буде використано для оцінки фінансової та економічної ефективності намічених харчовим або переробним підприємством, заходів щодо реальності одержання бажаного прибутку і повернення кредиторам вкладених в цей проект коштів. Бізнес-план повинен бути досить змістовним, щоб, ознайомившись з ним, потенційний інвестор міг одержати повне уявлення про запропонований інвестиційний проект.

Структура бізнес-плану органічно впливає із його призначення як документа, в якому, за певною схемою, систематизовані результати передінвестиційних досліджень. У ньому описується організаційна форма підприємства, продукція та послуги, які планується подати, і його передбачуване або фактичне місце розташування, план управління і контролю, необхідна кількість персоналу та можливий ризик.

Розробка і реалізація інвестиційного проекту (у першу чергу виробничої спрямованості) проходить тривалий шлях від ідеї до випуску продукції. В умовах ринку цей період прийнято розглядати, як цикл інвестиційного проекту, що охоплює три фази:

1. Попередня фаза (попередні дослідження до остаточного ухвалення інвестиційного рішення).

2. Інвестиційна фаза (проекткування, договір, підряд, будівництво).

3. Виробнича фаза (господарська діяльність підприємства) [65, с. 146].

Реальний ефект від фінансування інвестиційного проекту харчових і переробних підприємств АПК регіону розраховується в результаті функціонування підприємства, коли однієї з головних проблем може стати кадрова політика. Тому проблеми управління персоналом повинні знайти своє висвітлення у певній частині інвестиційного проекту.

3.2. Механізм та напрями залучення іноземних інвестицій

Посилення впливу зовнішніх чинників на соціально-економічний розвиток окремих країн світу обумовлено поглибленням міжнародної інтеграції та розширенням економічного співробітництва, серед якого особливе місце займають іноземні інвестиції. Багатогранність форм іноземних інвестицій визначає

масштабний вплив, які вони в змозі здійснювати на соціально-економічний розвиток держав-отримувачів, що обумовлює розгляд іноземних інвестицій як одного з головних чинників економічного зростання та процвітання. Приток іноземного інвестиційного капіталу полегшує вирішення багатьох проблем, що стоять перед країною-імпортером капіталу [33], саме тому залучення та ефективно впровадження іноземних інвестицій до системи чинників економічного зростання є найважливішим стратегічним і тактичним завданням України.

По-перше, іноземний капітал слугує одним з інструментів прискореної інтеграції України до світової економіки. По-друге, вирішується питання протиріччя між постійно зростаючою потребою в інвестиційних ресурсах та їх внутрішньою обмеженістю. По-третє, використання іноземних інвестицій сприяє розповсюдженню зарубіжного досвіду і ноу-хау. По-четверте, іноземний капітал, у певній мірі, сприяє оновленню та модернізації виробництва, а також загальній активізації інвестиційної діяльності в країні. По-п'яте, приток іноземних інвестицій впливає на розвиток ринкових відносин та формування цивілізованої співпраці між державою та бізнесом.

Сьогодні, для стимулювання подальшого економічного розвитку України, надто важливо максимально використати наявні можливості для істотного збільшення припливу іноземних інвестицій та підвищення ефективності управління ними. Це диктується характером завдань, що стоять перед економікою країни, і викликом з боку глобалізації світової економіки, що посилюється з року в рік, загостренням конкуренції країн-реципієнтів капіталу на світовому ринку інвестиційних ресурсів, а також зниженням конкурентоздатності вітчизняної промисловості внаслідок використання у виробництві застарілої техніки та технологій [81, с. 6].

Відмінною рисою іноземних інвестицій є їх багатосуб'єктність; зв'язаність з усіма стадіями відтворювального процесу; розмаїття форм залучення і використання інвестиційних ресурсів (спільні підприємства, стратегічні альянси, злиття та поглинання, концесійні договори, інвестиційні угоди, угоди про розділ продукції, реінвестиції, пакети цінних паперів і т.п.); довгостроковість вкладень іноземного капіталу; різноманіття напрямків використання інвестицій (виробництво, обіг, соціально-культурна, науково-технічна і фінансова сфери, інфраструктура); контроль зі сторони

закордонних інвесторів за використанням інвестицій та участь їх в управлінні. Крім того, необхідно згадати про основні умови і передумови припливу та ефективного використання іноземних інвестицій в країнах-реципієнтах, а саме про:

- наявність конкуренції на внутрішньому ринку і відносно вільний вхід на нього іноземного капіталу;
- захист прав власності та інформаційна прозорість;
- інфраструктурна та інституціональна забезпеченість національної економіки;
- наявність досить розвиненого і активного національного бізнесу;
- наявність науково-технічної бази в країні та постійний її розвиток;
- сприятливе сполучення ступеня відкритості економіки, форм преференцій та принципів протекціонізму [3, с. 42];
- збалансованість вивозу вітчизняного і припливу закордонних капіталів.

Тільки при оптимальному поєднанні всіх вищезазначених чинників, держава, економіка якої потребує значних зарубіжних інвестиційних вливань, може отримати стабільну підтримку з боку країн-імпортерів капіталу і значно посилити, завдяки цьому, свої позиції на світових ринках збуту та захисти вітчизняного товаровиробника.

Необхідно зазначити, що одержання максимальної віддачі від іноземних інвестицій можливо тільки при проведенні відповідної активної державної промислової та інвестиційної політики, що є основним інструментом визначення місця іноземного капіталу в процесі економічного розвитку країни. Найважливішою умовою позитивного впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток є відповідність їх форм і напрямків стратегічним і тактичним цілям економічного розвитку країни, що визначаються державою і національним бізнесом. Але такий ефект можливий лише за умов існування в країні-імпортері інвестиційних ресурсів чіткої та послідовної нормативно-правової бази. Якщо розглядати процес законотворчості в Україні в області іноземних капіталовкладень за період реформ з кількісної точки зору, може створитися враження певного прориву. В Україні діють наступні закони і нормативно-правові акти, що регулюють процес залучення інвестицій та

впровадження інвестиційних проектів за участю іноземних юридичних або фізичних осіб:

1. Закон України “Про режим іноземного інвестування” № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. зі змінами та доповненнями [97].
2. Закон України “Про правовий статус іноземців” № 3929-ХІІ від 04.02.1994 р. зі змінами та доповненнями [94].
3. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” № 2299-ІІІ від 15.03.2001 р. зі змінами та доповненнями [92].
4. Закон України “Про концесії” № 997-ХІV від 16.07.1999 р. зі змінами та доповненнями [93].
5. Постанова Кабінету міністрів України “Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій” № 1074 від 29.12.1995 р. зі змінами та доповненнями [87].
6. Постанова Кабінету міністрів України “Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 рр.” № 1801 від 28.12.2001 р. [88].
7. Вашингтонська конвенція 1965 р. про порядок рішення інвестиційних суперечок між державами і іноземними особами [121].
8. Міждержавні угоди “Про сприяння і взаємний захист інвестицій”, що підписані більш ніж з 50 країнами світу.
9. Місцеві нормативні акти.

Однак їх зміст і, особливо, результати виконання залишають бажати кращого. Програють вони і при міжнародних зіставленнях. Ще більшу роботу треба провести і по актуалізації чинних законів, а головне – по забезпеченню їх безумовного виконання, що є слабким місцем української економіки та суспільства, які досі не позбавилися правового нігілізму. Вступ України до СОТ, а також європейський вектор вітчизняної політики ще більше загострюють дану проблему. Саме тому необхідно багато чого зробити на шляху вливання української економіки у існуючий світовий інвестиційний лад. Для цього, як найшвидше, необхідно привести інвестиційне законодавство України, у тому числі в області іноземних вкладень, до повної відповідності міжнародним стандартам та вимогам.

Насамперед, необхідно зміцнити правові гарантії для зовнішніх інвесторів, зокрема шляхом введення порядку розгляду інвестиційних суперечок, з їх участю, в міжнародному арбітражі.

Така норма передбачена у двосторонніх договорах України з багатьма державами, але відсутня у її внутрішньому законодавстві, включаючи закон про режим іноземного інвестування 1996 р. Без цього Україні буде важко конкурувати за залучення іноземних вкладень навіть зі своїми найближчими сусідами по пострадянському простору. Не можна не враховувати, що сучасний світовий ринок капіталу – це ринок інвесторів, арена гострого суперництва країн - реципієнтів інвестицій. Для досягнення успіху необхідно забезпечити іноземним інвесторам ліберальний, стабільний, передбачуваний правовий режим, що відповідає стандартам СОТ, куди входять більше 140 країн світу. Щодо місцевих нормативних актів, то їх істотним недоліком є неузгодженість текстів документів з основними державними законами та постановами. Є різнобій у нормативних актах і між самими регіонами. У деяких з них намагаються зарегулювати діяльність іноземних інвесторів, наділивши місцеві органи влади надлишковими бюрократичними прерогативами і здійснюючи зайвий адміністративний контроль, що створює негативний інвестиційний клімат в регіоні [85, с. 342].

До системних та інституціональних чинників, які обумовлюють несприятливий інвестиційний клімат і стримують приплив іноземних інвестицій, відносять: низьку конкурентоздатність переважної частини товарів і послуг та нерівні умови конкуренції; розмитість прав власності та інформаційну асиметричність; деформованість багатьох ринкових структур, що сформувалися; слабку інвестиційну спрямованість і непідготовленість фінансових ринків регіону; непослідовність і недоліки формування преференційного режиму і спеціального законодавства; низький рівень корпоративного управління; незавершеність процесів становлення взаємовідносин держави і бізнесу, праці та капіталу, характерних цивілізованому ринку; невідповідність вітчизняної податкової та бухгалтерської звітності міжнародним стандартам бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємств.

Регіон, що розглядається в дослідженні, відноситься до депресивних. Складність ситуації обумовлюється і тим, що в області не існує чіткого плану поліпшення існуючого інвестиційного клімату, а розроблена обласною державною адміністрацією “Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року” [123] носить, переважно, декларативний

характер. Саме тому подолання кризових явищ, які ще й досі спостерігаються на деяких харчових і переробних підприємствах АПК, на фоні загального відновлення переробного виробництва, можливе лише за умови значного збільшення обсягів інвестування галузі за рахунок як вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

Необхідно відмітити, що станом на 1.01.2011 р. Херсонська область посідала 22 місце за обсягами інвестицій в основний капітал харчових і переробних підприємств АПК, випереджаючи Житомирську, Сумську та Тернопільську області. Якщо розглядати відтворювану структуру цих інвестицій, то 82,1 % їх було направлено на технічне переоснащення і реконструкцію діючих підприємств, будівель і споруд, а 17,9 % – на нове будівництво. По Україні ці показники складають 74,9 % та 25,1 % відповідно [102, с. 24]. Такий розподіл профінансованих коштів свідчить про те, що в області, частково, збережено основні фонди на підприємствах, тому основні витрати інвесторів харчових і переробних виробництв пов'язані, переважно, з реконструкцією, а не новим будівництвом об'єктів.

Що стосується надходження прямих іноземних інвестицій в регіон, то станом на 1.01.2011 р. їх надійшло 155,6 млн дол. США, або 0,5 % від загальнонаціонального показника (29489,4 млн дол.), в тому числі – 1564,0 млн. дол. США на харчові та переробні підприємства АПК. Структура надходжень прямих іноземних інвестицій [125] до переробних підприємств АПК України в розрізі країн світу наведена в додатку Б.

Проаналізувавши дані, наведені в додатку Б можна зробити висновки, що основними країнами-інвесторами переробних підприємств України виступають Нідерланди (443,1 млн дол. США), Кіпр (200,9 млн дол. США), Швеція (140,6 млн дол. США) та Сполучене королівство Великобританія (140,5 млн дол. США). необхідно зазначити, що частка інвестицій, які надійшли із Швеції у 2010 р. збільшилась майже у два рази в порівнянні з 2009 р. В цілому, позитивна тенденція нарощування обсягів іноземного інвестування спостерігалась по всіх країнах, за виключенням Австрії, яка значно зменшила обсяги інвестування у 2010 р.

Щодо надходження іноземних інвестицій до Херсонської області, то протягом 2010 р. спостерігалась наступна картина. В цілому, в економіку області іноземними інвесторами у 2010 р. вкладено 51,1 млн дол. США прямих інвестицій, з них на потреби харчових і

переробних підприємств АПК надійшло 13,8 млн дол. США, що склало 27 % від загального обсягу залучених в економіку області іноземних інвестицій (рис. 3.3); у тому числі з країн СНД надійшло

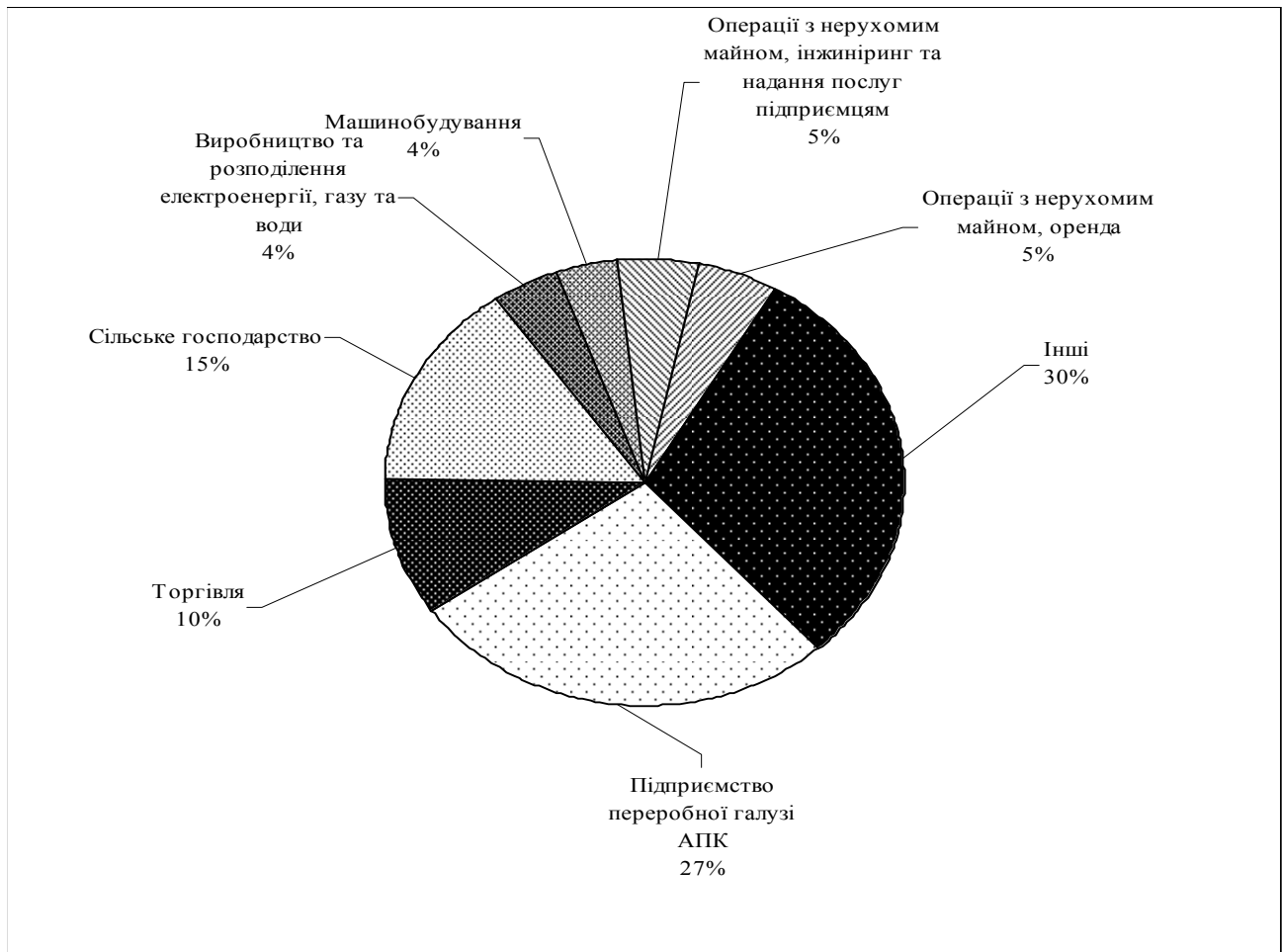

Рис. 3.3. Структура надходження іноземних інвестицій до галузей економіки Херсонської області у 2010 р.*

* Розраховано та побудовано за даними [115]

0,6 млн дол. США (1,2 % до загального обсягу), з інших країн світу 50,5 млн дол. США (98,8 %); відповідно до харчових і переробних підприємств надійшло 0,2 та 13,8 млн дол. США. Інвестиції надійшли із 34 країн світу, при цьому на 7 з них припадає 86,4 % їх загального обсягу. До сімки найбільших країн-інвесторів переробників сільськогосподарської сировини входять: Кіпр - 2,8 млн дол. США, Віргінські Острови (Британські) – 2,4 млн дол. США, Великобританія – 2,3 млн дол. США, Німеччина - 1,3 млн дол. США, Нідерланди – 1,3 млн дол. США, Австрія – 0,8 млн дол. США, Швеція - 1,1 млн дол. США. Найбільше, в порівнянні з 2009 р., зріс капітал нерезидентів з Віргінських Островів (Британських) на 0,5 млн дол. США, Кіпру 0,6 млн дол. США, Об'єднане Королівство

Великобританії та Північної Ірландії – 0,3 млн дол. США, Австрії - 0,2 млн дол. США. У той же час, зменшилися обсяги вкладених інвестицій з Нідерландів - на 0,2 млн дол. США, Туреччини - 0,1 млн дол. США, Сполучених Штатів Америки - 0,1 млн дол. США. Іноземні інвестиції вкладено у 48 харчових і переробних підприємств області. За територіальним розподілом провідні місця за обсягами надходження інвестицій займають міста Херсон – 7,0 млн дол. США (29 підприємств та 50,7 % обсягу іноземного капіталу до переробних підприємств області), Каховка - 2,5 млн дол. США (5 та 18,4 % відповідно), та Нова Каховка - 0,9 млн. дол. США (4 та 6,8 % відповідно), райони Каланчацький – 1,3 млн дол. США (3 підприємства та 9,2 % обсягу іноземного капіталу в економіку області), Генічеський - 0,5 млн дол. США (3 та 3,5 % відповідно), Білозерський – 0,4 млн дол. США (1 та 3,2 % відповідно), Цюрупинський – 0,4 млн дол. США (3 та 3,2 % відповідно).

За допомогою аналізу даних надходження іноземних інвестицій до Херсонської області та опитуванню управлінських кадрів суспільних підприємств, що було проведено Відділом іноземних інвестицій при обласному управлінні економіки в грудні 2010 р., ми виділили системні, загально-економічні чинники, які стримують приток та ефективно використання іноземних інвестицій:

- слабка концептуальна і правова оформленість існуючого механізму залучення інвестицій до області;
- недостатня внутрішня інтегрованість і структурна деформованість економіки регіону, що не дозволяє реалізувати взаємодії попиту і пропозиції, як найважливішої складової рушійної сили ринкового механізму;
- обмеженість схем для притоку іноземних інвестицій, що відповідають рентабельності світового господарства;
- відсутність розвинутої інфраструктури в регіоні, направленої на забезпечення діяльності іноземних інвесторів.

Вирішення вищезазначених питань суттєво поліпшить інвестиційний клімат в регіоні та істотно збільшить обсяги надходження іноземних інвестицій в область. Крім того, це допоможе досягнути певної низки позитивних ефектів, які можна розділити на прямі та непрямі (рис. 3.4).

- В той же час, залучення іноземного інвестиційного капіталу може супроводжуватися цілим рядом негативних чинників, які,

Рис. 3.4. Основні ефекти від надходження іноземних інвестицій до харчових і переробних підприємств АПК регіону*

*Авторська розробка

не здійснюючи прямого впливу на економічний розвиток країни, у довгостроковій перспективі здатні створити фундаментальні умови

для гальмування її розвитку, зниження потенційних вигод від інвестицій та збільшення залежності країни від міжнародного бізнесу. Це обумовлено характером взаємин між основними суб'єктами іноземних інвестицій – міжнародними корпораціями (МК) і державою, як представником національних інтересів країни. В основі їх взаємовідносин полягає конфлікт інтересів: в умовах недосконалої конкуренції кожна сторона прагне максимізувати для себе вигоди від співробітництва, що зазвичай відбувається зі шкодою для іншої сторони. Основними сферами зіткнення інтересів у процесі реалізації іноземних інвестицій є:

- розподіл прибутку, що одержує міжнародна корпорація на території країни-реципієнта;
- розміщення та розподіл ресурсів і активів міжнародної корпорації всередині країни та за її межами;
- форми і напрямки припливу іноземних інвестицій;
- розповсюдження непрямих позитивних ефектів іноземних інвестицій в країні-реципієнті;
- права власності на продукти інтелектуальної праці, створені на території країни-реципієнта;

вплив на рівень науково-технічної та підприємницької активності в країні.

Основною метою міжнародної корпорації є підвищення її вартості, що формуються на базі доходів, які вона отримує від міжнародної інвестиційної діяльності. Досягнення цієї мети відбувається за рахунок максимально ефективного використання іноземного інвестиційного капіталу і управління об'єктом інвестування, що в багатьох випадках передбачає реалізацію перелічених економічних інтересів на користь інвестора. У зв'язку з цим, послідовна реалізація цілей зарубіжних інвесторів не завжди супроводжується такою ж вигодою для національних харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу зокрема, і держави в цілому. Це, в переважній більшості, залежить від ступеня гармонізації економічних інтересів іноземних інвесторів, вітчизняного бізнесу і держави, рівня і характеру розвитку країни-реципієнта.

Удосконалення механізму залучення іноземних інвестицій, надання умовам, на яких здійснюється інвестування, більшої привабливості є досить складним і багатограним процесом. Він потребує пильного вивчення і врахування особливостей не тільки

українського законодавства та проблем підприємств, яким необхідні інвестори, але й аналізу специфіки умов, на яких іноземні компанії будуть згодні здійснювати інвестиції.

Згідно з Положенням Президента України було створено сім робочих груп, які, разом з діючою Консультативною радою з питань іноземних інвестицій, підготували Концепцію створення передумов для інвестиційного прориву України. Ця Концепція визначає комплекс першочергових заходів державної економічної політики у 7 напрямках, що дозволяють розробити механізми для реалізації побажань інвесторів і вирішення їх проблем.

Як відзначається у щорічному звіті комітету ООН у справах торгівлі та інвестицій, Україна, що займає друге за площею території місце серед країн Європи, цікава для інвесторів не лише своїми природними ресурсами, подібно до інших экс-радянських республік, а широким колом галузей національної економіки, серед яких провідне місце посідають харчова та переробна галузі АПК та її підприємства. Серйозну проблему для України складають не тільки невеликі обсяги іноземних інвестицій, але й їх галузева і регіональна структура. Глибокі диспропорції існують у розподілі інвестицій за галузями. Характерним, для прямого іноземного інвестування, є вкладення коштів у швидкоокупні галузі. Майже 30 % загального обсягу інвестицій зосереджено на підприємствах оптової торгівлі та посередництва в торгівлі (1662,1 млн дол.) і перероблення сільськогосподарських продуктів (1158,8 млн дол.). Також значні обсяги інвестицій внесено нерезидентами, що здійснюють операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам – 837,3 млн дол. (8,8 %), фінансову діяльність – 725,6 млн дол. (7,6%), у підприємства транспорту і зв'язку – 697,5 млн дол. (7,3 %), машинобудування – 683,4 млн дол. (7,2 %), хімічної і нафтохімічної промисловості – 502,7 млн дол. (5,3 %), металургії і оброблення металу – 482,4 млн дол. (5,1 %).

Не зменшуючи ролі міжнародних корпорацій у процесі залучення іноземних інвестицій, необхідно відмітити, що для вітчизняної економіки ще не характерно отримання інвестицій через такі потужні суб'єкти концентрації інвестиційного капіталу. В основному, інвесторами виступають крупні потужні зарубіжні компанії, з великим досвідом роботи у своїй галузі та орієнтованими на розширення виробництва через вкладення інвестицій в українські аналогічні, за напрямком діяльності, харчові та переробні

підприємства агропромислового комплексу. Останнім часом спостерігається тенденція до перерозподілу обсягів зарубіжних інвестицій між великим містами та провінцією на користь останньої. Це пояснюється важкістю та значною вартістю входження в бізнес у промислових центрах країни, корумпованістю системи органів державної та місцевої влади, проблеми з ефективністю функціонування дозвільної системи через перевантаження. В таких сприятливих умовах значну роль відіграє не тільки діяльність підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини у плані залучення іноземних інвестицій, а й позиція місцевих органів влади у процесі створення позитивного іміджу всього регіону в цілому.

Ми рекомендуємо в кожній адміністративно-територіальній одиниці Херсонської області, з метою збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій до харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини, створити Агенцію регіонального розвитку міста (району), яка б мала свою структуру (рис. 3.5) і функціонувала на засадах самофінансування і самоокупності.

Покласти на вищезазначене формування наступні функції:

1. Розробити стратегічний план розвитку території на 10-15 років.
2. Створити при міських та районних органах влади відділи або комунальні підприємства, які б займались питаннями залучення інвестицій.
3. Виділити земельні ділянки з цільовим напрямком використання під реалізацію інвестиційних проектів.
4. Організувати потужну інформаційну компанію у засобах масової інформації, із залученням телебачення та, особливо, Інтернет-ресурсів щодо формування уявлення про перспективи розвитку та виробничий потенціал у потенційних іноземних інвесторів.
5. Постійно приймати участь та самим проводити міжнародні інвестиційні форуми, ярмарки, виставки.
6. Створити дієву прозору довільну систему реєстрації підприємств, в тому числі – харчових і переробних підприємств АПК з іноземними інвестиціями.
7. Розробити і практично втілювати заходи щодо запобігання проявів корупції та рейдерства, які набули загрозливих масштабів у сучасних економічних реаліях.

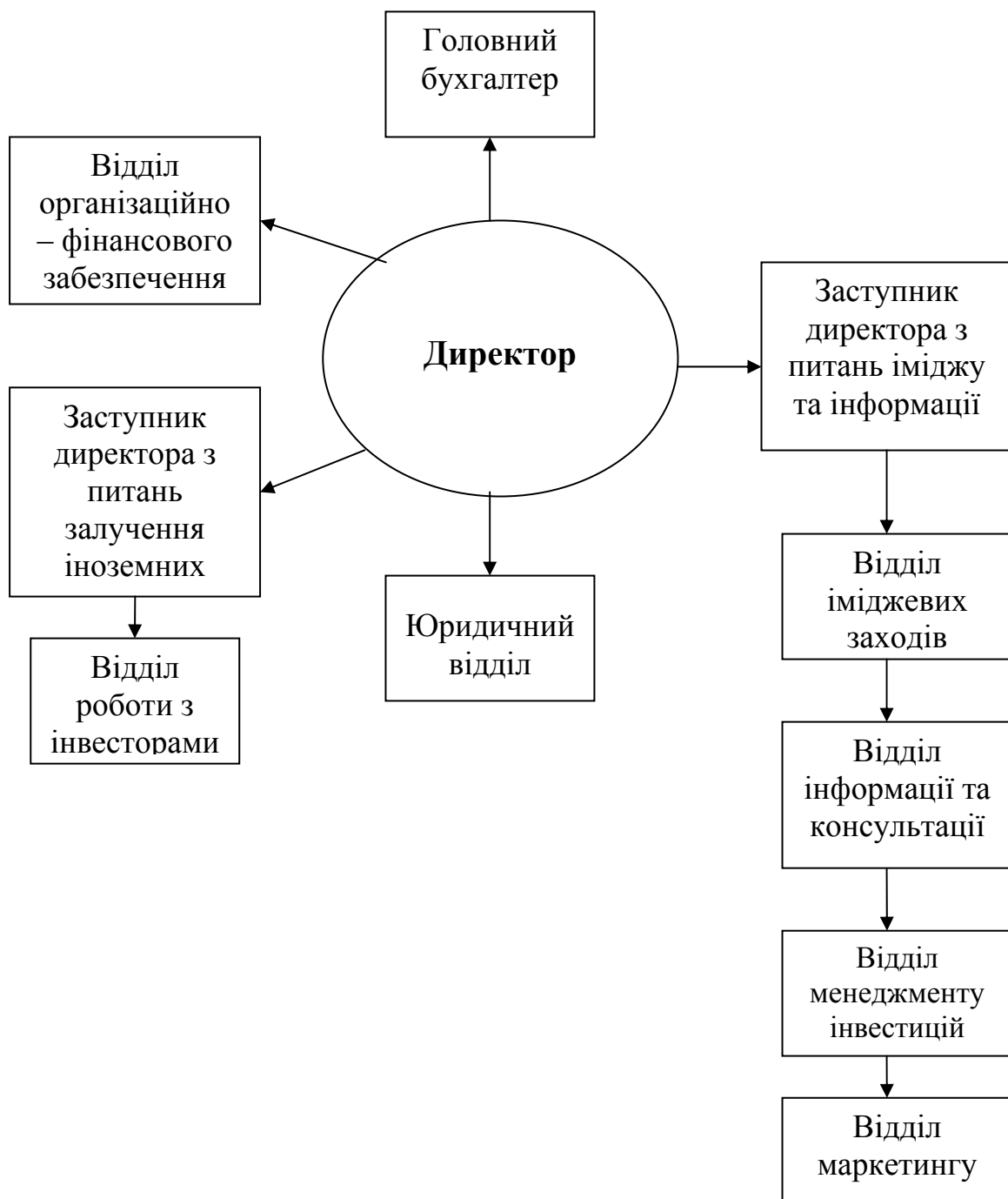

Рис. 3.5. Структурна організація Агенції регіонального розвитку міста (району)

* Авторська розробка

8. Здійснювати заходи суцільного контролю і моніторингу над виконанням вищезазначених функцій.

3.3. Державне регулювання інвестиційної діяльності

Сучасні економічні умови, в яких функціонує аграрне виробництво, характеризуються слабким діючим державним регулюванням інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств АПК. Однак, зважаючи на те, що поповнення державного і регіонального бюджетів і виробництво матеріальних благ відбувається на рівні підприємств, то у зв'язку з цим держава не повинна усуватися від регулювання процесів інвестування в цю галузь АПК, нагромадження основного капіталу.

Головна функція нагромадження – збільшувати та оновляти засоби виробництва, забезпечуючи тим самим процес відтворення матеріальних благ, за рахунок яких задовольняються потреби населення країни. У даній сфері держава повинна формувати необхідний інвестиційний клімат, тобто певні умови, які б сприяли в реалізації динамічної та ефективної політики капіталовкладень на мікрорівні. Сама держава також може виступати як основний суб'єкт процесу нагромадження. Основну частку фонду нагромадження становлять виробничі нагромадження, тобто витрати галузі реального сектору економіки. Чим більше розвинений продуктивний капітал, тим у більшій мірі зростають вкладення у фонди невиробничого нагромадження в соціальну сферу – житлові будинки, лікарні, школи, наукові установи, вищі навчальні заклади, об'єкти культури і спорту [62, с. 74-75].

Ринок, незважаючи на його багато позитивних рис, не здатний автоматично відрегулювати всі економічні та соціальні процеси в інтересах усього суспільства і кожного громадянина. На державу покладається функція створення правової системи, за допомогою якої вона забезпечує законні “правила гри”, що регулюють відносини між суб'єктами підприємницької діяльності. Держава втручається в економіку тільки в тому випадку, коли створюються певні умови та передумови. Вони можуть бути як позитивними, так і негативними. Під негативними умовами розуміють появу всякого роду негативних явищ і тенденцій в різних сферах економіки, які можуть негативно впливати на підприємницьку діяльність та економіку країни в цілому. Ці тенденції і явища дуже різноманітні, як по сутності, так і по силі їх негативного впливу на розвиток економіки. Роль держави полягає у своєчасному виявленні цих тенденцій та явищ, причин їх виникнення і вживання відповідних заходів для їх усунення.

Світовий досвід країн з розвинутою ринковою економікою показує, що в умовах реформування економіки, у кризових ситуаціях роль держави зростає, в умовах стабільності та поживлення – знижується. В усіх випадках держава дотримується основного правила - так впливати на підприємницьку діяльність і економіку країни, щоб не зруйнувати її й не допустити кризових явищ. У цьому випадку держава повинна застосувати свій регулюючий вплив на виникаючі ситуації, з метою їх вирішення. У зв'язку з цим необхідно розкрити зміст термінів “регулювання” і “державне регулювання інвестиційної діяльності”.

В економічній літературі дається безліч визначень понять “регулювання” і “державне регулювання економіки”. Так, у Великій радянській енциклопедії наведене наступне трактування: регулювання – це підпорядкування певному порядку, правилу, установлення правильної взаємодії частин механізму, у будь-якій системі [29, с. 538]. В економічній енциклопедії С.В. Мочерного під регулюванням розуміють напрямок розвитку, рух будь-чого з метою внести порядок в систему. В загальному виді, під терміном “регулювання” варто розуміти - упорядкування дії будь-якої механічної або соціально-економічної системи. Таке визначення повністю узгоджується із трактуванням поняття терміну “державне регулювання”. У популярній економічній енциклопедії “державне регулювання” є однієї з основних форм участі держави в розподілі ресурсів і доходів, що впливають на рівень і темпи економічного розвитку і добробуту населення країни, є складовою частиною механізму регулювання національної економіки, що доповнює ринкове регулювання і взаємодіє з ним.

Про необхідність регулювання економіки висловлювалися як західні, так і вітчизняні економісти. На ранньому етапі розвитку капіталізму державне втручання зводилося, в основному, до двох функцій: законодавчого захисту прав приватної власності та самостійності прийняття рішень, тобто захисту економічного вибору. Ще А.Сміт в 1776 р. вказував на необхідність державного втручання в ринкові процеси. А.Сміт не обмежує роль держави тільки даним впливом на ринкові процеси. Він виділяє ще три способи втручання уряду: “по-перше, обмежуючи конкуренцію в деяких промислах меншою кількістю людей, ніж скільки звернулося б до них без такого втручання; по-друге, підсилюючи конкуренцію в інших промислах порівняно з тим, що була б за природних умов; по-третє,

стискуючи вільний перехід праці та капіталу від одного промислу до іншого із одного місця в інше” [112, с. 191-194].

Дж. М. Кейнс вважається основоположником теорії необхідності державного регулювання економіки. У підсумку Кейнс прийшов до висновку, що капіталізм вільної конкуренції вичерпав себе, його механізм саморегулювання не працює і тому в інтересах усього суспільства економіка повинна регулюватися державою. На його думку головним об'єктом державного регулювання є ефективний попит і, у першу чергу, його основна складова – інвестиції. За основні механізми регулювання ефективного попиту Кейнс вважав грошово-кредитну систему і бюджет. Причому, він спочатку віддавав перевагу непрямому державному регулюванню через грошово-кредитну систему. Однак, соціально-економічна ситуація 30-х років показала, що в умовах глибокого економічного спаду грошово-кредитне регулювання малоефективне, оскільки інвестиції слабо реагують на зниження відсоткової ставки. У зв'язку із цим, Кейнс та його послідовники для стабілізації економіки і економічного росту стали використовувати бюджетне регулювання через податки, державні витрати, бюджетний дефіцит [38].

Сучасні кейнсіанці намагаються знайти такі методи економічної політики, які б забезпечили стійкий розвиток і високий рівень зайнятості та одночасно сприяли б зниженню інфляції. Вони доводять, що вирішення цієї проблеми можливо за рахунок відповідних коригувань, у виробництві сукупного продукту, безробіття, цін, а також у грошовій системі. Головний висновок теорії кейнсіанства полягає в тому, що необхідність державного втручання в сучасну ринкову економіку взагалі, та в інвестиційні процеси зокрема, зберігає своє значення і сьогодні.

Монетаристи, визнаючи неминучість циклічного розвитку сучасної економіки, бачать його причину в нестійкості грошової політики центральних банків. На думку головного розробника монетаристської теорії М. Фрідмана, вирішальним чинником суспільного виробництва є гроші. Регулюючи грошову масу, можна впливати на динаміку виробництва [133, с. 175].

У сучасній вітчизняній економічній літературі питання державного регулювання розглянуті багатьма вченими. Однак, акцент впливу держави, саме на інвестиційні процеси не здійснюється, а лише розглядаються форми і методи державного регулювання економіки в цілому та, зокрема, харчового або

переробного виробництва АПК. Однак ці форми і методи мають пряме відношення і до інвестиційної діяльності, яка є основою розвитку економіки.

Форма представляє собою загальний напрямок, основні принципи впливу з боку суб'єкта в особі відповідного державного органа на розглянутий об'єкт. Метод – це спосіб пізнання і перетворення об'єкта на основі певних правил і теоретичних принципів, що застосовуються при регулюванні (метод від грец. слова *metodos* – шлях, спосіб пізнання, дослідження). Для кожної з форм може бути застосовано кілька методів, що визначається їх точністю, доступністю, ступенем апробованості та рядом інших умов. В остаточному підсумку, всі вони спрямовані на те, щоб зорієнтувати макроекономічний розвиток і поведінку в мікроекономіці в напрямку обраного варіанту руху.

Так, А.Е. Карлик виділяє форми державного регулювання: правову, адміністративну і економічну [35]. Правове регулювання, на його думку, зводиться до встановлення державою правил “економічної гри” для всіх суб'єктів ринку. Система законодавчих норм і правил визначає форми та права власності, організаційно-правові форми підприємств, умови підписання контрактів і форми інвестування у харчові та переробні підприємства.

Адміністративне регулювання включає ліцензування (видача на певних умовах ліцензій на здійснення тих або інших видів діяльності); квотування (кількісне обмеження експорту або імпорту певних видів товарів) та ін.

Економічне регулювання автор підрозділяє на пряме і непряме. Пряме включає три основних елементи: державні субсидії; державне підприємництво; державне програмування (планування). Державні субсидії представляють собою безоплатну позичку, що повністю або частково покриває витрати виробництва її одержувача. Державне підприємництво включає створення і управління виробничою, економічною і соціальною діяльністю державних підприємств. Державне програмування – це механізм формування і реалізації комплексу заходів щодо рішення великого загальнодержавного або регіонального завдання через створення необхідної продукції або послуги, і розміщення, за допомогою контрактного фінансування, державних замовлень на переробних підприємствах різної форми власності на конкурсній основі, у т.ч. експертиза інвестиційних проектів і організація їх реалізації.

Непряме економічне регулювання здійснюється за допомогою податкової, митної, амортизаційної, кредитно-грошової та валютної політик. А.Е. Карлик виділяє таку форму державного регулювання як валюта. Девальвуючи або ревальвуючи національну валюту, держава тим самим робить вигідним або не вигідним експорт або імпорт продукції. Безперечно, форми та методи державного регулювання, що виділяються тим або іншим способом відносяться і до інвестиційної діяльності, однак, прямого впливу на інвестиційний процес вони не мають.

Важливим елементом у механізмі державного регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств АПК є їх державна бюджетна підтримка. Вивченням організації державної бюджетної підтримки галузей АПК займалися видатні як вітчизняні, так і зарубіжні вчені економісти-аграрники Г. Бірман, М.І. Кісіль, П.М. Макаренко, О.В. Мертенс, М.Я. Месель-Веселяк, В.П. Ситник, Г.М. Підлісецький, Б.А. Райзберг, Р.А. Фатхудінов, В.Г. Федоренко І.В. Якимів та інші.

Так, Р.А. Фатхудінов, вважає, що сьогодні виникла необхідність надати всій системі державної підтримки антикризову спрямованість, консолідувати в ній не тільки фінансові, але й управлінські ресурси держави та приватного бізнесу. Державна підтримка низькорентабельних харчових і переробних підприємств АПК повинна полягати в активній участі органів влади в розробці комплексних проектів фінансового оздоровлення переробників сільськогосподарської сировини; а також у модернізації виробництва. В цих умовах, головною сутністю діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства і його підрозділів у регіонах, стає не стільки розподіл бюджетних коштів по об'єктам, скільки активна і результативна участь у розробці програм розвитку харчової та переробної галузей АПК та її підприємств, їх реалізації та підтримці бюджетними коштами. Таку систему організації можна назвати договірної, оскільки бюджетні кошти будуть надаватися залежно від участі в реалізації розроблених програмах. Договірна система дозволить зосередити зусилля господарюючих суб'єктів та органів управління на розкритті внутрішніх резервів і мобілізації зовнішніх джерел інвестування.

Механізм формування і розподілу бюджетних коштів необхідно вдосконалювати так, щоб державна бюджетна підтримка надавалася безпосередньо переробникам сільськогосподарської сировини.

Структуру бюджетних коштів, виходячи з найбільшої віддачі від їх використання, варто формувати знизу, тому що оптимізувати виробництво можна тільки безпосередньо на харчовому або переробному підприємстві [69].

Аналізуючи порядок формування і функціонування системи державної підтримки, викладений Р.А. Фатхудіновим, ми дійшли висновку, що він не розкрив сутності поняття, що представляє собою “державна підтримка харчових і переробних підприємств АПК”. В одному випадку він говорить, що держпідтримка є безоплатним фінансуванням виробників за рахунок державного і обласного бюджетів - у вигляді дотацій і компенсацій частини виробничих витрат, а також фінансування державних і регіональних цільових програм розвитку харчових і переробних підприємств АПК. В іншому випадку він зазначає, що в системі необхідно консолідувати ресурси приватного бізнесу та мобілізувати зовнішні джерела фінансування. На нашу думку, залучення коштів приватного бізнесу і зовнішніх джерел фінансування не є елементами державної підтримки.

Проаналізувавши різні підходи до формулювання сутності економічної категорії “державне регулювання інвестиційної діяльності” ми прийшли до висновку, що “державним регулюванням інвестиційної діяльності” треба вважати всяку безоплатну матеріально-фінансову допомогу товаровиробникам за рахунок державного і регіонального бюджетів. Державне регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу повинно здійснюватись за допомогою і на підставі наступних нормативно-правових та законодавчих актів:

1. Закон України “Про інвестиційну діяльність” № 1560-ХІІ, 18.09.1991 р. зі змінами та доповненнями.
2. Закон України “Про іноземні інвестиції” № 2198-ХІІ, 13.03.1992р. зі змінами та доповненнями.
3. Закон України “Про режим іноземного інвестування” № 93/96-ВР, 19.03.1996 р. зі змінами та доповненнями.
4. Закон України “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій” № 3744-ХІІ, 17.12.1993 р. зі змінами та доповненнями.
5. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” № 2299-ІІІ від 15.03.2001 р. зі змінами та доповненнями.

6. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” № 433-IV, 16.01.2003 р. зі змінами та доповненнями.
7. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” № 2982-IV від 18.10.2005 р.
8. Закон України “Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України” № 229-V від 05.10.2006 р.
9. Указ Президента України “Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні” № 336 від 12.07.2001 р.
10. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 рр.” № 1801 від 28.12.2001 р. [88].

Крім того, у своїй діяльності харчові та переробні підприємства АПК, в залежності від виду діяльності, керуються законодавчими актами, що регулюють діяльність галузі, наприклад: Закон України “Про молоко та молочні продукти” № 1870-IV від 24.06.2004 р.; Закон України “Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України до 2010 року” № 1516-IV від 19.02.2004 р. Також незамінною частиною державного регулювання інвестиційної діяльності є велика кількість програм інвестиційного розвитку, що були прийняті в останні роки не тільки обласними центрами України, а й окремими містами. Не дивлячись на різноманіття положень всіх цих нормативно-правових актів єдиною їх спільною рисою протягом багатьох років залишається те, що більшість з них не виконуються. І стосується це не тільки документів, що були прийняті органами місцевого самоврядування, а й державних законодавчих актів. Так, наприклад у Постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 рр.” № 1801 від 28.12.2001 р. до основних завдань відносять:

- завершення формування стабільної нормативно-правової бази, яка б ґрунтувалася на принципах рівності всіх інвесторів;
- забезпечення прозорості процедур прийняття рішень центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- удосконалення механізмів управління корпоративними правами, в тому числі, що належать державі, посилення захисту прав дрібних акціонерів;

- забезпечення подальшого реформування податкової системи, в тому числі зниження податкового навантаження, оптимізації та підвищення прозорості процедури адміністративних видатків, безумовного додержання прав платників податків;
- підвищення інвестиційної привабливості об'єктів приватизації;
- подальше проведення адміністративної реформи з метою вдосконалення та підвищення ефективності державного управління, усунення бюрократизму та проявів корупції;
- зміцнення банківської системи України, сприяння концентрації банківського капіталу, практичне запровадження іпотечних механізмів;
- сприяння судовій реформі та безумовному виконанню судових рішень.

Аналізуючи ступінь виконання завдань цієї програми через шість років, після початку її дії можна сказати, що із 16 напрямків, які були обумовлені цим документом, по 14 діяльність не тільки не велась, а й були зроблені кроки, прямопротилежні задекларованим. Так, наприклад, досі незавершене формування законодавчої бази в галузі державного регулювання інвестицій; існуючі нормативно-правові акти базуються на засадах документів, які розроблялись ще під час існування Радянського Союзу і втратили свою актуальність в умовах світової фінансової глобалізації та інтеграції національних економік країн світу. В період з 2002 по 2010 рр. не вдалось подолати такі явища, як бюрократія та корупція серед органів державної і місцевої виконавчої влади, зробити процедури видачі дозвільної документації і прийняття рішень прозорими: досі на здійснення цих операцій необхідно чекати від декількох тижнів до декількох місяців, що неприйнятно для іноземних інвесторів. Замість задекларованих обіцянок реформувати податкову систему спостерігається погіршення ситуації в цій сфері: по-перше, кількість податків, зборів та обов'язкових платежів в Україні станом на 1.01.2011 р. складала вже 99; по-друге, часові затрати на їх оформлення складають 848 годин на рік; по-третє, українські харчові та переробні підприємства АПК дуже щільно перевіряють (у 2009 р. було перевірено 93 % харчових і переробних підприємств, у 2010 р. вже 95 %), що заважає їх нормальному функціонуванню та відлякує інвесторів.

Щодо підвищення інвестиційної привабливості об'єктів приватизації та удосконалення механізмів управління

корпоративними правами (в тому числі, що належать державі), посилення захисту прав дрібних акціонерів, необхідно згадати про такі явища у вітчизняній економіці, як реприватизація та рейдерство, що прикриваються корумпованою судовою системою. Проаналізувавши, яки ризики вони створюють, і якими привабливими, попри всі негаразди, залишаються харчові та переробні підприємства АПК регіону для рейдерів та чиновників-корупціонерів, можна зробити висновки, що жоден з інвесторів не стане ризикувати своїм капіталом в умовах політичної і економічної невизначеності та законодавчої незахищеності.

Саме тому Україна станом на 1.07.2011 р. у рейтингу Всесвітнього банку Doing business (ведення бізнесу) зайняла 145 місце поруч з Гондурасом, Суданом, Росією, Іраком та Афганістаном (табл. 3.4). Експерти Всесвітнього банку дали негативну оцінку

Таблиця 3.4

**Динаміка рейтингу України за основними індикаторами звіту
“Ведення бізнесу”***

№ з/п	Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.
1.	Створення компаній	105	109	128
2.	Отримання ліцензій	174	174	179
3.	Найом працівників	103	102	100
4.	Реєстрація власності	134	134	140
5.	Захист інвесторів	141	141	142
6.	Сплата податків	177	177	180
7.	Міжнародні торгівля	116	120	131
8.	Виконання контрактів	46	46	49
9.	Закриття компаній	139	140	143

* За даними Всесвітнього банку реконструкції та розвитку

вітчизняному інвестиційному клімату, який склався на Україні в останні два роки. Серед головних причин ситуації, що склалась, називають відсутність за останні шість років, економічних і регуляторних перетворень, які послідовно реалізуються у державі. Для нормального функціонування вітчизняних підприємств, в тому

числі харчової та переробної галузей АПК, Україні необхідні раціональні, прості в застосуванні та доступні для всіх, хто ними користується, правила; якщо таких правил немає, то підприємства працюють у неформальному секторі економіки, що не регулюється державою. Це суттєво обмежує можливості щодо залучення інвестицій у виробництво [66, с. 133].

Ще однією особливістю державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні є велика кількість державних або регіональних програм, які так, чи інакше стосуються розвитку вітчизняного агропромислового комплексу і галузей, що входять до його складу.

Починаючи з 1991 р. і до сьогоднішнього дня Кабінетом Міністрів України і Міністерством аграрної політики було підготовлено вісім таких програм, що конкретно були розроблені під підприємства АПК, в тому числі харчові та переробні, й затверджувались відповідними інституціями. Але всі ці програми, навіть остання, підготовлена у 2010 р., містять інформацію про те, скільки потрібно переробникам сільськогосподарської сировини гектарів землі, щоб виростити продукт переробки для власного виробництва; скільки мінеральних добрив для цього необхідно придбати; якою технікою оснастити виробництва тощо [131, с. 453]. Натомість жодного слова не сказано про розробку дієвого механізму формування законодавчих норм і правил, за якими будуть працювати харчові та переробні підприємства; не визначені гарантії безпеки для інвестицій, що вкладаються; не викладені схеми мінімізації інвестиційних ризиків інвесторів; не сформовано ринкове середовище. Така ж ситуація склалась і з програмами розвитку харчової та переробної галузей АПК, які розробляються обласними, районними та місцевими органами влади.

В своїй переважній більшості, розроблені документи замість реальних кроків щодо розробки та вдосконалення механізму регулювання інвестиційної діяльності в регіонах, аналізують сучасний стан розвитку галузей агропромислового комплексу, порівнюючи його з тим, що був на початок 1991 р., та декларують заходи, які не містять ніякої конкретики щодо їх практичного застосування. Так, наприклад, “Стратегія розвитку-2015”, що була розроблена Херсонською обласною радою, одним із найважливіших засобів державного регулювання поліпшенням інвестиційного клімату в регіоні вбачає у злагоджених діях обласної державної адміністрації та міської ради м. Херсон. Було логічніше якщо б

вищевказана регіональна програма регулювання інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі забезпечувала реалізацію наступних основних цілей:

- інтенсивний розвиток харчових і переробних підприємств АПК на інноваційній основі, що є передумовою підвищення конкурентоспроможності продукції АПК та збільшення надходжень у регіон зовнішніх інвестиційних ресурсів;

- створення нових робочих місць з метою нарощування виробничого потенціалу та вирішення проблеми зайнятості населення;

- формування розвинутої виробничої, ринкової та інвестиційної інфраструктури, що стимулює діяльність харчових і переробних підприємств АПК [119, с.104];

- збільшення кількості харчових і переробних підприємств АПК, що має підвищити зайнятість населення, його купівельну спроможність та збільшити надходження коштів до бюджету, у тому числі місцевого.

Проаналізувавши методологію регулювання інвестиційної діяльності, що наведена в законах України, указах Президента, постановах Кабінету Міністрів, державних і регіональних програмах, а також наукових працях вітчизняних вчених-економістів, які присвятили їх вивченню сутності і значення форм та методів удосконалення механізму державного регулювання інвестиційної діяльності агропромислового комплексу, ми дещо модифікували цей механізм і визначили його основні засади для п харчових і переробних підприємств АПК регіону (рис. 3.6).

Механізм регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств повинен містити три напрямки, а саме: пряме регулювання, нормативно-правове регулювання та непряме регулювання. Нормативно-правове регулювання передбачає розробку, розгляд та затвердження законів, кодексів, постанов і указів Президента, Уряду, Верховної Ради, які визначають права, обов'язки та функції суб'єктів інвестиційної діяльності. Пряме та непряме регулювання відноситься до економічного регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств і полягає у створенні сприятливих умов для розвитку інвестиційної

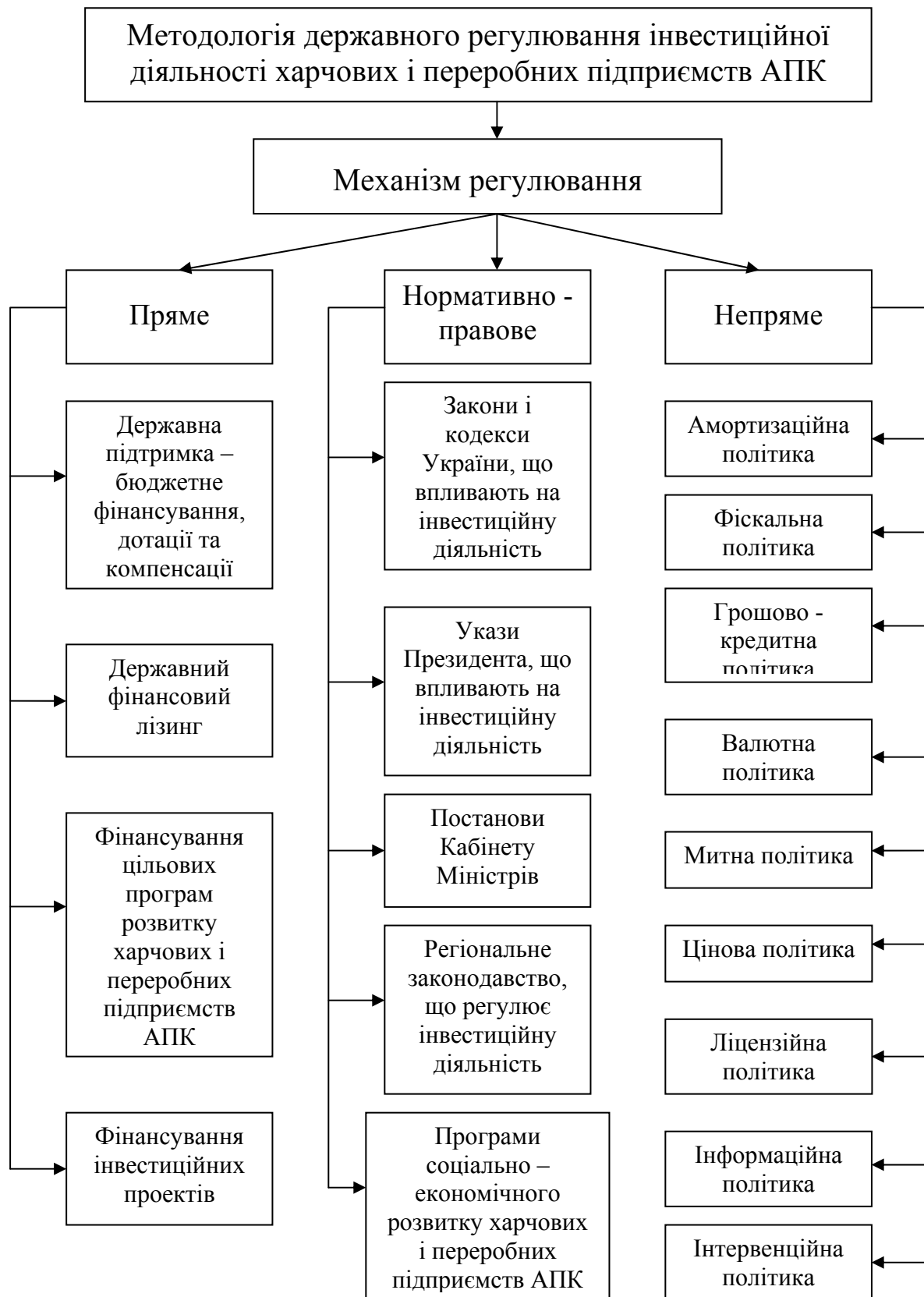

Рис. 3.6. Система державного регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств Херсонської області

* Авторська розробка

діяльності шляхом: вдосконалення фіскальної системи, механізму нарахування амортизації та її використання; створення сталої грошово-кредитної системи; проведення переоцінки основних фондів; розвитку фінансового лізингу в Україні; розробки, затвердження і фінансування інвестиційних проектів; державного регулювання інвестиційної діяльності з використанням інших форм і методів.

Пряме державне регулювання представляє собою безпосередню участь держави в інвестиційній діяльності харчових і переробних підприємств АПК за допомогою державної підтримки у вигляді дотацій, субвенцій, компенсації витрат виробникам і т.ін. До непрямих методів державного регулювання відносять заходи, які не мають безпосереднього впливу на інвестора і його діяльність, але за допомогою важелів певних механізмів істотно впливають на стан функціонування підлеглих йому виробництв. Від того, наскільки чітко економічно та законодавчо відлагоджена діяльність цих механізмів буде залежати позитивно чи негативно відбудеться втілення інвестиційного проекту на виробництві та його подальша доля.

Спираючись на вищенаведений механізм державного регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств АПК, необхідно, на нашу думку, переглянути зміст регіональної програми розвитку Херсонської області “Стратегія економічного та соціального розвитку до 2015 р.”, і відкоригувати окреслену структурну політику в частині 7 “Інвестиційне середовище та інноваційні трансформації” з урахуванням наступних пропозицій:

1. Сприяти переходу харчових і переробних підприємств АПК на інноваційний шлях розвитку за допомогою технічної та технологічної модернізації виробництва продукції на основні втілення передових ресурсозберігаючих технологій, а також нових комплексів устаткування і техніки.

2. Створити всі умови для забезпечення практичної реалізації основних положень Законів України “Про основні засади державної аграрної політики до 2015 р.” [96] і “Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України” та інших галузевих нормативних актів, що регулюють питання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств АПК.

3. Збільшити бюджетне фінансування підготовки закладами освіти I-IV рівня акредитації кваліфікованих кадрів для харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу регіону.

4. Сприяти розширенню доступу малим харчовим і переробним підприємствам до ринків збуту продукції шляхом створення і розвитку системи кооперативів різної спеціалізації, включаючи і кредитну.

5. Вдосконалення системи інформаційного забезпечення переробників сільськогосподарської сировини регіону за допомогою впровадження новітніх інформаційних технологій, проведення роз'яснювальної роботи щодо переваг використання комп'ютерної техніки у виробництві. Розповсюдження передового досвіду проведення рекламної, виставкової та іншої діяльності, яка направлена на просування товару на внутрішні ринки інших областей України та зовнішні ринки зарубіжних країн.

Послідовне, чітке виконання усіх пунктів програми розвитку і регулювання інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств агропромислового комплексу регіону на базі загального інноваційного виробничого оновлення, дозволить у стислий термін високоефективно реалізувати потенціал переробників сільськогосподарської сировини; покращити інвестиційний клімат та збільшити обсяги залучених інвестицій; створити нові робочі місця; підвищити доходи населення; значно збільшить надходження податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджетів всіх рівнів; забезпечити зростаючі потреби жителів Херсонської області у високоякісних екологічно чистих продуктах харчування в широкому асортименті.

ВИСНОВКИ

Інвестиції харчових і переробних підприємств – це фінансування власниками капіталу видатків на розробку, створення, оновлення, реконструкцію, а також технічне і технологічне переозброєння виробництва та процесів, що його супроводжують, з метою отримання, в майбутньому, прибутку.

Основною відмінністю інвестування харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини є реінвестування. Реінвестиціями вважають процес спрямування вільних інвестиційних коштів переробних підприємств на придбання або виготовлення нових засобів виробництва, з метою підтримки складу основних фондів підприємства і створення умов для зниження витрат організації виробництва за рахунок заміни обладнання, підвищення кваліфікації персоналу або переміщення виробничих потужностей у регіони з більш вигідними умовами функціонування. До них відносять інвестиції на: заміну старих об'єктів новими; раціоналізацію, що використовують для модернізації устаткування або технологічних процесів; зміну програми випуску; диверсифікованість, пов'язані зі зміною номенклатури продукції, і освоєнням нових ринків збуту; підтримку конкурентоздатності підприємства в перспективі.

Організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини ґрунтується на врахуванні у функціонуванні інтересів всіх учасників, а саме – інтересів інвестора (оцінка доцільності вкладення коштів), інтересів підприємства (оцінка ефективності інвестиційного проекту), його метою є досягнення цілі інвестиційної діяльності на підприємстві; цілей організаційного управління інвестиційною діяльністю; моніторинг інвестування та факторів, які впливають на інвестиційну діяльність.

Моніторинг інвестиційної діяльності харчових і переробних підприємств АПК відбувається за такими показниками, як: ресурсно - сировинний (середньозважена забезпеченість запасами основних видів природних ресурсів); трудовий (трудові ресурси та їх рівень освіти); виробничий (сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні); інноваційний (рівень розвитку науки і впровадження досягнень науково-технічного прогресу); інституціональний (ступінь розвитку провідних інститутів ринкової

економіки); фінансовий (обсяг податкової бази і прибутковість підприємств); споживчий (сукупна купівельна спроможність населення регіону); інвестиційний ризик (показує ймовірність втрати інвестицій і доходу від них).

У Херсонській області станом на 1.01.2011 р. функціонувало 214 харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини, з них 26 відносяться до зернопродуктового підкомплексу; 17 – до олійно-жирового; 23 – до плодоовочеконсервного; 24 – виноградопереробного; 22 – до м'ясопереробного; 30 – до молокопереробного; 12 – до рибопродуктового.

У 2010 р. збитковими були переробні підприємства олійно-жирового, плодоовочеконсервного, м'ясопереробного і рибопереробного підкомплексів; прибутковими – підприємства зернопродуктового, виноградопереробного, молокопереробного підкомплексів. Спостерігається позитивна динаміка щодо скорочення рівня збитковості підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини і збільшення рівня прибуткових підприємств. Тобто відбувається поступовий перехід переробних підприємств із категорії збиткових до категорії прибуткових.

Основними тенденціями інвестиційного процесу харчових і переробних підприємств є: позитивна динаміка обсягів інвестування в останні вісім років; превалювання частки власних коштів серед інших джерел інвестування; скорочення обсягів залучення кредитних коштів; збільшення обсягів інвестиційно-інноваційної діяльності; підвищення ролі регіональних органів державної влади у державному регулюванні інвестиційної діяльності.

Важливими складовими підвищення економічної ефективності інвестування є інвестиційні проекти та бізнес-планування. Вони дозволяють розрахувати обсяги необхідних інвестиційних ресурсів, термін окупності вкладень, прибуток. Основними складовими інвестиційних проектів та бізнес-планів є: резюме проекту; характеристика виробництва; організація і управління; дослідження ринку та опис продукції; план і стратегія маркетингу; тенденція розвитку галузі та обґрунтування необхідності залучення інвестицій; характеристика проекту; прогнозований розрахунок економічної ефективності від впровадження проекту.

Для збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій до харчових підприємств і підприємств з перероблення

сільськогосподарської сировини, нами обґрунтовано створення Агенції регіонального розвитку міста (району), яка має свою структуру і функціонує на засадах самофінансування і самоокупності.

З метою вдосконалення існуючої системи державного регулювання інвестиційної діяльності харчових підприємств і підприємств з перероблення сільськогосподарської сировини рекомендувати до впровадження наступні заходи: сприяти переходу харчових і переробних підприємств АПК на інноваційний шлях розвитку за допомогою технічної та технологічної модернізації виробництва продукції на основі втілення передових ресурсозберігаючих технологій, а також нових комплексів устаткування і техніки; сприяти розширенню доступу малим харчовим і переробним підприємствам до ринків збуту продукції шляхом створення і розвитку системи кооперативів; вдосконалити систему інформаційного забезпечення переробників сільськогосподарської сировини регіону за допомогою впровадження новітніх інформаційних технологій.

Економічна характеристика інвестицій для харчових і переробних підприємств

№ п/п	Критерій класифікації	Вид інвестицій	Актуальність і доступність для харчових і переробних підприємств
I.	Об'єкт прикладення	1. Інвестиції в майно (матеріальні інвестиції).	1. Висока.
		2. Нематеріальні інвестиції.	2. Низька.
		3. Фінансові інвестиції.	3. Вкрай низька. Фінансові інвестиції здійснюються переважно для оптимізації управління грошовими потоками.
II.	Спрямованість дій (мети інвестування)	1. Початкові інвестиції.	1. Середня, з тенденцією до підвищення.
		2. Інвестиції на розширення (екстенсивні інвестиції).	2. Відносно низька.

Продовження додатку А

		<p>3. Реінвестиції:</p> <p>3.1) інвестиції на заміну об'єктів новими;</p> <p>3.2) на раціоналізацію;</p> <p>3.3) на зміну програми випуску;</p> <p>3.4) на диверсифікованість;</p> <p>3.5) на підтримку конкурентноздатності підприємства в перспективі;</p> <p>3.6) інвестиції заради задоволення вимог державних органів.</p>	<p>3.1. Дуже висока.</p> <p>3.2. Досить висока.</p> <p>3.3. Середня.</p> <p>3.4. Середня.</p> <p>3.5. Дуже висока.</p> <p>3.6. Низька. Інвестиції цього виду пов'язані із захистом навколишнього середовища, що не характерно для харчових і переробних підприємств.</p>
III	Спосіб впливу альтернативних інвестицій на доходи від даного проекту	<p>1. Залежні інвестиції:</p> <p>1.1) що доповнюють;</p> <p>1.2) взаємозамінючі.</p> <p>2. Незалежні інвестиції.</p>	З погляду економічної стабільності підприємства більше актуальними є незалежні інвестиції.
IV	Період інвестування	<p>1. Короткострокові.</p> <p>2. Середньострокові.</p> <p>3. Довгострокові.</p>	Домінують короткострокові і, частково, середньострокові, хоча найбільш актуальними є довгострокові.
V	Ступінь обов'язковості здійснення.	<p>1. Обов'язкові.</p> <p>2. Необов'язковими.</p>	<p>1. Досить висока</p> <p>2. Відносно висока</p>

Продовження додатку А

VI	Вид майнових вкладень	1. Реальні (капіталоутворюючі).	1. Дуже висока.
		2. Портфельні.	2. Вкрай низька.
		3. Венчурні.	3. Не характерно для переробних підприємств.
		4. Аннуїтети.	4. Не характерно для переробних підприємств.
VII	Строк окупності та життєвий цикл	Інвестиції розрізняються залежно від тривалості зазначених характеристик.	Домінують інвестиції з великим строком окупності і тривалим життєвим циклом, хоча найбільш актуальними є інвестиції із протилежними характеристиками.
VIII	Джерела і схеми фінансування	1. Інвестиції, фінансовані за рахунок внутрішніх джерел: 1.1) чистого прибутку; 1.2) амортизаційних відрахувань.	1.1) Доступно з тенденцією до підвищення. 1.2) Малодоступно.

		<p>2. Інвестиції, фінансовані за рахунок зовнішніх джерел:</p> <p>2.1) випуску цінних паперів та інших фінансових інструментів, до яких відносять;</p> <p>2.2) банківських кредитів;</p> <p>2.3) позики некредитних організацій;</p> <p>2.4) лізинг;</p> <p>2.5) кредити і асигнування державного і місцевих бюджетів та позабюджетних фондів;</p> <p>2.6) кошти іноземних (у тому числі міжнародних) інвесторів у різних формах.</p>	<p>2.1) Практично не доступно.</p> <p>2.2) Доступно.</p> <p>2.3) Доступно.</p> <p>2.4. Малодоступно.</p> <p>2.5. Одержання бюджетного фінансування вкрай обтяжливо.</p> <p>2.6. Доступно з тенденцією до підвищення.</p>
--	--	---	--

Продовження додатку А

		3. Інвестиції, фінансовані на принципах пайової участі.	3. Доступно, з тенденцією до підвищення.
		4. Інвестиції, фінансовані з використанням змішаних форм інвестування.	4. У цей час доступ обтяжений, але буде полегшуватися в міру розвитку фінансових ринків.
ІХ.	Галузі економіки	1. У промисловість. 2. У сільське господарство. 3. У транспорт та ін.	Інвестиції в харчові та переробні підприємства є інвестиціями в промисловість. Разом з тим, зростає роль і масштаби міжгалузевих інвестицій.

Додаток Б

**Прямі інвестиції зарубіжних країн в Україну
спрямовані у виробництво харчових продуктів, млн. дол. США***

	Обсяги інвестицій на	
	01.01.2010 р.	01.01.2011 р.
Кіпр	3187,5	5941,8
Промисловість	750,1	1763,7
у тому числі переробна	526,6	1080,1
з неї виробництво харчових продуктів	157,8	200,9
Німеччина	5578,1	5917,9
Промисловість	1205,6	1415,9
у тому числі переробна	1200,7	1391,5
з неї виробництво харчових продуктів	57,0	59,9
Нідерланди	1533,8	2511,2
Промисловість	614,2	1042,9
у тому числі переробна	576,1	880,5
з неї виробництво харчових продуктів	340,6	443,1
Австрія	1633,8	2075,2
Промисловість	162,7	191,9
у тому числі переробна	156,8	184,5
з неї виробництво харчових продуктів	28,0	14,5
Сполучене Королівство Великобританія	1563,4	1968,8
Промисловість	537,7	651,0
у тому числі переробна	489,2	598,5
з неї виробництво харчових продуктів	109,9	140,5
Російська Федерація	1002,1	1462,2
Промисловість	198,8	227,8
у тому числі переробна	194,3	217,7
з неї виробництво харчових продуктів	35,7	41,5
Сполучені Штати Америки	1396,8	1436,8
Промисловість	486,7	507,6

Продовження додатку Б

1	2	3
у тому числі переробна	151,5	145,4
з неї виробництво харчових продуктів	87,6	90,4
Франція	830,3	1046,2
Промисловість	58,3	97,9
у тому числі переробна	51,4	88,4
з неї виробництво харчових продуктів	34,3	63,9
Віргінські острови	806,2	1045,7
Промисловість	228,3	213,5
у тому числі переробна	220,9	206,0
з неї виробництво харчових продуктів	36,8	43,5
Швеція	137,3	1006,6
Промисловість	109,1	186,4
у тому числі переробна	109,1	182,2
з неї виробництво харчових продуктів	76,8	140,6

*Розраховано за даними Державного комітету статистики

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова А. О. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / А. О. Азарова, Д. М. Бершов // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 52–57.
2. Бардиш Г. О. Проектне фінансування. 3-тє видання перероблене і доповнене / Г. О. Бардиш. – К. : Хай-Тек Прес, 2008. – 464 с.
3. Батура О. В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України / О. В. Батура, К. В. Комарова. – Дніпропетровськ. : Наука і освіта, 2002. - 180 с.
4. Безпечна І. В. Симбіоз промисловості та вищої школи – проблеми, перспективи, взаємозалежність / І. В. Безпечна // Зб. тез VII міжн. наук. метод. конф. “Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій”. – Суми : Сумський державний університет, 2008. – С. 34–35.
5. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – 2-е узд., перераб. и доп. – К. : Ольга; Ника-Центр, 2006. – 552 с.
6. Брейлі Р. Принципи корпоративних фінансів : пер. з англ. / Р. Брейлі, С. Майєрс – Х. : Олімп-Бізнес, 2007. – 1120 с.
7. Внутрішній економічний механізм аграрного підприємства : [навчальний посібник] / П. Т. Саблук. – К. : ЦУЛ, 2008. – С. 206.
8. Волович С. В. Напрями та тенденції реформування аграрних підприємств Херсонської області / С. В. Волович // Таврійський наук. вісник. – Херсон : Айлант, 2004. – Вип.35. – С. 186–189.
9. Гайдучький А. П. Інвестиційна конкурентоспроможність аграрного сектора України / А. П. Гайдучький. – К. : Нора-Друк, 2004. – 156 с.
10. Гаршина О. К. Цінні папери : [навчальний посібник] / О. К. Гаршина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 128 с.
11. Герасимчук М. Джерела інвестицій та їх економічне регулювання / М. Герасимчук, І. Галиця, О. Задорожна. – К. : Інститут економіки НАН України, 1999. – 157 с.
12. Гереке Р. Контролінг на підприємстві. – Berlin : ABU-consult, 2006. – 327 с.
13. Гончаров А. Б. Інвестування : [навч. посібник] / А. Б. Гончаров. – Х. : ІНЖЕК, 2004. – 240 с.
14. Господарський кодекс України від 16 січня 2007 р. // Кодекси України. – 2007. – № 3. – 257 с.
15. Григор’єва О. Є. Аспекти фінансування інноваційних проектів в Україні / О. Є. Григор’єва // Культура народів Причорномор’я. – 2008. – № 126. – С. 22–25.
16. Грібанова С. Біржа: її роль в процесі інвестування переробної галузі // Експерт Казахстану. – 2009. – № 1. – С. 32–37.
17. Гуткевич С. О. Вдосконалення системи управління інвестиційним процесом в аграрній сфері / С. О. Гуткевич // Соціально-економічні

- дослідження. Випуск XVIII: Матеріали доповідей міжрегіональної науково-практичної конференції / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2000. – С. 325–328.
18. Гуткевич С. А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики : [монографія] / С. А. Гуткевич. – К. : Епрор. Ун-т, 2008. – 252 с.
 19. Данілов О. Д. Інвестування : [навчальний посібник] / О. Д. Данілов, Г. М. Івашина, О. Г. Чумаченко. – Ірпінь, 2010. – 377 с.
 20. Данилишин Б. М. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. М. Данилишин, В. О. Куценко // Вісник НАН України. – 2010. – № 9. – С. 26–35.
 21. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України : [моногр.] / О. І. Дацій. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2004. – 426 с.
 22. Дейнеко Л. В. Розвиток харчової промисловості як фактор структуризації економіки регіону / Л. В. Дейнеко // Тези всеукр. наук. конф. “Регіон в системі нових економічних і правових відносин”. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2008. – С. 41–47.
 23. Дикаленко М. Первый отжим / М. Дикаленко, Э. Московчук // Бизнес. – 2010. – № 17. – С. 104–105.
 24. Довбня С. Б. Новий підхід до оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів / С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 62–70.
 25. Довгих Є. Л. Розвиток засобів комплексної оцінки ефективності інвестиційної діяльності на промислових підприємствах / Є. Л. Довгих // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2010. – Вип. 61, Ч.2: Економіка. – С. 35–41.
 26. Долинський В. П. Особливості та розвиток підприємництва в аграрних і агропереробних підприємствах / В. П. Долинський, С. В. Долинський, І. Б. Дяченко // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 46–55.
 27. Економіка підприємства харчової промисловості / За ред. А. О. Заїнчковського. – К. : Урожай, 2008. – 271 с.
 28. Економіка підприємства : [підручник] / За ред. С. Ф. Покропивного. - Вид.2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2009. – 528 с.
 29. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т.3 / С. В. Мочерний (відп.ред.), та ін. – К. : Академія, 2002. – С. 673.
 30. Єгоров Д. Моніторинг інвестиційної діяльності // Бізнес-навігатор. – 2010. – С. 137–142.
 31. Єлшин О. С. Синдикати та інновації // Культура народів Причорномор'я. – 2004. - № 4. – С. 105 – 108.
 32. Інвестиційний рейтинг регіонів України / Недержавний аналітичний центр. Інститут реформ. – К., 2010. – 44 с.
 33. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії : зб. наук. праць / упор. Л.Д. Кравченко. – К.: Сатсанга, 2001. – 108 с.
 34. Карлберг К. Бизнес-анализ с помощью Excel. – К. : Диалектика, 1997. –

448 с.

35. Карлик А. Е. Економіка підприємства АПК : [учебник] / А. Е. Карлик, М. Л. Шухгальтер. – М. : ГРИФ, 2004. – 410 с.
36. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції в умовах вступу України до СОТ / С. М. Кваша, О. В. Лука // Економіка України. – № 10. – 2003. – С. 82–85.
37. Кваша С. М. Трансформаційні перетворення в зовнішньоекономічній діяльності АПК / С. М. Кваша // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 5. – 346 с.
38. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М. : Инфра-М, 1993. – 368 с.
39. Кісіль М. І. Тенденції і напрями активізації аграрного інвестиційного процесу / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2002. – № 4. – С. 66–71.
40. Коваленко І. В. Інвестиційне кредитування переробних підприємств АПК банківськими установами / І. В. Коваленко // Культура народів Причорномор'я. – Симферополь : Межвузовский центр «Крым», 2008. – № 126. – С. 45–48.
41. Коваленко І. В. Інвестування процесу підготовки кадрів: проблеми та перспективи / І. В. Коваленко // Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій: VII Міжн. наук.-метод. конф. – Суми : СумДУ, 2008. – Ч.3. – С. 50–51.
42. Коваленко І. В. Міжнародний досвід розвитку кооперації та його застосування в інвестиційному забезпеченні переробних підприємств / І. В. Коваленко // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Айлант, 2007. – Вип.51. – С. 230–236.
43. Коваленко І. В. Напрями та методичні засади моніторингу інвестицій переробних підприємств АПК / І. В. Коваленко // Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції : зб. наук. пр. – Херсон : ПП Вишемирський, 2008. – С. 63–66.
44. Коваленко І. В. Особливості руху іноземних інвестицій на сучасному етапі економічного розвитку України / І. В. Коваленко // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Айлант, 2007. – Вип.43. – С. 324–328.
45. Коваленко І. В. Проблеми і стан інноваційного розвитку підприємств переробної галузі агропромислового комплексу України / І. В. Коваленко // Матеріали II Міжн. наук.-практ. конф. “Наукова думка інформаційного віку - 2007”. Том 2. – Економічні науки – Дніпропетровськ : Наука та освіта, 2007. – С. 63–66.
46. Коваленко І. В. Особливості та зміст організаційно – економічного механізму залучення інвестицій на підприємства з перероблення сільськогосподарської сировини / І. В. Коваленко // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно – інноваційного розвитку в Україні // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 23-24 жовтня 2008 р. – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2008.

- Ч.2. – С. 256–257.
47. Коваленко І. В. Стан інвестування інноваційних проєктів переробних підприємств АПК регіону / І. В. Коваленко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета, 2008. – № 12. – С. 112–115.
 48. Коваленко І. В. Сучасний стан і тенденції розвитку переробної галузі Херсонської області / І. В. Коваленко // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 116–120.
 49. Коваленко І. В. Формування інвестиційного клімату та його вплив на розвиток харчової і переробної галузей регіону / І. В. Коваленко // Бізнес-навігатор. – Херсон : Міжнародний університет бізнесу і права. – 2007. – № 2. – С.103–109.
 50. Ковтун К. С. Інновації як базис понятійного аналізу стратегії розвитку на підприємствах / К. С. Ковтун // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета, 2008. – № 12. – С. 115–118.
 51. Козаченко Л. Аграрна політика держави потребує кардинальних змін / Л. Козаченко // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 16–23.
 52. Комілов Н. О. Управління інвестиційними проєктами в умовах харчової промисловості / Н. О. Комілов // Аграрний вісник Причорномор'я. – Одеса : ОДАУ, 2003. – Вип.6: Економічні науки. – С. 142–147.
 53. Корчагіна В. Г. Поточна ситуація та особливості організації зернового ринку України / В. Г. Корчагіна // Таврійський науковий вісник. – Вип. 44. – Херсон : Айлант, 2006. – С. 219–222.
 54. Кристаллер В. Центральные города в Южной Германии / В. Кристаллер. – М. : Инфра – М, 1997. – 510 с.
 55. Кронрод Я. А. Система общественных потребностей: закономерности их формирования и развития / Я. А. Конрод. – М., Институт экономики, 2006. – 324 с.
 56. Кропивко М. Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М. Ф. Кропивко, Т. С. Орлова // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 95–101.
 57. Кузьмінський В. О. Інноваційно-інвестиційний потенціал фінансово-промислових груп / В. О. Кузьмінський // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 114.
 58. Курашенко А. Бізнес-план – необхідність або формула розвитку бізнесу / А. Курашенко // Business Man. – 2007. – № 9. – С. 121–124.
 59. Куровский В. Финансирование и кредитование проектных работ : [навчальний посібник] / В. Куровский. – К. : Будівельник, 1997. – 189 с.
 60. Лайко Г. П. Формування інвестиційної привабливості підприємств АПК / Г. П. Лайко. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2005. – 202 с.
 61. Лайко Г. П. Функціонування організаційно-правового механізму агропромислових підприємств / Г. П. Лайко // Економіка АПК. – 2004.

- № 8. – С. 43–49.
62. Ланченко Є. О. Державна підтримка інвестиційної діяльності аграрних підприємств / Є. О. Ланченко // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 73–78.
 63. Ланченко Є. О. Організаційно-економічний механізм інвестування в аграрній сфері АПК / Є. О. Ланченко // Наукові доповіді НАУ. – К, 2006. – № 2. – С. 24–29.
 64. Липсиц И. В. Инвестиционный проект: методы подготовки и анализа / И. В. Липсиц, В. В. Косов. – М. : БЕК, 1996. – 304 с.
 65. Лудченко Я. О. Оцінка економічної ефективності інвестиційних проектів / Я. О. Лудченко. – К. : Ельга, 2004. – 208 с.
 66. Мадай А. Мы в рейтинге / А. Мадай // Бизнес. – 2008. – № 24. – С. 131–134.
 67. Мадай А. Пресный ход / А. Мадай // Бизнес. – 2008. – № 13. – С. 118.
 68. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : [навчальний посібник] / Т. В. Майорова. – К. : ЦУЛ, 2003. – 376 с.
 69. Макаренко П. М. Стратегічне планування: процес та процедура реалізації в менеджменті / П. М. Макаренко, Р. М. Миронова, А. П. Макаренко, Н. К. Васильєва, І. Є. Галай. – Дніпропетровськ : Оксамит-Текст, 2003. – 142 с.
 70. Малий І. Іноземні інвестиції: стимулювання, зарубіжний досвід, шляхи залучення в економіку України / І. Малий. – К. : Наук.-досл. фін.ін-т при М-ві фінансів України. – К., 1999. – 43 с.
 71. Мармуль Л. О. Матеріально-технічне забезпечення регіональних АПК / Л. О. Мармуль // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 11–18.
 72. Мармуль Л. О. Ефективність функціонування виноградарсько – виноробного підкомплексу : [монографія] / Л. О. Мармуль, Н. В. Сілецька. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2006. – 200 с.
 73. Мармуль Л. О. Структурна перебудова переробних галузей регіональних АПК / Л. О. Мармуль, Ю. В. Ушкаренко // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу (Т.1) / За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, І. Є. Мазнева. – К. : ІАС, 2000. – С. 72–76.
 74. Менеджмент в землевпорядкуванні : [навч. посібник] / За заг. ред. А. М. Третьяка. – К. : ТОВ “ЦЗРУ”, 2004. – 344 с.
 75. Месель-Веселяк В. Я. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 17–26.
 76. Могильний О. М. Державне регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
 77. Московчук Е. Законсервувались / Е. Московчук // Бизнес. – 2010. – № 40. – С. 148–151.
 78. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні : [навчальний посібник] / А. С. Музиченко. – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
 79. Наука та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. / К. :

- ДП “Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України”, 2010. – 363 с.
80. Основні засоби Херсонської області за 2000-2010 рр. Статистичний збірник / За ред. Т. М. Гармаш. – Херсон, 2011. – 72 с.
 81. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування : [навч.-метод. посібник для сам ост. вивч. дисц.] / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2002. – 272 с.
 82. Пересада А. А. Проектне фінансування : [підручник] / А. А. Пересада, Т. В. Майорова, О. О. Ляхова. – К. : КНЕУ, 2009. – 736 с.
 83. Пожуєва Т. О. Роль скорингу при проведенні експрес оцінки інвестиційних проектів / Т. О. Пожуєва // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Інвестиційні процеси в національній промисловості”. – К. : РВПС України НАН України, 2005. – Ч.2. – С. 311–313.
 84. Попова О. Аналіз ринку молокопродуктів / О. Попова // Бізнес. – 2008. – № 8. – С. 84–89.
 85. Попова О. Сучасний стан рибопереробних підприємств / О. Попова // Бізнес. – 2008. – № 42. – С. 159–161.
 86. Постанов Г. М. Практична підготовка як складова основи забезпечення конкурентоспроможності випускників / Г. М. Постанов, В. О. Єфімова // Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій : зб. тез VII міжн. наук. метод. конф. – Суми, Сумський державний університет, 2008. – С. 38.
 87. Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій : Постанова Кабінету міністрів України № 928 від 7 серпня 1996р. / ОВУ. – 1996. – № 8, ст. 344.
 88. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 рр. : Постанова Кабінету міністрів України № 1801 від 28 грудня 2001 р./ ОВУ. – 2002. – № 12, ст. 564.
 89. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. зі змінами та доповненнями, внесеними 5.03.1998 р. № 185/98 – ВР та 21.05.1999 р. № 697-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – С. 357.
 90. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 36. – С. 266.
 91. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – С. 98–106.
 92. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15 березня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 21. – С. 103.
 93. Про концесії : Закон України від 16 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 41. – С. 372.
 94. Про правовий статус іноземців : Закон України від 04 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 23. – С. 162.
 95. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон

- України від 16 січня 2003 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з титул. екрану.
96. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовтня 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 45. – С. 282.
 97. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 19. – С. 80.
 98. Про створення Аграрної біржі : Закон України від 20 червня 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 46. – С. 183.
 99. Про цінні папери і фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 31. – С. 126–153.
 100. Промисловість Херсонщини 2000-2010 рр. Статистичний збірник / За ред. І. С. Зубко. – Херсон. : Наддніпряночка, 2011. – 157 с.
 101. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України. Наукова доповідь / За ред. І. І. Лукінова, П. Т. Саблука // Економіка АПК. – 2000. – № 8. – С. 3–36.
 102. Райзберг Б. А. Управление экономикой : [учебник] / Б. А. Райзберг, Р. А. Фатхудинов. – М. : Интел-синтез, 2010. – 784 с.
 103. Реформування майнових відносин в підприємствах АПК : [практ. посіб.] / За заг. ред. П. Т. Саблука, Г. М. Підлесецького. – К. : ІАЕ, 2001. – 614 с.
 104. Руснак П. П. Активізація інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / П. П. Руснак, О. О. Чередниченко // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 11–16.
 105. Саблук П. Т. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / П. Т. Саблук, М. І. Кісіль, М. Ю. Коденська, М. В. Нетеса, Р. П. Саблук. – К., 2005. – 478 с.
 106. Саблук П. Т. Реформування земельних відносин, форм власності і господарювання (методичні положення) : [брошура] / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров. – К. : ІАЕ, 1995. – 36 с.
 107. Саблук П. Т. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П. Т. Саблук, А. А. Фесина, В. В. Власов, М. С. Вітков, Р. П. Саблук // Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки” УААН. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2005. – 242 с.
 108. Силивончик А. Рынок плавленых сыров / А. Силивончик, Г. Татаренко // Бизнес. – 2010. – № 22. – С. 126–127.
 109. Силивончик А. Анализ инвестирования масло-жировой отрасли / А. Силивончик, Г. Татаренко // Бизнес. – 2011. – № 8. – С. 122–125.
 110. Сільське господарство за 2010 рік. Статистичний збірник / За ред. Ю. М. Остапчука. – К. : Держаналітінформ, 2011. – 366 с.
 111. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М., 1972. – 210 с.

112. Соловійов В. П. Інноваційна політика регіонального розвитку в Україні // Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій : зб. м-лів міжн. практ. конф. – Івано-Франківськ : Івано-франківський державний університет, 1999. – С. 31-34.
113. Стан сільського господарства Херсонської області у 2010 р. Економічна доповідь / За ред. Н. Г. Мельничук. – Херсон, 2011. – 12 с.
114. Стародубровська І. Фінансово-промислові групи: ілюзії та реальність / І. Стародубська // Економіка, 2001. – № 5. – С. 135–146.
115. Статистичний щорічник Херсонської області за 2010 рік / Гол. кер. В. А. Вознюк. – Херсон, 2011. – 504 с.
116. Супрун С. Д. Оцінка ефективності інвестиційних проектів підприємств / С. Д. Супрун // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 82–87.
117. Танклієвська Н. С. Інвестиційна програма розвитку АПК регіону / Н. С. Танклієвська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – № 1. – С.103–106.
118. Татаренко Г. Аналіз ринка круп / Г. Татаренко, Д. Владимиров // Бизнес. – 2010. – № 21. – С. 141–144.
119. Титаренко Н. О. Теорії інвестицій : [навч. посібник] / Н. О. Титаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.
120. Топіха І. Н. Шляхи розширення і підвищення ефективності виробництва свинини / І. Н. Топіха, С. А. Нестеренко // Регіональні перспективи. – 2000. – № 13. – С. 57–64.
121. Трегобчук В. М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. М. Трегобчук // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 9–12.
122. Україна – 2010. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів: Короткий звіт / Інститут реформ; заг. ред. В. Пинзеник, уклад. Борщевський В. – К., 2011. – 50 с.
123. України в цифрах у 2010 році. Статистичний довідник. За ред. О. Г. Осауленка – К. : Консультант. – 2011. – 240 с.
124. Усанов П. В. Державне регулювання структури інвестицій, як інструмент стимулювання економічного зростання: науковий-практичний симпозиум «Молоді вчені Південного регіону» / П. В. Усанов // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 126. – С. 45–48.
125. Устенко Г. В. Сучасний стан розвитку виноградарсько-виноробних підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності / Г. В. Устенко // Бизнес-навігатор. – Херсон : Міжнародний університет бізнесу і права. – 2007. – № 2. – С. 16–19.
126. Фатхудинов Р. А. Инновационный менеджмент : [учебник для ВУЗов] / Р. А. Фатхудинов. – М. : Инфра-М, 2008. – 447 с.
127. Фатхудинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации : [учебник] / Р. А. Фатхудинов. – М. : ГРИФ, 2005. – 544 с.

128. Филев А. А. Реализация инвестиционных проектов всемирного банка / А. А. Филев. – М. : Макс – Пресс, 2002. – 40 с.
129. Филіна А. І. Економічний словник / А. І. Филіна, В. А. Коноплицький. – К. : КНТ, 2007. – 580 с.
130. Фондовый рынок Украины – 2010 // Державна Комісія з Цінних паперів та Фондового Ринку України. – Український інвестиційний журнал WELCOME. – 2011. – № 2. – С. 42–47.
131. Формування і функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / За ред. П.Т. Саблука. – К. : ІАЕ, 2000. – 555 с.
132. Фридман М. Очерки позитивной экономики / М. Фридман. – М. : Инфра – М, 2003. – 214 с.
133. Хагерstrand Т. Диффузия инноваций / Т. Хагерstrand. – М. : Инфра – М, 1994. – 326 с.
134. Хан Д. Планирование и контроль: стоимостно-ориентированные концепции контролинга / Д. Хан. – Минск : Финанси и статистика, 2005. – 928 с.
135. Харрод Р. К теории экономической динамики / Р. К. Харрод. – М. : Геперокс, 1999. – 160 с.
136. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : [навч. посібник] / Д. М. Черваньов. – К. : Знання-Прес, 2003. – 622 с.
137. Череп А. В. Инвестознавство : [підручник] / А. В. Череп. – К. : Кондор, 2006. – 398 с.
138. Чупіс А. В. Земельна іпотека як складова фінансово-інноваційного розвитку аграрної сфери / А. В. Чупіс, М. М. Геєнко // Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інновативно-інноваційного розвитку в Україні. – Матер. міжнар. наук-практ. конф. – Ч. 2. – К : РВПС України НАН України, 23-24 жовтня 2008 р. – С. 145–148.
139. Шарп У. Инвестиции : [пер. с англ.] / У. Шарп, Г. Александер, Д. Бейлі. – М. : Инфра-М, 1998. – 1028 с.
140. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні : [підручник] / За заг. ред. В. Г. Федоренко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2003. – 724 с.
141. Dewey E. and Mandino O. Cycles – The Mysterios Forces that Trigger Events. – NY : Hawthorne, 1991. – 458 p.
142. Hurst J.M. The Profit Magis of Stock TransactionTiming, Prentice Hall, Englewood Cliffs. – NJ, 1990. – 329 p.
143. Project Finance in Developing Countries. IFC Lessons of Experience // International Finance Corporation, the World Bank Group. – 1999. – No.7. – 112 p. – Режим доступу : www.ifc.org
144. International Monetary Fund [сайт] – Режим доступу : www.imf.org
145. Огляд ринку молокопродуктів [сайт] – Режим доступу : www.apkonline.com.ua
146. Вашингтонська конвенція 1965 р. про порядок рішення інвестиційних суперечок між державами і іноземними особами [сайт] – Режим доступу : www.vmr.gov.ua

147. Кабінет міністрів України [сайт] – Режим доступу : www.kmu.gov.ua – сайт
148. Асоціація м'ясопереробників України [сайт] – Режим доступу : www.meatunion.ru
149. A Guide to the Project Management Body of Knowledge [сайт] – Режим доступу : www.pmi.org
150. Херсонська обласна державна адміністрація [сайт] – Режим доступу : www.oda.kerson.ua
151. Верховна Рада України [сайт] – Режим доступу : www.rada.gov.ua
152. Державний комітет статистики [сайт] – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Наукове видання

**Мармуль Лариса Олександрівна
Ксьонжик Ірина Володимирівна**

ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ І ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Монографія

Комп'ютерна верстка І.В. Ксьонжик

Підписано до друку 26.04.2011 року. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір друк.

Друк офсетний. Ум.друк.арк. 9,6

Тираж 300 прим.

Видавництво

ТОВ «Дизайн і поліграфія»

56029, Миколаїв, пр. Леніна, 67

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи МК № 7 16.09.2003 р.
